

Управління освіти виконавчого комітету
Старокостянтинівської міської ради
Методичний кабінет

Історія ОЧИМА ЮНИХ

Творчі роботи учнів

*Науковий керівник
вчитель історії,
вчитель-методист
Старокостянтинівської
загальноосвітньої
школи I – III ступенів № 7
Старокостянтинівської
міської ради
Хмельницької області
Суслова Тетяна Казимирівна*

2008 рік

Від упорядника

Людей варто навчати найголовнішим чином для того, щоб вони здобували знання не з книг, а спостерігали самі небо і землю, дуби і буки, тобто, щоб вони досліджували і пізнавали самі предмети, а не пам'ятали тільки чужі спостереження і пояснення.

Я.А.Каменський

Учителі багатьох поколінь прагнули здійснювати навчання учнів за єдиними законами людської природи, коли прилучення до нових знань відбувається в тісній взаємодії з розвитком розумової сфери, почуттів і практичної діяльності учнів. Історія свідчить, що саме формування досвіду людини зобов'язане дослідницькому ставленню до навколишнього світу.

Освітнянському загалу, людям залюбленим в історію взагалі та історію краю зокрема, представляю результати науково-дослідницьких, пошукових, творчих робіт учнів школи (за кілька останніх років).

Наукові дослідження, історичні розвідки, доповіді на конференціях, що зібрані в цій брошурі мають різну тематику, обсяг, структуру, але об'єднує їх намагання юних дослідників

заповнити прогалини в історії краю; висловити власний погляд на особу, подію, і, найголовніше – це небайдужість самих дослідників.

Саме такі діти поповнили уже і поповнять інтелектуально-духовну еліту українського суспільства.

Звичайно, не всі роботи витримані як наукові, проте цінність їх в іншому – вони частково заповнили "білі плями" в історії краю.

Для частини юних дослідників дослідницька робота стала справою життя: Лукашук Валентини, Чеплакової Наталії, решта обравши інший шлях, навчилися користуватись бібліографічними покажчиками, історичною літературою, працювати в архіві, брати інтерв'ю, вільно почувати себе не лише в учнівських аудиторіях, але й дискутувати з дорослими.

*Сулова Т.К., вчитель історії,
вчитель методист, відмінник
освіти України.*

Переднє слово

Сулова Т. К., спираючись на нові освітні технології, досягнення педагогічної науки, методичну та фахову літературу, представляє результати пошукової, науково-дослідницької та творчої роботи вчителя та її вихованців впродовж останніх років.

Сулова Т. К. та її учні беруться за малодосліджені або зовсім не вивчені теми з історичного краєзнавства. Наприклад "Дитинство, опалене війною" та "З історії гарнізонного шпиталю" є винятковими, оскільки в краєзнавчій літературі, що стосується Старокостянтинівщини, відсутні навіть згадки про об'єкти досліджень.

Цінність таких робіт ще й у тому, що архів в м.Старокостянтиніві має документи лиш з післявоєнного періоду, а в місцевому краєзнавчому музеї наявна недостатня кількість фактичних матеріалів, які допомагали б досліджувати пропоновані теми.

Вихованців Сулової Т. К. хвилюють проблеми безробіття, алкоголізму, бездомності, політичної інертності і аморальності. Вони впевнено вказують на недостатній соціальний захист населення України, низьку громадську активність українців, їх байдужість до своєї власної долі, долі всього народу.

Учні Тетяни Казимирівни впродовж багатьох років – активні учасники шкільних і міських конференцій, учасники і призери міських,

обласних та Всеукраїнських конкурсів творчих робіт. Вони займають призові місця на олімпіадах та в Малій Академії наук.

*Слободян І. О. – заступник
директора по навчальній роботі*

Вічні святині

(історичне дослідження)

Лукашук Валентина

Вступ

...Ранні зимові сутінки. Провінційне містечко поринуло в темряву. Вуличні ліхтарі не світять. Економічна спрута...

І раптом із цієї сірості і буденності вихоплюється велична будівля, яка переливається вогнями. Наш костел. Різдво... Заходжу...

Саме при таких обставинах відбулося моє перше знайомство з костелом, з цією релігійною вічністю. Костел захоплююче кличе мене, неначе хоче щось розказати, але мовчить. Тоді я сама вирішила усе дізнатись.

На порозі III тисячоліття я теж хочу внести свою часточку у вивчення та дослідження рідного краю.

Історія кожного народу починається з історії малої Батьківщини. Наше місто багате на архітектурні та історичні пам'ятки. До них належать і релігійні святині. Іноді ці святині здаються нам вічними. Чому саме вічними? Тому що, релігія існувала, існує і буде існувати на протязі усього людського життя, ця проблема віри у щось буде бентежити людство увесь час.

Обравши за об'єкт дослідження римокатолицький костел у м. Старокостянтинові, храм релігійної громади католиків, мені довелося зіткнутися з деякими труднощами. А саме з тим, що матеріалу було дуже мало, тому прийшлося його збирати по крихтам. Побіжно я зробила спробу дослідити історію заселення краю поляками, але лише в контексті діяльності костелу.

Костелу І.Хрестителя у 2000 р. виповнилося 250 р. Для історії – це мить, а для людства доволі довгий проміжок часу. Цей витвір людських рук, як живе створіння, пережив усі труднощі, які випали на його нележку долю. Заповнюючи ще одну "білу сторінку" історії нашого міста, я сподіваюсь, що моє дослідження принесе користь.

Чому я, православна за віросповіданням, обрала об'єктом свого дослідження саме цю споруду? Я вважаю, що кожен, хто живе чи жив на моїй малій Батьківщині творить її історію, культуру. До них належать і національні меншини, тому якщо ми не будемо знати історію створення та діяльності окремих культових споруд, ми не будемо повністю знати історію свого краю.

Розділ I

Старокостянтинівський костел І.Хрестителя: минуле й сьогодення.

Масово поляки у м.Старокостянтиніві почали з'являтися після смерті князя-засновника Костянтина Острозького.

Поки власники міста були православні, в місті не було ні єдиного католицького костелу, не було і католиків-поляків. Як тільки помер засновник міста, Костянтин Костянтинович, в місто стало проникати латинство і з'явилися костели та кляштори. Син князя Острозького, Іван Острозький, прийняв католицьку віру. Пізніше він змінює ім'я Іван на Януш, у цьому посприяла його дружина. Після прийняття католицизму у 1577 р. князь Януш залишає замок Острозьких. Діти Януша виховувались у католицизмі. Після смерті онуків Костянтина Острозького, рід Острозьких припинив своє існування у XVIII ст. Величезні маєтності перейшли до князів Заславських, Любомирських, а згодом до князів Сангушків та інших шляхетських родів.

Князь Януш Сангушко займався благодійницькою діяльністю на користь католицької церкви.

13 липня 1750 р. придворний маршал литовський, князь Януш Сангушко, підписав

документи, що жертвує місце для будівництва костелу та монастиря Ордену капуцинів у нашому місті. Це місце знаходилось по вулиці Кріпосний вал, за мурами міста. Однією із особливостей костелів та кляшторів Ордену капуцинів було те, що вони знаходились у віддалених частинах міст. Капуцини це пояснюють тим, що вони прагнуть самостійності, спокою для служіння Господові.

Францисканський орден "Братів менших капуцинів" заснований в 1525 р. францисканцем Маттео де Башіо. В 1619 р. Папа Павло V затвердив капуцинів як незалежний чин. Назва чину походить від гостроверхого капюшону, пришитого до ряси з грубого полотна, яку капуцини, носять підперезавшись шнурком. У XVI–XVII ст. капуцини діяли у Франції, Німеччині, Швейцарії, Італії та інших країнах Європи. У XVIII ст. поширили свій вплив і на Україну головним чином – Волинь. Будівничим цієї споруди було призначено видатного італійського архітектора XVII ст. Паоло Антоніо Фонтані. Само він був придворним архітектором Павла Кароля Сангушка (1682–1750).

Костел та прибудований до нього монастир нагадує лабіринт. За легендою, костел та замок князів Острозьких сполучав підземний хід. З якою метою і чому він був побудований нікому не відомо. Хоча можливо, хтось з істориків-красзнавців у недалекому майбутньому зможе підтвердити чи спростувати цю легенду.

Князь Януш Сангушко зобов'язується виплачувати Паоло Фонтані по 100 злотих щороку а оренди Кузьмина (так навивається частина міста).

14 грудня 1750 р. єпископ луцький Франціск Кобельскі підписав "LITEARE CRIDAE" на прибуття капуцинів у м. Староностантинів.

2 січня 1752 р. на місці побудови майбутнього костелу поставили хрест, освятив його ксьондз із Луцька Юзеф Гоуховскі.

Перші капуцини прибули у місто 25 листопада 1752р. Тоді була лише каплиця, яка залишилася навіть після побудови костелу. Перший камінь для будівництва був закладений 9 лютого 1754 р. Саме цей день деякі історики-краєзнавці вважають "днем народження" майбутнього костелу. Але, нажаль Янушу не довелось побачити храм, він помирає у 1755 р. Опіку над храмом бере Станіслав Любомирський. Закінчилось будівництво храму у 1778 р. У цьому ж році 8 травня єпископом луцької Єпархії Францішеком Коморницьким було освячено храм. А в покровителі було обрано Іоанна Хрестителя.

11 травня 1781 р. в кляшторі у м.Старокостянтиніві відбулася капітула, на якій було обрано керівника та провінційне керівництво. Після виборів з'ясувалося, що Цісар Юзеф II видав едикт, який наказував кляшторам, що залишились під його владою підтримувати

зв'язок з кляшторами, що були за кордоном. Тільки не було відомо з якого терміну едикт вступив у силу.

Польський письменник-історик Діаруш пише, що 24 травня 1787 р. у м. Старокостянтиніві зупиняється на перепряг коней та сніданок король польський Станіслав Август Понятовський під час його поїздки на Україну. Міркуючи, де б він міг зупинитися, я дійшла висновку, що він міг зупинитися саме у костелі І. Хрестителя. На мою думку, це був найкращий варіант, так як у костелі були коні та могли б дати відповідний сніданок. Якщо моє припущення правильне, то костел, який побудувався не так толі давно був удостоєний візитом польського короля.

З 1830 по 1870 рр. у монастирі для послушників ордену діяв новіціат. Брати капучини займаються духовно-пастирською діяльністю та проводять роботу з бідними. У 1852 р. при костелі була відкрита богадільня на кошти приватної особи, яка надавала 20-літнім жінкам приміщення, а утримувалися вони коштом настоятеля та парафіян. У цьому ж році була відкрита лікарня для бідних при костелі.

У 1794 р. згідно картам до костелу належали землі, які прилягали до костелу та монастиря, вони були обведені мурами.

У II половині XIX ст. до костелу належали фруктовий сад, який знаходився позаду монастиря, квітники. За річкою Случ йому належали водяний

млин, невеликий ставок, сінокоси та орні поля в розмірі 30 десятин.

А на 1911 р. землі, які належали костелу збільшились, про що свідчить карта зроблена Татарським у 1911 р.

Після II та III поділів Польщі Правобережна Україна відійшла до Росії. Старокостянтинів причислений до Брацлавської губернії, а в 1796 р. призначений повітовим містом Волинської губернії.

13 квітня 1793 р. Катерина II довірила намісництво духовному настоятелю, поборнику православ'я Віктору Спадковському. Розпочався рух на користь російського православ'я.

В Кінці 1885 р. цей капуцинський монастир по височайшому велінню Миколи I був закритий, а монахи були переведені в Ізяслав. Костел перейменовано в приходський, але монахи-капуцини нелегально залишились при костелі. Закриття цього кляштора було передбачено урядом ще після 1831, 1864 років, коли за його розпорядженням скорочувалась чисельність братій.

Так в 1894 р. в Старокостянтиніві був тільки один капуцинський приходський костел, а на римо-католицькому кладовищі була каплиця, де інколи здійснювалось богослужіння. Римо-католицьке кладовище було на місці теперішнього міського парку культури та відпочинку, де зараз ми проводимо вільний час, розважаємось, саме на тому місті, де люди

знаходили вічний спокій. Звичайно, багато рештків могил та пам'ятників було вивезено, але ж не всі.

XX ст. принесло для римо-католицької общини нові клопоти та страждання. Насамперед, це I Світова війна, далі репресії, Чого тільки не витерпіли католики нашого міста.

Після утвердження на Україні влади більшовиків почалися переслідування церковних служителів. Не такі масштабні, як у 30-ті роки, але з них долі невідомі.

У м. Старокостянтиніві працював отець Юзеф Карпінський. В 1920 році отця було заарештовано та засуджено до 10 років ув'язнення в концтаборі на Соловках. Його подальша доля невідома. Та це не поодинокий випадок. У 1924 р. отця Францішека Мілецького, який був настоятелем парафії у с.Бутівцях Старокостянтинівського повіту, було заарештовано. Його подальша доля невідома. З 1924 по 1930 рр. настоятелем римо-католицької парафії у м. Старокостянтиніві був отець Йозеф Крумел. У 1930 р. отця Йозефа було заарештовано й засуджено до каторжних робіт у концтаборі. Його подальша доля не відома.

Темної глухої ночі "чорний ворон" під'їхав до брами костелу. Стукали, але їм довго не відчиняли. Коли нарешті відчинили люди у чорному увірвалися до приміщення, вони нічого і в ні в кого не питалися, бо впевнено шукали того, за ким прийшли. Монаха повели до

"ворона", а по дорозі ще й вдарили декілька разів в нагаєм, але він не скрикнув, а лише шепотів слова: "Боже милосердний, спаси і сохрани". Під час обшуку один із людей у чорному, увійшовши до храму забрав чашу, яка стояла біля вівтаря, "на згадку". І так було не раз.

Усі ці справи та арешти були сфабриковані за єдиним "зразком"; активна духовно-освітницька діяльність.

З посиленням сталінізму в країні в 30-ті роки радянські поляки були піддані жорстоким репресіям. Особливо брутално комунвлада розправлялася з польським населенням Волині, оскільки воно проживало в прикордонних районах і до нього ставилися з недовірою. Представники польської національності стали ні в чому не винними жертвами репресій радянської тоталітарної системи в 30-ті роки. Репресивні акції проти населення Хмельниччини мали певну особливість. Найголовніше з них було те, що вони, як правило проводились під гаслами "чистки прикордонної смуги", оскільки до 1939 р. Хмельницька область безпосередньо межувала в Польщею. Для каральних органів, все це було додатковим фактором для пред'явлення безглузвих обвинувачень. Багато поляків було переселено в Казахстан.

До кінця 30-х років були реформовані всі польсько-адміністративні одиниці, були закриті всі костели, а ксьондзів або розстріляли, або вислали на Північ.

Не обминула лиха доля й костел у м.Старокостянтинові. Радянська влада закрила його у 1935р.

В ході II Світової війни, через сім років після закриття, костел знову відкривається спільними зусиллями та відновлюється парафія. Це було справжнім подарунком для римо-католиків, які проживали у м.Старокостянтинові.

В повоєнний час органи радянської влади продовжували атеїстичний тоталітарний наступ на церкву, всіляко обмежували діяльність релігійних громад, закривали храми та молитовні, що були відкриті як до війни, так і під час німецько-фашистської окупації. Не виняток у цьому став і римо-католицький храм.

Повторне закриття костелу радянською владою та вивезення органу та всього майна парафії відбулося у 1947 р. Храм передано Будинку культури, а монастирське приміщення на баланс ЖЕКу. Ось в такому становищі опинилися парафіяни костелу І.Хрестителя.

Парафіяни м. Старокостянтинова та району беруть участь у Богослужіннях у костелах Полонного, Хмільника, Хмельницького (Гречани). Періодично священики діючих костелів відвідують важкохворих католиків на території Старокостянтинівщини.

У 1985 р. в СРСР було оголошено курс на перебудову та демократизацію суспільства. На цій хвилі у січні 1989 р. відбуваються перші

збори парафіян і подання клопотання про реєстрацію парафії.

2 квітня 1989 р. відбулася перша служба на римо-католицькому кладовищі.

Хоча община і добилася помітних поступок, але на півдороги не хотіли зупинятися. Вони впевнено наближалися до своєї омріяної мети.

18 травня 1989 р. на свято святого Фелікса (покровителя) відбулася служба перед зачиненими дверми Будинку культури тобто колишнього приміщення костелу (див. додаток б). На це не могли не зреагувати місцеві органи влади. Через деякий час викликали до райвиконкому. Казали, що віддадуть костел, але натомість пропонували інші приміщення. Парафіяни відмовлялися. Вони вимагали гарантійний лист або костел.

24 грудня 1989 р. відбулася перша Служба Божа (пастирка), у поверненому, після 43-х років закриття, костелі. Святу Месу відправив отець Станіслав Широкоградюк. Того ж дня костел було наново освячено і призначено для служби Богу.

2 березня 1990 р. у центральному вівтарі, в Дарохранительницю на постійне зберігання покладено Пресвяті Дари і запалено червону лампадку. А уже 26 квітня 1990 р. новим настоятелем, на місце отця Станіслава, було призначено отця Станіслава Падевського – капуцина. При костелі було відкрито недільну

школу для дітей. Для роботи з дітьми було запрошено сестер.

Щороку у липні прихожани здійснюють паломництво в Бердичів до Ікони Божої Матері, на свято Ікони.

Служби ведуться як польською так і українською мовами. На даний час капуцини Леонід Маєвський та Леонід Михайлець навчаються на ксьондзів. Для роботи з дітьми при костелі перебувають сестри Оттона, Антоніна та Христослава.

На жаль, інтер'єр костелу змінений від часу його побудови. Усі картини, які є у храмі писалися уже після подій 1989 р. Одну з найбільших картин, яка знаходиться у костелі, "Тайна вечеря" писав місцевий художник Хіцінський М.В. Збереглися лише 2 статуї давніх часів, які тепер прикрашають вівтар. А також хрест з розіп'ятим Ісусом – творіння майстрів ХІХ ст. Сьогодні костел об'єднує понад 200 прихожан.

Розділ II

Архітектура костелу І. Хрестителя

Під час дослідження цієї чи іншої архітектурної та історичної пам'ятки, важливе місце належить архітектурі споруди.

Храм І. Хрестителя побудований у стилі тосканського бароко.

Від бароко взято пілястри, сферична стеля. Тосканське тому, що запозичені окремі елементи романського архітектурного стилю: базиліка, арка, гладенькі стіни. Від початку існування ордену капуцинів, законодавство не залишало кляшторного будівництва та ініціативи в плані подальшого Будівництва кляшторів.

В італійському статуті капуцинів, перекладеному на польську мову у 1733 р. стисло охоплювались засади орденського будівництва. Генерал влади ордену суворо ставився до того, засади будівництва виконувалися. Посилаючись на те, що амбіційні засновники хочуть будувати дуже великі будівлі з багатьма декораціями.

Храм змінювався впродовж історії свого існування, його сучасний вигляд намагаються зробити таким, яким він був у ХІХ ст. Костел та прибудований до нього монастир має цікаву форму.

В основу храму покладена базиліка, є центральний неф та два бічних нефи. У Південній частині він закінчується виступом – вівтарем –

місце, де відбуваються богослужіння. Ближче до вівтаря знаходяться поздовжні нефи, які пересікаються з поперечними так, що все приміщення в плані являє собою хрест, вхід в храм – з північної сторони.

Хочу зауважити, що у класичних романських храмів вхід (портал) був із західної сторони, крім того, храм І.Хрестителя має гладенькі стіни, невеличкі вікна. Замість колон – стіни, які закінчуються напівкруглими арками і

мають отвори для проходу. Стеля храму має сферичну форму, розділену на 4 частини, в центрі такої стелі – 4 цеглини, які з'єднують її воєдино.

Храм на протязі свого існування не піддавався реконструкції. Виняток – стеля і дах.

На відміну від класичних романських храмів тут є другий поверх, який неодноразово перебудовувався. Наявність другого поверху і карнизів з гіпсу – ознака стилю бароко. Зараз виходу на другий поверх немає.

Однією із особливостей храму є те, що паралельні лінії задають йому величності та урочистості.

У 2000 р. була побудована дзвіниця, яка є прототипом дзвіниці, що прикрашала подвір'я костелу у XVIII – XIX ст. Побудова виконана у такому ж стилі.

Хочу ще раз зауважити, що парафіяни костелу прагнуть відновити його колишній вигляд та землі, що йому належали. Нещодавно було забрано через суд землю, яка належала костелу у XIX – на початку XX ст. (земля магазину "Воєнторг")

Загальні дані

Загальна площа храму – 700 кв. м;

Висота близько 30 м;

Споруджений з каменю;

Висота дзвіниці близько 4–5 м.

Висновки

Мінімальне завдання, яке я собі ставила: відтворити історію спорудження та використання костелу І.Хрестителя, я виконала. Храм цей, його непроста історія схвилювали мене. Цікавим був сам пошук матеріалів, адже готових статей не було. Протягом свого дослідження, а це приблизно півтора року, я познайомилась я багатьма людьми, які мені допомагали, я відновлювала не лише історію храму, а й людей, яких він об'єднував. Малодослідженим залишається період, коли храм був закритий Миколою І, невідома доля тих монахів, які переведені до Ізяслава, невідома доля тих настоятелів, які були репресовані в 20–30 рр.

Пам'ятки давнини потрібно оберігати та шанувати усіма можливими способами, щоб ми ніколи не забували про минуле наших дідів та прадідів, щоб згадка давнини завжди мерехтіла живим вогником у наших душах.

За сучасного важкого економічного становища, падіння моралі цей храм є ще одним осередком духовності як окремих людей, так і всього міста. Лунають мелодійні дзвони костелу над пробудженим містом, звучить молитва, скликаючи всіх до храму, до миру і любові, до живого зв'язку з Богом...

Я вірю, що зберігаючи національну неповторність, кожен народ нашої держави матиме гідне місце у складовій світової культури.

Список використаних джерел

1. Крячко Ю.І., Сторонський Г.Й. Поляки на Волині у II половині XIX ст., в книзі Волинь: минуле і сучасне. – Хм., 1994, с.548
2. Блажевич О.Ю., Григоренко О.В. З історії релігійного життя поляків краю, в книзі Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки. – Хм., 1999, с.122
3. Огієнко І.І. Українська церква. – К., 1993, с.118
4. Блажевич Ю.І. Формування етнічного складу населення і сучасні етнокультурні процеси на Хмельниччині, в книзі Поляки на Хмельниччині. – Хм., 1999, с.21-22
5. Теодорович Н.Й. Городъ Староконстантиновъ Волынской губернии основанный в 1561 г. княземъ Константиномъ Острожскимъ. Исторический очерк часов. 1894, том 4, с.51
6. Пажимський О.М. Палацо-паркові ансамблі XVIII-XIX ст. – осередки культури на Хмельниччині, в книзі Поляки на Хмельниччині: погляд крізь віки – Хм., 1999, с.198

Дитинство, опалене війною

*Чорна Юлія
Суліма Ольга
Чеплакова Наталія*

Вступ. *З історії дослідження.*

Одного із теплих травневих днів, коли природа випромінює неповторну свіжість і аромат натхнення, відбулася краєзнавча конференція. Мені і двом моїм подругам випала можливість побувати там.

Ми слухали багато цікавих робіт учнів на різноманітні теми. Нас дивували наполегливість учнів та бажання шукати й творити щось нове. "А чи змогли б ми так?" – замислилась я. В кінці конференції було названо теми робіт, якими ще ніхто не займався. Кожна тема була по-своєму інтригуюча. Однак нас найбільше зацікавила робота про дитячий будинок, який був у Старокостянтиніві приблизно в роки війни.

Оскільки ніхто з нас не чув про такий, ми твердо вирішили почати пошук матеріалів.

Насамперед ми звернулися до літератури. Нам були доступні такі книги: "Старокостянтинівщина і край в просторі і часі", "Старокостянтинівщина: історичний нарис",

"Старокостянтинів. Історичний формуляр",
"Історія міст і сіл України. Хмельницька область".

На жаль, ніякої інформації в них ми не знайшли. Після цього нам стало відомо, що в архіві Старокостянтинівського райво є якісь матеріали. Та крім архівних даних хотілось мати й свідчення очевидців. Тоді нам вдалось розшукати двох людей: Козак В.Н., яка живе поблизу будівель, де розташовувався дитбудинок і Швець О.Є., яка в свій час була вихователькою. Вони нам надали деяку інформацію.

Взагалі, наше дослідження базується переважно на архівних даних та скупих свідченнях очевидців. Та не зважаючи на це, ми продовжуємо пошук, оскільки давали оголошення і статті в газети.

*Це було одне з приміщень дитячого будинку.
Теперішня будівля музичної школи.*

Розділ І.

Повоєнне лихоліття і діти. Створення дитбудинку.

До революції вулиця, на якій знаходився дитбудинок, називалася Пожежною, після – Кіма, пізніше – Кірова, а зараз носить назву І.Федорова. За нашими даними дитбудинок був розташований в різних будівлях, а саме – в приміщенні музичної школи, теперішнього дитячого садка №3, в будинку, де проживає зараз Козак В.Н., в якому був ізолятор для хворих вихованців та в декількох інших, де були склади.

Дитячий будинок існував до, підчас та після війни. До війни тут було не так багато дітей, тому що саме війна принесла безліч горя, осиротила багатьох дітей... Їх крихітна частинка виховувалася в Старокостянтинівському дитбудинку.

Туди діти потрапляли звідусіль. Велика кількість прибувала із Соколовського дитбудинку, з сіл Старокостянтинівського району: Воронковець, Григорівки, Ілляшівки, Решнівки і т.д.; з таких міст як Львів, Ленінськ, Ленінград, Казань, Новосибірськ, Шепетівка; з Водичського дитбудинку, з Полонського району, з Головчинського дитбудинку, з Антонінського району, також дітей в дитбудинок ім. Сталіна направляли за путівками ОблНО.

Також нам зустрілося розповідь про Вічтомова Аркадія Івановича 1931 р.н., який народився у м.Ленінграді, його батько в армії з 1941 р., мати вбита при бомбардуванні. Прибув хлопчик з м. Молотова, що на Уралі, був одягнений

у чорний кашкет, светр, чорні штани, але ... босий. І таких історій було немало.

Траплялись діти з неукраїнськими прізвищами. Наприклад, Хан-фін-чан Євгена, Люба, Галина.

Самі по собі діти часто хворіють, а знаючи, які умови були в дитбудинку, ніхто не сумніватиметься в тому, що серед вихованців ходило багато різних хвороб. В архівах за 1948 р. ми знайшли список тринадцяти дітей з ослабленим здоров'ям. Крім застудних хвороб діти хворіли на стоматит. Вихованців оглядав лікар і давав поради і вказівки щодо їх харчування. Також нам стало відомо й те, що діти хворіли на туберкульоз і їх відправляли в Полонський дитбудинок. Було вказано, що лише лікар міг відрядити дітей, і тільки тих, що мали схильність до цього захворювання, а не хворих, або хворих іншою хворобою. Також дітей відправляли на лікування до Кам'янець-Подільського. Давали путівки в Малієвський туберкульозний санаторій.

Ми дізналися про те, що в дитбудинку посуду було набагато менше, ніж вихованців, як приклад наведу такі цифри: 58 глибокі і 24 мілкі тарілки, 13 каструль, 2 черпаки, 33 ложки, 15

вилок та ін. тоді, коли вихованців було в 3–4 рази більше.

Прогодувати велику кількість дітей та ще й у роки війни було нелегко. Для того, щоб зробити все можливе, аби діти Старокостянтинівського дитячого будинку мали нормальне харчування, у ньому було підсобне господарство.

Була призначена спеціальна комісія, яка підраховувала і приймала зерно. Утримувати дитячий будинок – справа не із легких, зовсім навпаки, адже це не тільки догляд за дітьми, що потрапили сюди, але й клопіт щодо працівників. З багатьох документів: справ, описів нам стало відомо, що у будинку ім. Сталіна працювали: повар, шофер Божаков Леонід, столяр Аращук Іван; няня Сметаніна Зінаїда; а також пральниця, нею була Кашук Любов Іванівна; прибиральниця – Муляр Марія Іванівна, хоча щодо прибиральниці, документи свідчать про її наявність, а очевидець – Швець Олена Євдокимівна стверджує протилежне. Також, ще у дитячого будинку був двірник – Катренюк Михайло Тимофійович. Про те, що у дитбудинку була худоба і підсобне господарство свідчать посади: конюха – ним був Ланець Антон Іванович; скотарки – нею була Степок Єфросинія; бригадира – ним був Механік Іван і нарешті доярка – її звали Варнашкіна Марія.

Вийшовши із школи чи інших навчальних закладів – куди подітися? На роботу або на подальше навчання дітей влаштовувало керівництво будинку. Цей факт підтверджує те, що

і справді в документах зазначено про прийняття 6 дівчаток на роботу в Полонський фарфоровий завод; 3 дівчаток – в Деражнянський обозний завод. Ще якщо була вакансія і були діти, яким не було де працювати, то вони залишалися на роботі у тому ж дитбудинку, у якому навчалися і провели своє дитинство. Були й такі діти, яким не доводилося влаштуватися на роботу чи на подальше навчання – про їх долю піклувалися вже їхні опікуни, що забрали дітей на виховання. Часто траплялося таке, що батьки не в змозі нормально забезпечити свою дитину – в такому випадку віддавали свого сина чи доньку до дитячих будинків, а потім забирали їх знову додому. Але найсумніша доля тих дітей, які залишилися на вулиці самі, бо батьків у них забрала холодна і страшна війна. На жаль, таких у будинку було найбільше. У роки війни 1941–1945 багато матерів втратило своїх синів і доньок, багато жінок – своїх чоловіків, а діти втратили батьків. Саме такі діти опинялися у дитбудинках та інтернатах. Деяким пощастило влаштуватися на роботу, деяких всиновили, але були й такі, від яких вже вкотре відвернулася доля. Та їх не лишали у біді. Їм видавали кошти в сумі 1300 карбованців, але цього було недостатньо. Отже, після виходу із дитбудинку дітей не залишали голими, босими і без даху над головою. Будинок піклувався про їх подальшу долю.

Ще нам зустрівся досить смішний факт про побиття дитини чорнильницею та черевичком. Та

не тільки страждали діти. Із спогадів очевидця – виховательки дитбудинку ім. Сталіна Швець Олени Євдокимівни –працівникам теж жилося далеко не солодко. Найбільше потерпали вихователі, адже за кожну загублену дитиною річ вихователь був змушений вносити заставу із власної кишені. А зарплата у нього була мізерна. Речей губилося багато, це траплялося з дітьми різного віку. Молодші обмінювалися черевичками і поясами, щоб отримати маленьку іграшку. Діти є діти... Також дуже часто у дівчаток, вже старших, виникав комплекс щодо взуття. Адже черевички як у хлопчиків так і у дівчаток були однакові. От вони і брали їх та викидали у річку, тоді вихователь був змушений або діставати їх (незалежно від пори року), або платити гроші. Отже, з наведених вище прикладів ми дізналися, що як дітям, так і вихователям жилось несолодко.

З педагогічних кадрів нам відомі: завуч, ним була Лотоцька Марія Василівна, а згодом стала Лудь Тетяна Анатоліївна. Ще були вихователі, яких щомісяця налічувалося близько 10–20, Але в документах ми зустрічаємо дуже багато імен вихователів, які працювали від 1945 до 1954 роки. А ось найбільше ми зацікавились директорами, що досить часто мінялися. У 1947 році був лише один директор – Фрамерштейн. А вже у 1948 році зафіксовано вже 3 директора: Жачек, Крученко, Ковтун. Директорів, що завідували будинком у 1949–1951 роках нам встановити на жаль не

вдалося. Відомо, що у 1952 році директором був Ярош, а в 1953–1954 роках – Васильчук.

*Тут навчались діти дитбудинку.
Приміщення міжшкільного навчально-виробничого
комбінату.*

Висновки.

Пошук продовжується.

Здавалося б, закінчилася наша робота, але це зовсім не так, адже стільки питань залишилося нерозкритими, стільки книг, справ, описів чекають на те, щоб їх відкрили і прочитали, дізналися багато нового і цікавого, а головне – корисного. Скільки безумовно важливих фактів сховано під завісою років, що сплинули з часів Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років.

При наші пошуки розповідалося на початку роботи. Крім посилок на архівні та музейні дані ми займалися журналістикою. Про це свідчать статті, що були нами написані до газет, а також інтерв'ю із людьми, які мали безпосередній зв'язок із дитячим будинком ім. Сталіна. А саме: Валентина Никанорівна Козак, що мешкає поблизу будинку, в її домі колись був ізолятор для хворих. Вона хоч не працювала там і не виховувалася, але тим не менше багато знає про цей дитбудинок. Ще нам дуже багато допомогли спогади, якими з нами поділилася вихователька дитбудинку Швець Олена Євдокимівна. Хоча працювала вона там недовго, та розповісти їй було що. Важко було дивитися на її сльози, а ще важче було слухати її болючі спогади, але в душі вона раділа, що хоч хтось має бажання знати історію свого міста, своєї країни. На жаль, більше свідків у нас немає. Але ми на цьому не зупиняємось, наш пошук продовжується. І можливо, ми знайдемо тих

людей, що знають щось про долю дітей із дитбудинку, а можливо нам пощастить і ми знайдемо тих дідусів і бабусь, що були обездоленими дітками, що потрапили до дитячого будинку, у більшості з яких батьків забрала війна 1941–1945 років.

Наш пошук продовжується, адже тема повністю не розкрита. Ми дізналися, що будинок припинив свою роботу на деякий час, але у 1944 році його існування відновилося. Нам допомагає надія, що ми розкриємо цю тему повністю, і що не за одну ще тему візьмемося. Тому що люди мають знати свою історію, одну із болючих сторінок якої ми намагалися вам відкрити!

Список використаних джерел

1. Матеріали архіву Старокостянтинівського райво.
2. "Старокостянтинівщина і край: в просторі і часі", Хмельницький, 1998, Манкевич.
3. "Старокостянтинів. Історичний нарис". Хмельницький. 1992. В.Я. Мех, М.М. Євтушок.
4. "Старокостянтинівщина: історичний формуляр". Хмельницький. 1998.
5. "Історія міст і сіл України. Хмельницька область". Київ. 1967, с. 287

За Україну, за її волю...

(невигадана історія)

Хіцінська Іванна

За вікном іде дощ. Великі краплі голосно стукотять по шибці. Ось одна краплина упала, покотилася по склу донизу, залишивши мокрий слід. Уже й сліду нема. На її місце впала нова. Дивлячись на цю просту реальну картину, ловиш себе на думці, що немає нічого вічного. Дійсно, те, що було вчора вже ніколи не повториться, а те, що буде завтра нове, непізнане. Все проходить так швидко... Часто хочеться зупинити час, але... Мимоволі згадуються слова Т.Г.Шевченка:

Все йде, минає і краю немає,

Куди ж воно ділось, відкіля взялось?...

Впродовж ХХ століття на суспільство хлинули Перша світова війна, революції, перемога тоталітарних режимів в Росії, Німеччині, сталінізм, голодомор 1932–33 рр., а потім Друга світова війна... Всього і не перерахуєш. Безсумнівно, кожна з цих подій має місце в пам'яті як очевидців, так і наступних поколінь. Тільки ми все вчимо з підручників, а для наших дідів і прадідів це було їхнє життя. Такі важливі моменти в житті людства, а як же сама людина? Звичайно,

людина у вирі цих подій була маленькою хвилькою в безкрайому морі, яка слухняно гойдалася на морських просторах, і яку так часто било об берег. А скільки ж таких хвильок в морі? Мабуть стільки, скільки й людей в суспільстві.

Але були такі, які не хотіли бути краплинами. Вони прагнули вийти із сірості, наперед визначеності життя. Такою була і Лідія Іванівна Ярохно – поетеса, патріот, учитель. Доля звела мене з нею випадково.

Одного звичайного зимового дня я випадково почула розмову, в якій сперечалися двоє людей про вчинок Лідії Іванівни, який вона зробила біля тридцяти років тому. Я знала багато про цю жінку, хоча особисто знайома не була. Оскільки вона жила на сусідній вулиці, я вирішила до неї сходити, познайомитися, поспілкуватись, що я незабаром зробила.

Тут переді мною, немов у кіно, постали події майже тридцятирічної давності. Полилась розповідь цієї невисокої зростом, але сильної духом жінки, постали спогади, переповнені то теплом і ліризмом, то болем і гнівом...

Вперше вона побачила світ у смт. Солотвиному Івано-Франківської області. Там у маленькому Лідиному серці народилася любов до Батьківщини, яка з кожним днем росла і збільшувалась. Згодом сім'я Ярохно переїхала в село Киселі Старокостянтинівського району Хмельницької області. Дитинство минало в часи "хрущовської відлиги". Тоді Шевченківські дні в

Киселях шанували, як і Великдень. У переповненому клубі читалися Шевченкові поезії, інсценізувалися його поеми, всією громадою співали "Думи, мої думи...", "Реве та стогне Дніпр широкий". Це були незабутні враження дитинства, які мали величезний вплив на формування Лідії Іванівни як особистості. Настільними книгами її батька були твори Івана Франка і "Кобзар" Шевченка, з яким він не розлучався навіть на роботі і цитував селянам ті чи інші рядки, які перегукувалися з сучасністю. До краси рідної мови, до книжки (як української, так і російської) прилучила Лідію Іванівну мама, сільська вчителька, яка віддала своїм вихованцям сорок літ невсипущої праці. Не дивно, що, почувши десь щире українське слово, душа Лідії Іванівни зігрівалась, раділа і злітала високо-високо. Вона змалечку зачаровувалась українськими піснями, які чудово співали в рідних Киселях. Все життя поруч з нею крокує рідне слово, вірний друг і помічник, який підтримує, надає насаги, живить серце.

Велике враження справили розмови хлопців із Карпат – гуцулів, як їх називали в селі, котрі приїжджали на заробітки – будували в колгоспі різні об'єкти. Це були здебільшого освічені молоді люди – студенти технікумів і вузів. З яким запалом вони говорили про Україну, рідну мову, читали по пам'яті твори Т.Шевченка, багато з яких чула вперше, а знайомі – сприймала по-іншому. Від когось вона почула вираз: "Українська мова –

мати, а російська –мачуха". Ця думка здалася їй такою природною, що відтоді вона мала її за власну. Вона потім дорого їй коштувала...

Вступивши до Хмельницького педучилища і опинившись в обласному центрі, Ліда відчула себе повністю в російськомовному середовищі. Це відчуття посилилось, коли одна з її подруг просила, щоб до неї на танцях не обзиватися українською мовою, а говорити російською, бо її кавалер з міста і їй соромно. Це боляче стисло Лідине серце. Але чого ж соромитись? Цуратися найріднішого і найближчого – материнської мови? Чи українкою бути соромно? Росіянин пишається тим, що він росіянин, англієць і француз не соромляться визнати себе таким, а чому нам соромно?

За добре навчання Лідія Іванівна була нагороджена разом з іншими учнями педучилища поїздкою до Москви. Там вона була вражена тим, що серед росіян живе така зневага до нас, українців. Міліціонер з притиском і презирством назвав нас "хохляндією", студенти МДУ на повному серйозі доводили, що українська мова – діалект російської, зіпсований польською. Вона сперечалася з ними до сліз, а дівчата посміхались й говорили: "Хай кажуть собі, воно тобі потрібне?" В душі подруги також соромилися розмовляти українською, вони вважали, що люди, які себе поважають, повинні говорити по-російськи. Ліда не розуміла, як це можна бути байдужою, коли

принижують і зневажають мою мову, отже і народ і мене?

Так поступово, крок за кроком, у юної Ліди формувалося почуття власної національної гідності, що спонукало її горду натуру до цілеспрямованої роботи над собою, щоб ніхто не міг дорікати, що вона як свідомо українка пасе задніх.

З десяти років Лідія Іванівна пише вірші. По життю поруч з нею крокує вірний друг і помічник – слово. Воно – джерело наснаги, енергії, бажання жити і творити. На третьому курсі дівчина вже була відмінницею, а таких було лише сім на сімдесят студентів училища. Зі своїми віршами виступала на обласному радіо і навіть по Київському телебаченню, що тоді було неабиякою рідкістю.

– Мені хотілось діяти, – згадує Лідія Іванівна. Не мовчати, а щось робити, щоб інші прийшли до такої ж думки. Я про це сказала дівчатам, з котрими жила на квартирі: Галі Ксьондз і Раї Назаришиній. Рая поставилася до цього без ентузіазму, а Галя захопилася. Тим паче, що образотворче мистецтво в Галі вела національно свідомою людиною. Я хотіла з нею познайомитися, але не встигла: її раптово звільнили. Вона знала про наші погляди, та була досвідченішою і радила бути обережнішими. Але про яку обережність можна думати, коли тобі ледве вісімнадцять? Хіба за любов до рідного краю карають? І я вирішила перейти до дій. Наше

товариство, щоб надати йому якогось гучного романтичного забарвлення, вирішили назвати "Братство ЗУН" ("За Україну-неньку")

– Я, до речі, і гадки не мала, що це згодом розшифрують як "західноукраїнські націоналісти". Запропонувала дівчатам намалювати плакати із закликами берегти рідне слово. Зміст і оформлення були приблизно такі: навколо плаката – український орнамент, зверху великими буквами заклик: "Українці, схаменіться!" З правого боку – портрет Шевченка і, як епіграф, слова, як ми тоді гадали, Шевченка, а насправді – С.Воробкевича:

Слово рідне, мово рідна,
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
А лиш камінь має!

Нижче були карикатури різного змісту: молоді люди читають біля мосту назву: "Південний Буг", і не розуміють, "что такое "Пивденный". Внизу підписано: "Братство ЗУН". Слухаючи розповідь Л.Ярохно, я зрозуміла: вона просто не вміла сидіти мишкою під віником і за інтелігентською звичкою тримати дулю в кишені. Вона повинна була перевиховати товаришок, відкривати їм очі на правду.

Пізніше друг Лідії Іванівни скаже їй, що чув, як на ідеологічному активі тодішній начальник обласного управління КДБ істерично кричав з трибуни. "Эти сопляки заставили не спать несколько недель все управление!"

Малювала і писала Ліда, а Галя допомагала складати тексти. Коли вони ввечері вивісили свій перший плакат на вулиці 25 Жовтня (нині Проскурівська), то з нетерпінням чекали ранку, щоб побачити реакцію людей. Вони думали, що це буде вибух. Однак вранці, коли бігли на заняття, помітили, що нічого надзвичайного не відбулося. Люди поспішали в своїх справах. Правда, дехто все ж зупинявся і читав. Галя і Ліда були вдоволені і цим. А коли поверталися з училища, був дощ, плакатів уже не було. Думали, що вони розкисли, їх зірвав вітер. Значить потрібно виготовити більше плакатів і розклеїти в суху погоду. Так і зробили. А ще виготовили п'ять чи шість листівок з текстом-закликом не забувати рідну мову. Лець стемніло, подруги розвішали їх по центральній вулиці, але вранці вже не побачили.

Про свої ідеї і дії Ліда не хотіла і боялася казати батькам. Не могла вона і брехати, тому деякий час зовсім не писала додому. Але материнське серце щось-таки відчувало. Приблизно через місяць до Ліди приїхала мама, бо сильно хвилювалась за дочку.

Дівчата не припускали, що почата справа закінчиться саме так, як закінчилась. Ліда хотіла, щоб хоч невелика кількість людей, прочитавши плакати, розділила її думки, відчули в серці любов до мови, усвідомили, що вона є невід'ємною частиною народу. Не знала вона, та й знати не могла, що то за час був.

У 1965 році прокотилась хвиля арештів дисидентів. Серед арештованих Я.Гаврич, М.Озерний, І.Світанський. Як згадував пізніше В.Мороз: "... арешти і суди 1965–1966 років вперше показали скільки нас є, хто ми".

Але в 1970 році маховик репресій отримує новий імпульс – починається нова хвиля репресій (червень 1970 року – другий арешт В.Мороза і тридцяти його однодумців), яка набирає особливої сили на початку 1972 року. У цей час заарештовані Є.Сверстюк, І.Дзюба, В.Стус, І.Каменець. Свою роль у цих драматичних подіях відіграло, очевидно і засідання Політбюро, що відбулось 30 грудня 1971 року, на якому вирішено було провести всесоюзну кампанію щодо ліквідації дисидентського руху і самвидаву. Ця акція дістала назву оперативне число "24".

Отже, прозрівши сама, юна Ліда бажала, щоб інші прозріли теж. Де їй було знати, що за ними вже полюють.

Закінчувався навчальний рік, і часу було обмаль, тому лише через два-три тижні вони вирішили продовжити свою справу. І ось одного дня, виконавши домашні завдання і приготувавши плакати, вони, щоб не розбудити стареньку хазяйку-єврейку, тихесенько вислизнули з хати.

Дівчата і гадки не мали, що це буде їх остання вилазка, бо ж усе управління КДБ було підняте на ноги і вже кілька тижнів шукає "західноукраїнських націоналістів", що вдень і

вночі за центральною і ближніми вулицями стежать сорок офіцерів-кадровиків.

Оскільки ніч була темною, далеко від квартири дівчата не відходили.

– Отож на розі вулиць К.Маркса (нині Подільська) і тієї, що вела до старого автовокзалу, я побачила кіоск, – пригадує Лідія Іванівна. Вирішила, залізши на нього, прикріпити плакат, щоб його не зірвали. Але, коли вже почала клеїти, почула, що Галя, яка стояла на чатах, сполохано крикнула. Я помітила, що з протилежного боку вулиці біжить якийсь чоловік. Вмить злізла, ми почали втікати, але Галя відстала, її затримали. Я не бігла далі, заховалася між будівлями. Переслідувач довго не міг мене знайти, а потім почав кричати: "Вилазь, однак тебе знайдемо: твоя подруга в нас!" Я вийшла. Нас повезли в КДБ, де протримали цілу ніч. Спочатку допитували разом, потім розвели по різних кімнатах. Дівчат розпитували, хто вони?, звідки?, хто батьки?, хто ними керував?, хто найняв? їх змусили скласти список всіх друзів, знайомих в училищі, вдома, в спілці поетів, написати улюблених викладачів. В КДБ були переконані, що дівчат хтось змусив розклеювати плакати і листівки, що за ними стоїть ще хтось. А насправді ними керувало лише одне – любов до Батьківщини.

Коли подружок везли до КДБ, Лиду охопив невимовно великий страх. Вона боялась одного – виключення з училища, адже до випуску залишилось кілька тижнів. Що буде з навчанням?

Потім дівчатам показали фотокопії з їхніх, як вони думали, "знесених вітром" плакатів і листівок, розпитували про кожне слово. Вранці їх відпустили, наказали нікому нічого не говорити. Дівчата відразу пішли на навчання, а коли повернулися на квартиру, то перелякана хазяйка викинула речі на вулицю і не пустила їх. Серед речей не було пензлів і фарб, а також дівочих щоденників: їх вилучили, як речовий доказ. Вони стояли серед двору з книжками, конспектами і одягом. Повибігали сусіди і щось кричали на них. Уперішив дощ. Бідолашних пожалів дідусь із сусіднього будиночка, де він мешкав разом із бабусею. Взяли до себе на квартиру, але попередили: "Ми знаємо, що ви сиділи в допрі, то дивіться. Приходьте сюди тільки спати". Але дівчата раділи й цьому. Кожного дня їх викликали в КДБ. А потім для дівчат почалось чи не найважче – різні судилища.

Взагалі, більше перепало самій Лідії Іванівні, оскільки вона була ініціатором. Свою участь вона відразу визнала і чесно сказала, що ніхто ними не керував.

У КДБ Ліда дала розписку, що буде увесь час на виду, під їхнім контролем.

Її обминали, як хвору на чуму чи на холеру. Влетіло і Миколі Магері, що вів літгурток, і виховав "таких" націоналістів. Навіть ті, хто, здається, співчували їй в душі, не наважувались висловити це.

А потім ще комсомольські збори, де було вилито на неї тонни бруду і ненависті. Але Ліда не плакала. Вона була затята. Пригадувала Лесю Українку: "Щоб не плакати – я сміялась". Вона не сміялась, але їй не опускала голови. Це дратувало присутніх, і вони кричали: "Бач, яка! Вона не кається! Не просить! Хоч би сльозу пустила! Рішення про виключення з комсомолу було одноголосним. Але цього було замало. Лунали пропозиції: виключити з училища. На це директор училища сказав, що наказ про виключення з педучилища не підпише. Справу було передано міському комсомолу. Дівчат викликали на бюро. Знову шквал обвинувачень в нелюбові до Батьківщини СРСР. "Пісочили" півтори години, а в перерві "доброзичливі" пропонували: "Плачте і просить, бо затвердять рішення зборів, чи ви не хочете закінчити училище?" Нарешті оголосили "вирок": "За неправильною трактовку національного питання винести строгий вирок з занесенням в учетную карточку». До випуску залишалося два тижні.

Лідія Іванівна постійно була під наглядом КДБ. А коли, врешті, дочекалась дозволу вступити до вузу, представник "органів" "порекомендував" тільки Кам'янець-Подільський педінститут. Налякана тим, що не прислухавшись до "поради", вона залишиться ні з чим, повна жаги до навчання. Ліда подалася в місто над Смотричем, хоча плани були інші: Львів чи Київ...

Ця дивовижна жінка присвятила себе улюбленій справі – викладанню рідної мови. Найцікавішим у професії вчителя для неї – це бути свідком і безпосереднім учасником формування особистості. Це – головне.

На прохання охарактеризувати свою вдачу кількома словами, Лідія Іванівна сказала: "Я емоційна, вразлива, суперечлива, здатна чимось загорітись, безнадійний романтик". Від себе хочу додати, що вона також надзвичайно мужня, вольова, наполеглива, талановита, старанна, розумна, а також скромна і тендітна, як весняний підсніжник.

На даний час Лідія Іванівна не вважає себе повністю щасливою, оскільки їй здається, що вона не реалізувала себе повністю. Проте не вважає себе і нещасною. Адже сам факт, що Україна таки здобула незалежність, і що Бог сподобив дожити до цього часу (мільйони, що прагнули цього, так і не дочекалися, зійшовши в могилу) не дає підстав вважати себе нещасливою. Правда, це ще не та Україна, яку б хотілося мати, але є надія. Лідія Іванівна вірить у молоде покоління.

Вселенська сила, Господи, спаси
Мій рідний край, гвалтований віками,
Зніми з душі народу тяжкий камінь –
Гріх яничарства за усі часи.
Дитячий усміх, щебет солов'я
І нашу мову щиру, солов'їну
Спаси і заступи, благаю я,
Врятуй мою кохану Україну.

А я гадаю, що вона змогла знайти ту золоту серединку, де поєднались сім'я, робота, авторитет серед людей, вдячність учнів і добра душа. Щодо проблем і бід, то про них вона говорити не хоче.

Протягом багатьох років Лідія Іванівна писала "в шухляду". І лише у збірнику "Осик осінній сон" поміщено декілька її поезій.

Зруйнованій церкві

Ми не валили храмів – крий нас Боже! –
Стояли осторонь, дивились – от і все.
А церква та давно на бабцю схожа
Який, гадали, з неї вже хосен?
Її зв'язали тросами стальними –
І заревіли танки навісні,
Покривши все пекельним чадом й димом.
Той дим і досі їсть мені.
Бо осторонь стояли. Ще й сміялись,
Що танк з натуги дибився, мов кінь.
Вона ж, мов бабця, Господа благала:
"Прости їм, Отче, й заступи. Амінь"
Стара церковця не здавалась вперто,
Піднісши башні прямо в небеса.
Її присудили варвари умерти,
Вона ж спішила душі їх спасать.

От такою буває доля, доля звичайної людини, яка майже нічим не вирізняється поміж інших, а в той час є окремою, по-своєму видатною особистістю. Варто лише знайти в ній віддалений

таємний куточок душі, де сховане щось надзвичайне і особливе. Я переконана, що звичайних людей просто-таки не буває. В кожному серці є іскорка, яка рано чи пізно спалахне і здивує всіх. Ця іскорка – дар Божий.

Для чого вірші я пишу?
Для чого віршами грішу?
Для чого рану невігойну
В своєму серці я ношу?
І що дадуть вони, чудні,
Усім, кому призначені?
Я не Павличко, не Костенко
То ж маю право я чи ні?
Таки не маю, а – пишу,
Бо в серці іскорку ношу,
Бо я не можу не писати,
То вже даруйте, що грішу...

Людина – звучить гордо

Всеукраїнський конкурс творчих робіт учнів 10 – 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів "Мої права"

Килівник Марина

Пливуть роки, минають століття, а з ними, на жаль, втрачають сенс слова: "Людина – звучить гордо..." Ці слова належать Горькому, видатному російському письменнику. То в чому полягає сьогодні ця гордість? Мабуть, в брехні, шахрайстві та безсердечності. А де ж ті високі матерії, якими людина повинна керуватися все життя? Забули... Та я вважаю, людська гордість починається з власного куска хліба і даху над головою – це потрібно пам'ятати завжди.

Відразу пригадую картину: морозний зимовий день. Людські потоки нагадують про життєві проблеми та щоденну метушню. На краю вулиці стоять сміттєві баки, які щогодини поповнюються. Тут з'являється чоловік середнього зросту із закуйовдженою бородою та брудними руками. Сивувате волосся неохайно виглядає з-під подертої шапки. На ногах у нього туфлі з майже протертою підошвою, а куртка більше схожа на

лахміття для опудала. Саме такий, всіма помічений чоловік, прямує до смітцевого баку за... їжею. Таких людей лише в нашому місті щодня можна зустріти біля п'яти, а що говорити про такі великі міста, як Київ, Одеса, Львів? Виникає запитання, що зіштовхнуло їх до найнижчого щабля суспільства: обман держави і безвихідь, чи марнотратство і лінь? Відповідь на це питання знають лише вони самі. А ось ще один приклад, який залишив у моєму серці глибокий слід. Нещодавно, повертаючись додому, я зустріла трьох хлопчаків: одному на вигляд років десять, іншому – вісім, а найменшому – близько шести років. Одягнені досить бідно для нашого міста: штанці ледь закривають гульки, а червонясті ручки ховають у подерті кишені. Раптом вони зупиняються від того, що найменший починає плакати і голосити: "Я хочу їсти!" Старший, нахилившись, щось йому сказав, але це мало втішило малого і гарячі сльози продовжували котитися по червоних щоках. Мене дуже вразили ці слова, я підійшла до дітей і запитала: "Хлопчики, а чому ви не йдете додому, чому не попросите маму нагодувати вас?" У відповідь карокий хлопчина сумно сказав: "У нас немає дому, в нас немає мами."

Такі приклади аморального сьогодення наштовхують на думку про те, що ми живемо далеко не в правовій Україні, а реалізація прав людини стала міфом, а не постійним обов'язком держави. Інакше як пояснити той факт, що стаття

48 Конституції України, в якій йдеться про право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, та стаття 46 Конституції України про гарантію права громадянам на соціальний захист ігноруються так відверто, що лише сліпий цього не помітить.

За більшістю прийнятих у світовій практиці показників, Україна за роки незалежності посіла місце серед бідних держав третього світу. А зараз ми близькі до можливості перетнути межу, що відділяє просто бідні держави від найбідніших. Щоб переконатися в цьому, звернемося до статистичних даних: в Україні у 2003 році налічувалося 2,7 млн. безробітних: в містах 2,3 млн. осіб, у сільській місцевості 0,4 млн. Чинники, що впливають на рівень безробіття різні: автоматизація виробництва, яка замінює працю людей, низька заробітна плата, ріст алкоголізму та багато інших. Як свідчать результати соціологічних опитувань, з кожним роком оцінки рівня життя стають дедалі нижчими.

Щоразу, коли депутати Верховної Ради "голосять" про потребу підвищення рівня добробуту громадян, про необхідність вдосконалення системи соціального захисту, а потім розводять руками і переносять ці питання на розгляд наступної сесії, розумієш, що вони самі не знають способів подолання цієї проблеми. Тоді що, опустити руки? Адже, якщо держава не в змозі виправити помилки, то хто? Відповідь банальна і проста – ми, громадяни України. Та багато

суспільних негараздів в Україні походять від того, що радянська ідеологія винищила в людях індивідуальну ініціативу. Люди перетворилися на мовчазних виконавців, які не вміють самостійно вирішувати проблеми, що виходять за межі їхнього особистого життя.

Які ж наслідки прорадянських поглядів українців? Найбільш помітний – це збільшення безробіття. Цей аспект потрібно розглядати з двох сторін: сільське та міське безробіття. Слід зазначити: вимоги сільських жителів досить відрізняються від вимог жителів міста. Останні роки помічається тенденція з виїзду людей із сіл у міста. Причини очевидні: колгоспи викупуваються приватними особами і змінюють свою спеціалізацію, фермери не отримують жодних коштів із державної казни для утримання худоби та земельних ділянок. Ось і виходить, що сільські пенсіонери годують за свою пенсію себе, дітей, онуків та худобу (таких парадоксів в українському суспільстві вистачає). В містах ситуація дещо інша. Тут люди вимогливіші ніж у селі. Якщо селянин, будучи працьовитим, готовий піти на будь-яку оплачувану роботу, то в місті кожен другий, що закінчив ПТУ хоче, не роблячи нічого, отримувати великі гроші. Та зрозуміло, що людину без освіти на високооплачувану роботу не візьмуть нізащо. З іншої сторони є випадки, коли головну роль відіграють зв'язки, тому часто виходить, що громадянин, закінчивши комп'ютерні курси працює програмістом на

престижній фірмі, а громадянин, що закінчив магістратуру, підмітає вулиці, або, в кращому випадку, бухгалтером в комунальній організації.

Ось тут і приходиться на допомогу до людей, яких доля обійшла стороною, спасіння, що обіцяє золоті гори, а приносить лише хвороби та деградацію особистості – алкоголь. Саме він є другою причиною зниження рівня забезпеченості населення. Алкоголізм заражає переважно тих людей, які, не маючи роботи, не можуть прогодувати сім'ю, не можуть заплатити за житло, в якому вони живуть. Є люди, які мають вихід, але не хочуть бачити його і, впадаючи в депресію, починають пити, та є й такі, для яких скрізь глухі кутки, а горілка "допомагає" не з'їхати з глузду в цьому хаосі проблем.

Так і з'являються на вулиці бездомні діти, для яких материнське тепло і ласка стали давно забутими поняттями. Щороку по всій Україні відкриваються нові дитячі будинки, в яких виховуються діти-сироти, або діти, покинуті батьками напризволяще. Страшно усвідомити, що є жінки, для яких дитина є помилкою, яку можна виправити, позбувшись її, для яких горілка важить більше, ніж та маленька людина, яку вони носили під свої серцем! Рівень соціального захисту на сьогодні є недостатнім, що мимоволі задумуєшся, чи не перетвориться Україна в країну злидарів та бездомних? Досвід підказує, що ні. Історія часто доводить, що в самий критичний момент, коли здається виходу немає, він раптом знаходиться і

починається розбудова втраченого. Виникає питання: невже очі людей відкриваються в самому пеклі подій? Адже споконвіків український народ вирізнявся неабиякою витримкою та творчістю, знаходив вихід із будь-якої ситуації. Та що сталося сьогодні? Скільки можна випробовувати своє терпіння та здоров'я? Всьому виною є прорадянський спосіб мислення: держава повинна, мусить... А що повинні ми? Не можна сказати, що сьогоднішня влада не дає змоги розвиватися кожному, як особистість. Просто колись люди могли із нічого створити сімейний добробут, а сьогодні ми хочемо, щоб його нам створила держава, а так бути не може, адже, кожен сам коваль свого щастя.

Очевидним залишається одне: все в наших з вами руках! Повернімо свою індивідуальність, творчість та винахідливість! Нагадаймо всьому світу, що ми – українці, що в нас ще усе попереду. Потрібно боротися і вірити у світле майбутнє, зламати застарілі стереотипи недолі та непотрібності державі, робити все для того, щоб "Людина", дійсно, звучало гордо!

Медицина Старокостянтинівщини: історичний аспект

Довбня Лілія

Вступ.

За вікном похмуро. Срібні нитки холодного дощу підсилюють почуття невпевненості, незрозумілості, різноманітності думок. Кажуть, що якщо ти хочеш стати доброю людиною, зробити щось корисне в житті, то необхідно посадити дерево, побудувати хату, створити сім'ю. Але я думаю, що призначення людини в цьому полягає лише частково. Якщо кожний з нас зробить щось дійсно прекрасне, то нашим дітям і внукам буде жити краще. Зараз, здається, ми живемо в такому світі, де, на перший погляд, не залишилося місця для добра, але це не так. Якщо пильніше придивитись, то кругом можна знайти щось добре, чаруюче, прекрасне.

Я думаю, що завданням нашого покоління є, перш за все, заповнити ту прогалину у нашій історії, яку допустили наші попередники. Багато фактів з історії нашої Батьківщини залишаються загадкою, але при використанні різноманітних джерел і бажанні виправити цю ситуацію все можна було б змінити. Ми ще досі відчуваємо

наслідки сталінізму, коли історична свідомість людей була відсутня. Зараз Україні вдалося змінити ситуацію, яка була незадовго до того. Тепер наша країна незалежна, її визнали в світі як державу. Але ще є проблеми, що стосуються життєвого рівня населення. Вперше за стільки років ми повинні зрозуміти, що доля України – в наших руках.

Мабуть, я вибрала тему, що стосується медицини з тієї причини, що саме про медицину на Старокостянтинівщині відомо дуже мало. Хоч були спроби написати щось по цій темі. Але це знайшло відображення лише в контексті робіт наших земляків. В працях Теодоровича, Крип'якевича, Барановича зустрічаються деякі дані про стан медицини в Старокостянтинівському повіті. Хоч ці дані й поверхові, бо ці історики ставили собі за завдання написати про землі Хмельниччини. Головною метою написання своєї роботи я вважаю популяризацію історії нашого рідного краю, заповнення прогалини саме в питанні розвитку медицини.

Розділ I

З історії розвитку медичних знань та охорони здоров'я на українських землях.

Археологічні знахідки свідчать, що народи, які населяли територію сучасної України в давнину, володіли певними медичними знаннями, раціональними засобами народної медицини (водолікування, масаж). Досить високого рівня досягла медична справа в Київській Русі. За свідченнями з норвезької саги, ще княгиня Ольга влаштувала лікарню, де догляд за хворими доручався жінкам. Лікування і розміщення інвалідів було зосереджене в монастирях. Забезпечення медичною допомогою в Київській Русі було на рівні інших країн Європи. Основою та джерелом як світської, так і монастирської медицини в той час, була народна. З прийняттям християнства, поширенням писемності та грамотності, склалися умови для систематизації і узагальнення досвіду народної медицини. Були написані і перекладені з інших мов травники, лікарські поради. На формування медичних знань того часу впливали давньогрецька і арабська медицини. У великих містах практикували приїжджі лікарі з країн Заходу і Сходу. На високому рівні була хірургічна допомога пораненим (перев'язування ран, ампутації), розвивалась

допомога породіллям, лікування зубних, шкірних хвороб, захворювань очей.

Написаний грецькою мовою, трактат "Мазі" Євпраксії Мстиславівни систематизував розрізнені медичні знання того часу. У цьому творі, крім опису хвороб і засобів їх лікування, додавались поради щодо гігієни, були зачатки вчення про темпераменти. З кінця XI століття по містах засновано цехи, які об'єднували ремісників-лікувальників, які дістали назву цирульників. В цехах цирульників проводилось навчання учнів віком від 12 років. Цирульники вміли робити кровопускання, ставити банки, розрізати гнояки, виривати зуби, лікувати і перев'язувати рани, вправляти вивихи, переломи, здійснювати ампутації, виготовляти пластирі для лікування ран, цирульники знали ознаки певних хвороб. Цирульники, як правило, супроводжували військо в поході. Постійні війни давали їм великий практичний досвід. Окремі з них досягли великої майстерності в лікарській справі. З появою дипломованих лікарів цирульники виконували всі їх приписи. В Запорозькій Січі військо козаків обслуговували "січові цирульники", які були при кожній сотні. Запорозька Січ створювала свої шпиталі для утримання покалічених і лікування поранених козаків. Не слід забувати, що саме в цей час почалися повстання. Визвольна боротьба не обминула й Старокостянтинова. Оскільки селяни й міщани боролись разом з козаками, то їм вдавалось переймати досвід цирульників. Потім

деякі селяни поверталися додому, але в них не було можливості застосувати здобуті знання. А міщани могли застосувати здобуті знання. Своєрідними довідниками для практичної медицини були лікарські поради, травники (як вітчизняні, так і перекладені з інших мов).

З перших літописів відомо про епідемічні захворювання на території України. Епідемії чуми, віспи, тифів періодично виникали в різні століття. Планомірна боротьба з ними на той час не застосовувалась. Відомі деякі карантинні засоби – ізоляція заражених міст, будинків, де були хворі, спалювання одягу хворих, трупів. Перша карантинна служба була відкрита в 1740 році в Києві. Особливо спустошливі епідемії спостерігались протягом 1710–1711; 1770–1772, 1797–1798 рр. Лікування епідемічних хвороб проводилось методами, які не давали суттєвих результатів. Деякі лікарі (Рембовський, Вишетинський, Митрофанов) почали застосовувати зміцнюючі засоби, що значно скоротило число смертних випадків. Тогочасна медицина володіла деякими способами профілактики інфекційних захворювань (про це свідчить книга німецького вченого Гмеліна, який був в Україні протягом 1768–1769 років з експедицією Петербурзької Академії наук). В 1787 році в Києві на кошти магістрату засновано перший шпиталь для хворих на віспу. Вакцинація в Україні почала проводитись у 1802 року. З 1719 року медичною службою на Україні керувала

Медична канцелярія, яку 1763 року було перетворено на Медичну колегію з ширшими правами. Певна увага приділялась їй протиепідемічним заходам. З 1737 року за сенаторським наказом було встановлено посади лікарів, але через нестачу коштів і медичних кадрів більшість магістратів була неспроможні утримувати лікарів.

З початку XVIII століття почали налагоджувати облік народжуваності й смертності. В середині XVIII століття запроваджувалась система медичного обслуговування, згідно якою в губерніях створювались прикази громадського піклування. Рівень медичного обслуговування міського населення в закладах цієї системи був низьким, а в селах його практично не було. В 1755 році сенат дав наказ про створення урядового шпиталю в Києві. В 1792 році відбулося відкриття військового шпиталю. В 1786 році при Кирилівському монастирі почав діяти будинок для інвалідів. В цей монастир в 1806 році було переведено будинок для психічно хворих, відкрито Кирилівські богадільні (в 1842 році при них створено фельдшерську школу). 1803 рік – заснування першої соматичної лікарні на 20 ліжок (не для людей з інфекційними хворобами), початок надання стаціонарної допомоги при пологах – відкрито перший пологовий будинок (акушергауз) на 2 ліжка з штатною акушеркою. З створенням губернських (1797 рік) і повітових медичних управлінь почала організовуватися

медична допомога сільському населенню. В цей час на західноукраїнських землях діяв Головний санітарний статут, яким не передбачалося будь-яких засобів щодо поліпшення санітарного стану міст і сіл.

З розвитком капіталістичних відносин зростали міста, їх санітарний стан погіршувався, поширювались інфекційні хвороби: холера (1852–1853, 1871–1872, 1882, 1910), віспа, тифи, дифтерія, малярія. Рівень загальної материнської і дитячої смертності був дуже високим. На початку ХІХ століття до шести років доживала ледве половина дітей.

Підготовка лікарів була розпочата 1805 року з відкриттям інституту і медичного факультету при ньому, а в 1841 році – медичного факультету Київського інституту. В 1844 році відкрито терапевтичну клініку медичного факультету Київського інституту, а в 1848 році – хірургічну. В 1840 році було засноване Товариство київських лікарів. Протягом 1851–1853 років було побудовано анатомічний театр медичного факультету. 1870 рік – відкриття військової фельдшерської школи, 1877 рік – відкриття курсів медичних сестер. Забезпечення населення медичною допомогою було на низькому рівні. Губернські і повітові лікарні здебільшого були вкрай незадовільному стані, без належного медичного обладнання. Найбідніші прошарки населення не могли користуватись медичною допомогою через обов'язкову плату за лікування.

Було розроблено і впроваджено в практику територіально-дільничу форму медичного обслуговування, закладено основи профілактичного напрямку в медицині. Слід зауважити, що введена в 1906 році земська медицина мала обмежені можливості. Лікарів і медичних установ не вистачало, асигнування було мізерним.

У другій половині XIX століття почала розвиватись фабрично-заводська медицина. У 1886 році внаслідок робітничого руху уряд прийняв постанову, що зобов'язувала підприємців влаштовувати лікарні при фабриках і заводах для стаціонарного лікування хворих робітників. Були також видані закони про фабричну інспекцію (1882–1897 роки) і про відповідальність підприємців за нещасні випадки на виробництві (1903 рік). Але постанови й закони практично не виконувались. Така медична допомога перебувала під управлінням міських самоуправлінь і здійснювалася на кошти, стягнуті з робітників. Фабрично-заводська медицина лише частково задовольняла потреби робітників у медичній допомозі.

Обмежено здійснювалися заходи по боротьбі з соціальними хворобами (венеричними, туберкульозом, алкоголізмом), по охороні материнства і дитинства. Товариством київських лікарів було створено Комісію народних читань.

Після того, як я надала коротку характеристику медицини на Україні, час перейти

безпосередньо до розвитку медичних знань в нашому місті.

Старокостянтинів засновано у XVI столітті на місці села Колищениць, яке належало Івану Лабунському. На початку 1561 року нащадки Лабунського, продали частину поселення Костянтину Острозькому за 5 тисяч кіп литовських грошей. Відкупивши частину села, Костянтин Острозький у березні 1561 року одержав два королівських привілеї – один на право заснування міста, ярмарку і торгів у ньому, другий – на магдебурзьке право для нового міста.

Розташовані в трикутнику при впаданні річки Ікопоть в річку Случ, Колищенці були найкращим місцем для будівництва фортеці. Того року почалось будівництво дерев'яного замку, при якому Костянтин Острозький почав "садити місто".

Добре укріплене місто, яке стояло на вигідних торговельних шляхах, швидко зростало. В ньому селились селяни, ремісники, купці, шляхта. Вже через 9 років після заснування Старокостянтинів став великим населеним пунктом. Торгівельні зв'язки простягались далеко за межі міста (про це свідчить хоча б те, що одну з вулиць було названо Львівською). Через місто проїжджало багато підвід, а це давало прибутків від мостового мита біля 400 злотих на рік. Більшість жителів займалася сільським господарством, а невелика частина – ремеслом і торгівлею. Заможні міщани мали по 2–3 хутори, на

яких працювали комірники і підсусідки. Населення платило власникам податки грішми і натурою, крім того, ремонтувало мости, кріпосні стіни навколо міста, брами, вежі тощо, від чого життя ставало ще нестерпнішим. Грошей і сил на підтримання нормального рівня життя не вистачало.

Укріплення і гармати замку використовувались не тільки проти ворогів, а й проти населення міста, яке виходило з покори. Так сталося у 1593 році, коли Костянтин Острозький зібрав шляхетське військо і почав наступ проти повстанських загонів Косинського, до яких приєдналося багато жителів Старокостянтинова.

Є згадка, що в 1610 році в місті був шпиталь для бідних, який пізніше припинив своє існування з невідомих причин.

У 1620 році власниками міста через родинні зв'язки стали князі Заславські, а в 1682 році – князі Любомирські. Феодали на свій розсуд збільшували повинності і побори з міського населення. Згідно з інвентарем 1636 року всі жителі міста, за винятком шляхти і священників, платили власнику міста чинш. Крім того, міщани відбували повинності по вимозі управителя маєтку. Збільшувалися повинності в селян. Крім встановлених днів панщини, кріпаки виконували й інші роботи в панському дворі. Всі ці та попередні фактори негативно впливали на здоров'я людей, доводили їх до цілковитого зубожіння й розорення. Польський літописець писав: "Пани не вважали селян за

людей, немилосердно ставилися до них, захоплювали їх землю, давали непосильну роботу, кидали у тюрму".

У 1648 році, коли спалахнула визвольна боротьба українського народу, почалися селянські повстання і в маєтках князя Заславського. Його загони намагалися придушити ці виступи, але не змогли. Магнатські війська зазнали поразки і відступили на річку Горинь.

У травні 1649 року польські війська і магнатські загони з'єдналися в таборі під Старокостянтиновом. Скориставшись розпорошеністю шляхетського війська, головні козацькі сили рушили на Старокостянтинів. Їх поява була несподіванкою для поляків, тому деякі загони почали в паніці тікати. Поряд з селянами у визвольній боротьбі брали участь і міщани, активно допомагаючи запорізькому війську у воєнних діях. Так міщани Старокостянтинова здобували міські укріплення.

У 1701 році власниця міста княгиня Любомирська віддала місто на 3 роки в оренду. Орендар намагався за цей час вивести з населення якнайбільше. Жителів Старокостянтинова примушували ретельно вносити чинш і данину, виконувати різні роботи – ремонтувати шляхи, мости, греблі, млини тощо. Відвертий грабіж викликав серед населення обурення; люди піднімалися на боротьбу проти гнобителів. У 1702 році жителі міста підтримали повстанські загони С.Палія, відігнавши шляхту від

Старокостянтинова до Сатанова. Для приборкання повстанців сюди прибули польські війська, які грабували населення, завдаючи великих збитків його господарству.

У першій половині XVIII століття місто почало потроху відроджуватись. Але в тридцятих роках зубожілі селяни дуже мало купували вироби ремісників, яким ніде було діти свої товари. Люди змушені були брати у поміщиків землю з умовою, що виконуватимуть різного роду повинності. Місто під кінець польсько-шляхетського панування перетворилось на село, а його населення було доведене до становища кріпосних селян – "хлопів". Жалюгідні рештки міської промисловості ледь жевріли.

У XVIII столітті Старокостянтинів став одним з найбільших центрів торгівлі. Тут зосереджувались склади купців багатьох країн Європи й Сходу. Розширилась територія діяльності подільських купців, яких можна було зустріти на ярмарках багатьох міст України. З одного боку, з Європи й Сходу в Україну через купців могли потрапити різні хвороби, які на той час в нас лікувати не вміли. З другого боку, через купців могли поширюватись нові медичні поняття, знання про різні хвороби, вміння їх лікувати, відкриття про властивості рослин, вміння застосовувати здобуті знання в різних галузях господарства і побуту.

В цей час почала влада поміщиків ставати сильнішою. Поміщики застосовували різки,

канчуки, колоди, рогатки. Вони цькували кріпаків хортами, тримали в смердючих приміщеннях, обливали на морозі водою, морили голодом. Зрозуміло, здоров'я людей від цього не покращувалось. Багато людей не витримувало гніту та знущань і вмирало.

Основною їжею бідного населення були: чорний хліб, картопля, пшоняна каша. Картоплю бідняки майже завжди їли без жирів – з солоним огірком чи квашеною капустою. М'ясні та молочні продукти вживались здебільшого в свята. Їжу варили зранку і одразу на весь день; до обіду її тримали в печі. Про бідне харчування основної маси населення свідчить обмежена кількість кухонного посуду. З глиняного посуду вживались макітри, глечики для молочних продуктів, миски тощо. Ніж, як правило, був один, зрідка була одна виделка для "особливого" гостя. Вся сім'я їла з однієї миски. Єдине, що мав кожний, – так це дерев'яну ложку. З цього можна зробити висновок, що люди не отримували належної кількості вітамінів; в разі зараження одного з членів сім'ї могла захворіти вся родина.

Під час Коліївщини шляхта, налякана могутнім спалахом боротьби народних мас, уникаючи покарання за своє свавілля і гноблення, залишала місто і тікала на захід. Після возз'єднання Правобережної України з Росією у 1793 році Старокостянтинів увійшов до Ізяславського намісництва. Пізніше Старокостянтинів став повітовим містом

Волинської губернії, в місті в 1797 році проживало біля 4000 населення.

Після реформи 1861 року селяни одержали земельні наділи ще менші, ніж ті, якими вони користувалися раніше. Більшість земельних угідь належала княгині Абамалек. "Місцеве положення про землю" надавало поміщикам широкі можливості для грабування селянства. Не слід забувати, що у XVIII столітті соціально-економічні умови життя населення тісно переплітаються з здоров'ям людей. Внаслідок затвердження "Місцевого положення про землю" населення збідніло. Щороку необхідно було сплачувати гроші за землю. Грошей на прожиття не вистачало. Люди страждали від голоду, помирали від хвороб.

Пізніше Старокостянтинів, як місто, що не було в феодалній залежності, не мав міських представників і ним керувала Новгород-Волинська міська Дума, турбота якої обмежувалася збиранням податків. Внаслідок цього міського благоустрою майже не було, крім спроб в місті і в деяких передмістях, по сторонах обох гатей зробити дерев'яні тротуари, а через вулиці – особливі тротуари у вигляді колод. Пішоходу, незважаючи на пору року, можна було пройти, але проїхати по місту, особливо в негоду, дуже важко, бо мостових немає, а колись покладене каміння давно втопилось в багнюці. Система порушень санітарних і гігієнічних норм призводила до нехтування добробутом людей.

Розділ II

Охорона здоров'я на Старокостянтинівщині.

Перші відомості про медичні заклади, хвороби.

Перші відомості про медичні заклади в Старокостянтинівському повіті належать до другої половини XIX століття. Лікування і обслуговування хворих медичним персоналом в ті часи було під силу лише особам вищого стану – князям, великим землевласникам, місцевій владі і тим, хто був спроможний утримувати лікарів.

В 1874 році в Старокостянтинівському повіті працювало 3 лікарні – міська Старокостянтинівська на 20 місць, Єврейська лікарня на 30 чоловік, лазарет на 25 ліжок при Азовському піхотному полку. Було 2 вільних аптеки, діяв громадський Червоний Хрест. Ця кількість установ була на 17799 мешканців Старокостянтинівського повіту.

В 1879 році до цих медичних установ додалася лікарня в тюрмі на 10 ліжок. Кількість медичного персоналу – 7 лікарів, 2 фельдшера, 6 бабок-повитух, 4 віспощеплювачі. Характерними показниками того часу є: в місті померло 283 чоловіка і 217 жінок, всього 500 людей; в повіті померло 3035 чоловіків, 2962 жінки, всього 5995

людей. Зареєстровано в місті 125 шлюбів, в повіті – 1734. В місті народилось 331 хлопчик і 314 дівчат, всього 645 дітей, в повіті відповідно 4177, 4044, всього 8221 дитина. Дитяча смертність за 10 років в віці до 5 років зросла до 51,12 %. До 15 років смертність хлопчиків перевищує смертність дівчаток; від 15 до 20 років йде на одному рівні; до 60 років смертність серед жінок перевищує смертність серед чоловіків. Старшими зазначеного віку помирали чоловіки.

Представлені в документах дані щодо захворювань не відбивають істинного стану речей в повіті, бо реєструвалися лише ті особи, яким надавалася медична допомога. Переважна більшість населення ставилась до медичних працівників з недовір'ям, тому багато хворих залишалися не реєстрованими.

В розвитку інфекційних захворювань за 5 років (1878–1882 роки) видно, що 1000 людей були в середньому хворі: тифом – 17,5%; кривавим проносом – 0,3%; скарлатиною – 6%; натуральною віспою – 22,8%; крупом – 0,2%; дифтерією – 2,5%; кір – 5%, разом 54,3% .

Місто розташовувалось на двох річках, задні частини хат і городи розміщувались близько біля берега річки та слідкувати за чистим утриманням кожного двора дуже важко. Від хат у річку йде все, що людям не потрібне. Через це якість води гіршає настільки, що вона стає непридатною для вживання і заражає атмосферу. Майже в самому місті розташовувалися водяні млини для роботи

яких річка стримувалася величезною плотиною, яка піднімала воду на велику висоту, через що річка фактично перетворювалася на озеро, яке не мало стоку та заросло цвіллю. Саме місто, можна сказати, стояло при березі такого озера і є такі вулиці, які, як здається, лежать на рівні води. Майже всі жителі міста отримували воду з цього озера, до того ж не з середини, де є хоч маленька течія, а при берегах. Люди тіснилися в своїх будинках, біля яких не було тинів, ніяких господарських приміщень; більшість тварин жила на вулиці, вивезення посліду місто не знало зовсім. Майже в центрі міста, на березі річки, розташовувалась бойня для тварин. Всі залишки й нечистоти зливалися в річку. Крім того, виробники шкір і люди, які утримували бані, направляли всі відходи в річку. Місто розташовувалось на рівнині, тому стоку води майже не було, тому земля висушувалася тільки внаслідок випаровування. Кладовища знаходилися дуже близько біля міста – православне кладовище відокремлювалося від міста ровом, католицьке – вулицею, а старе єврейське кладовище розташовувалось в самому місті, на березі річки, так закриті будівлями, що майже не було видно православне кладовище. На новому місті біля будинків розташовувалось нове єврейське і старе татарське кладовища. Всього в місті 6 кладовищ. Важко визначити їх вплив на санітарний стан міста, але кількість кладовищ і їх розташування не могли не впливати на здоров'я людей. Поєднання

всіх цих умов робило санітарний і гігієнічний стани міста жахливими.

В місті було 17 криниць, за винятком 2–3 всі вони мали непридатну для вживання воду. Населення міста користувалося водою для пиття переважно з загачених річок і тільки невелика частина води привозилась з заслущьких джерел. Привозити воду міг дозволити собі лише той, хто мав коней. При більш ретельному спостереженні за станом і чистотою води, налагоджене водопостачання могло б позитивно вплинути на санітарний стан міста. В населення не було бажання навіть влітку, при страшній духоті й пилюці, купатись в річці. Саме слово "купання" викликало неприємні почуття.

Санітарний стан міста був незадовільний, хоч в місті була міська лікарня, Єврейська лікарня (кожна з них на 20 місць), але через те, що в них було мало місця, більшість хворих лікувалася вдома.

Міська лікарня розташовувалась на новому місті, в будинку, що належав Єврейському Товариству. Приміщення було пристосоване на 20 хворих. Будівля, зайнята лікарнею, знаходилась в задовільному місці по санітарним умовам; при лікарні був садок, що давало змогу хворим гуляти на свіжому повітрі. Відносно центра міста, лікарня розташовувалась на окраїні передмістя. Але, слід сказати, що це добре, бо в самому місті не можна було вибрати приміщення з позитивними умовами для лікування хворих.

Переважаючий, і, можна сказати, виключний вид хвороб – венеричні. Лікарі пояснювали це тим, що хворі надавали перевагу лікуватися вдома, бо, потрапляючи в лікарню, хворому необхідно заплатити 5 карбованців 10 копійок в місяць, вносити плату вперед, без відстрочки. А хворі венеричними хворобами користувалися безкоштовним лікуванням, щоб хворі не ховалися і не розносили хворобу. Щороку з числа 250 чоловік, які лікувалися в лікарні, не хворими венеричними хворобами виявлялися лише 3% з зазначеної кількості людей. Цей відсоток припадав на інфекційні хвороби – віспу, тиф, холеру. Матеріальна частина лікарні знаходилася в задовільному стані. При лікарні були: 1 наглядач, 1 фельдшер, 1 прачка, 1 кухар, 1 служник, 1 служниця.

В місті було 2 аптеки, обидві розташовувались на Меджибіжській вулиці, в центрі міста. Одна з них належала пану Бильському, а інша – пану Белявському. Обіг кожної з них доходив до 6000 карбованців.

Крім повітового і міського лікарів в Старокостянтиніві жили й інші: військові – Подгурський, Петров, Кишковський, Сулицький, Скворцов, Тарнавич; ветеринарний і військовий лікар Ендржієвський; вільнопрактикуючі – Розенел, Ушаповський, Зейдлер, Яросевич, Цацкин.

Міська в'язниця розміщувалася в центрі міста, біля базару, в приміщенні міської ратуші.

Вікна в'язниці до 1883 року були великих розмірів, та пізніше по наказу генерал-губернатора Края, генерал-ад'ютанта Безака їх розміри зменшилися більше, ніж на половину. В'язниця була пристосована на 50 людей, але там постійно знаходилось більше 150 людей. Внаслідок такої кількості людей, яка перевищувала те число, на яке було пристосоване приміщення, більше, ніж в 3 рази, серед в'язнів поширювалися різні хвороби. Сам вигляд людей, які перебували в в'язниці, свідчив про їх утримання. Тюремний двір був дуже малий, тому в'язні не могли гуляти, не штовхаючи один одного.

Старокостянтинів не раз був жертвою мору. Літописець писав: "... і валялися трупи людські, як снопи в полях, сім'ї, ставші сиротами, ходили по лісах, звірі забігали в людське житло.

В 1898 році закінчилось будівництво цукроварні. На цукроварні працювало 36 постійних робітників. Всі основні операції здійснювалися вручну. Ще в гірших умовах перебували сезонні робітники, гнані сюди безземеллям і злиднями. Їх часто обраховували, та покинути роботу вони не могли, бо за брамою стояли десятки безробітних. Санітарний стан був поганим, робітники працювали, не дотримуючись санітарних і гігієнічних норм. Навіть якщо хтось захворів, він наступного дня приходив на роботу. Контактуючи з іншими людьми, хворий міг заразити оточуючих, внаслідок чого хвороба

поширювалася. Не допомагали закони й постанови про фабрично-заводську медицину.

У ХХ столітті медицина стала краще розвиватись.

В 1912 році в Самчиках було відкрито фельдшерсько-акушерську амбулаторію, в штаті якої були: 1 фельдшер, 1 акушер, 1 санітар. Амбулаторія розташовувалась в одній з сільських хат. В цьому році на медицину виділили 2,87 тисяч карбованців на 49000 населення повіту.

Старокостянтинівський повіт займав досить велику площу. В нього входило 11 волостей, в тому числі: Волочиськ, Красилів, Антоніни, Купель, Кульчин, Теофіполь, Кузьмин з населенням 9600 чоловік.

У 1906 році Старокостянтинівське повітове управління відкрило в місті повітову лікарню на 20 місць. Ці ліжка в основному були заповнені інфекційними хворими. Лікарня розміщувалась в чотирьох кімнатах приватного будинку. Інфекційних хворих було дуже багато і місць не вистачало. Тоді Земське управління змушене було побудувати спеціальне приміщення для, так званого, Заразного бараку на 10 ліжок в селі Жеребки.

В 1916 році повітове Земське управління вирішило розширити повітову лікарню на 25 ліжок. Для цієї мети необхідно було побудувати спеціальне приміщення (колишнє приміщення центральної районної лікарні). Головним лікарем

призначили лікаря Орлова, що організував у лікарні хірургічне відділення на 10 ліжок.

Після Жовтневої революції лікарня була розширена в тому ж приміщенні до 40 ліжок, з них 15 терапевтичних, 10 інфекційних ліжок. Цим відділенням завідував лікар Штейнлухт. В акушерсько-гінекологічному відділенні працювали лікарі Каплун і Торговіцький

В період приходу Радянської влади у травні 1919 року почали виходити нові декрети. Серед них з'явився декрет про націоналізацію медичних закладів і санітарних установ. Але до кінця вони реформовані не були по тій причині, що під тиском петлюрівських військ місто стало прифронтовим і з 7 серпня виконувались розпорядження місцевої влади.

1 грудня 1920 року приступив до роботи медичний відділ, очолюваний Петруком. Останній втілював в життя декрети і постанови, видані до цього, та ті, які видавалися Наркомздор'ям. Націоналізувалися медичні заклади та санітарні установи – лікарні, фельдшерсько-акушерські амбулаторії, пологові притулки, лазні. Всі питання про націоналізацію того чи іншого закладу або санітарної установи вирішувалися губернськими колегіями охорони здоров'я і президією виконкому з участю юридичного відділу. Усі аптеки і склади аптекарських товарів, кому б вони не належали, ставали власністю УРСР. З метою захисту хворих і поранених червоноармійців, дітей і біженців від насильництва і жорстокості з боку

ворожобандитських армій, Рада народних Комісарів постановила допустити на територію УРСР діяльності українського Червоного Хреста.

Починаючи з 1921 року у роботі партійних і радянських органів приділялась увага охороні здоров'я трудящих. У зв'язку з виникненням інфекційних хвороб, створювались комісії для боротьби з тифом, холерою, віспою. Відкривалися санітарні пости, амбулаторії.

В 1921 році була відкрита дитяча консультація, якою завідували педіатри Співак і Галушак. В 1925 році відкрився шкірно-венеричний диспансер на 10 ліжок, яким завідував учень професора Яковлева. В цьому ж році після націоналізації приватних аптек в місті була відкрита Державна аптека. До 1927 року в Острополі були фельдшерсько-акушерська амбулаторія і аптека. В цьому ж році там була відкрита дільнична лікарня на 15 ліжок, якою завідував лікар Гухман.

З реформуванням повіту до двох лікарень додалася третя – Мшанецька, Отропільської волості, працювало 3 аптеки (без приватних). Медперсонал – 2 лікарі, 3 фельдшери, 2 бабки-повитухи.

Тяжкий 1933 рік в районах прогресував дистрофією –хворобою голоду, що була викликана нестачею хліба і хлібопродуктів, яких не було в селян, бо на той час все було вилучено за вказівкою центральної Московської влади. Голод наклав свій чорний відбиток на народжуваність

дітей, що значно скоротилась, а ті діти, які народжувалися і виживали, залишилися з фізичними вадами від голодомору. В ті роки допомога багатодітним сім'ям не передбачалася. Наслідки трагедії вимагали оздоровлення людей через розширення сітки медичних установ. В 1934 році для Старокостянтинівської лікарні було побудовано 2-по-верховий будинок, в якому розміщувалися терапевтичне, хірургічне, акушерське, дитяче відділення. В 1935 році Остропільська лікарня (відкрита в 1927 році) перейшла в розряд районної. Вона дала надію на забезпечення населення допомогою і зняття перевантаження в цій сфері. Навіть прийом хворих по двоє на одне ліжко не зміг виправити становище.

*Військовий шпиталь
у м. Старокостянтинові – осередок
розвитку медицини середини ХІХ
століття.*

Протягом 1937–1938 років за наказом Сталіна в прикордонних містах розпочалося будівництво військових шпиталів. Одним з таких шпиталів став шпиталь в місті Старокостянтинові, побудований в 1937 році. Ідентичні шпиталі були в Проскурові, Слауті, Новоград-Волинському. До 1941 року медпрацівники шпиталю лікували не лише цивільних, а й військових громадян. В процесі роботи прибудовувались допоміжні приміщення.

З початком війни шпиталь евакуювався в м. Новосибірськ. По трагічній випадковості працівники шпиталю в післявоєнний час не повернулися в повному складі. Є версія, що багато з медперсоналу залишилися працювати за кордоном. Однією з тих, хто вижив і повернувся назад, була Олешко Марія Василівна. Вона зустрічалася з різними хірургами-фронтовиками. Серед них: Задорожний, Сухорський, Бар.

Під час війни в приміщенні шпиталю розташовувався військовий шпиталь. В тих стінах, де в минулому рятували життя людей, які захищали Вітчизну, панували люди, які вбивали наших земляків.

В 1943 році в місті Ульяновську створився шпиталь в/ч 5232. В липні 1946 року шпиталь

отримав наказ про дислокацію в місто Старокостянтинів. Вже в вересні цього ж року він прибув на місце і почав працювати як гарнізонний шпиталь.

Протягом 1950–1960 років у шпиталі працювали такі люди: підполковник Задорожний – начальник венеричного відділення, підполковник Сухорський, підполковник Дацко – начальник хірургічного відділення з 1952 по 1956 рік, Федоров та інші.

Начальники шпиталю мінялися досить часто:

1948–1952 роки – Барочін;

1952–1956 роки – підполковник Шор;

1956–1960 роки – підполковник Європейцев.

Почалися тяжкі часи відбудови. Хворі прибували кожного дня. Медперсонал робив все можливе, щоб пацієнти почували себе найкраще. Кожний намагався створити затишок в стінах шпиталю. Начальники шпиталю запрошували духові оркестри, щоб люди відпочили та не думали про війну, хоч її страхіття мало кому вдалося забути.

Проїшли роки. Вже в 1982 році в шпиталі проходили реабілітацію військові з Афганістану. Лагідна усмішка медсестри, добре слово лікаря разом з різноманітними медичними препаратами робили свою справу.

В довоєнний час в шпиталі нараховувалось 100 ліжок, в післявоєнний – 200. Проте вже в 1960 роки їх кількість зменшилася до 100. Люди, які

помирали, хоронилися на території шпиталю. Очевидці розповідають, що в теперішньому саду було 124 могилки. Після війни ці люди були перезахоронені в одній братській могилі.

В березні 1960 року шпиталю присвоєно нову назву – в/ч 65406. Ця назва проіснувала до 1 грудня 1997 року, з якого вона змінилася на в/ч А1067.

Розвиток медицини на початку сорокових років

В 1939 році постановою Раднаркому УРСР від 1938 року передбачалося організувати на договірних умовах з господарствами колгоспні пологові будинки, забезпечити в них породіль водою, освітленням та іншим. Постанова зобов'язувала сільради організувати дитячі ясла, садки, дошкільні установи, майданчики в усіх колгоспах і МТС.

Але, поки для виконання постанови шукали кошти, старші діти продовжували доглядати за молодшими, а їх матері – працювати. Навіть серйозне захворювання дитини не могло бути причиною для того, щоб мати залишилася вдома. Відсутність лазень і білизни сприяла появі вошивості, зростання захворювань і дитячої смертності. З метою утримання медичного персоналу на селі і створення їм належних умов праці вийшла постанова Раднаркому СРСР, яка передбачала зміцнення сільської медичної дільниці. Вона зобов'язувала обласні виконкомітети забезпечити сільські медичні дільниці власним транспортом для роз'їзду. Медичні працівники забезпечувались освітленням, паливом. Вводилося медико-санітарне обслуговування ясел, садків, дошкільних майданчиків, дитсадків, до яких прикріплювалися лікарі і середній медичний персонал, якого не вистачало. В цей час Старокостянтинівська школа медсестер

лише приступала до підготовки середнього медичного персоналу. Після першого випуску більша половина медсестер відправили в село. Не обійшлося й без ускладнень. Хвиля репресій зачепила долі випускників медичного вузу.

З перевантаженням працювала районна лікарня. Значних успіхів досягли хірурги, очолювані І.Ф. Федоровим. Після нападу фашистської Німеччини на Радянський Союз і здійснення плану мобілізації, частина медпрацівників опинились в діючій армії. З появою німців в місті почалися масові арешти, розстріли людей. В районі колгоспного ринку окупанти влаштували гетто, куди звозили старих жінок, дітей з населених пунктів району. Всього за час окупації фашисти вбили і замучили 20 тисяч людей. У таборі для військовополонених, розміщеному в казармах колишнього військового містечка, протягом 1941–1942 років загинуло біля 3 тисяч чоловік. У серпні 1942 року там виникла епідемія тифу. Гітлерівські кати, щоб позбавитись епідемії, всіх хворих тифом звели в одну казарму, облили бензином і спалили. 1082 громадянина міста насильно вивезли на каторжні роботи в Німеччину, звідки багато з них не повернулося – загинули від голоду або були знищені за найменший вияв протесту.

В період окупації 1941-1944 років знизився рівень гігієни, хоч представники влади, особливо німецької, її ретельно дотримувалися і суворо карали тих, хто не вживав заходів для локалізації

інфекційних захворювань. Започаткована до війни соціальна діагностика, необхідна для поліпшення стану здоров'я різних груп населення, практично припинилась. Профілактика захворювань, медична допомога були практично відсутні. Населенню нічого не залишалось, як сподіватись на допомогу Бога, додержуватись рекомендацій священнослужителів в надії на видужання. Особливо страждала та категорія людей, котрій необхідна було хірургічне втручання. Надто страждали жінки при затяжних пологах. Вони були приречені на смерть. Поволі поверталися до життя і практичного втілення поради бабок-повитух і всі рецепти народної медицини-фізіотерапії.

З перших днів визволення району від окупантів медперсонал допомагав пораненим, що прибували з фронту і з шпиталів на подальше лікування. Медперсонал виявляв і брав на облік осіб з венеричними хворобами, завезеними не тільки в місто, а й в село; вели боротьбу з вошивістю; організовували видачу мила; проводили дезинфекцію. Медики ходили на виклики, приймали пологи, хоч на ту пору їх було дуже мало. Звільнення від окупантів не принесло звільнення вагітних жінок від праці, хоча б за кілька днів до пологів. Часто діти народжувались просто в полі. Це призводило до самоабортів, зниження рівня народжуваності. Життя вимагало негайного розв'язання загальної проблеми. В липні 1946 року вийшов наказ Президії Верховної Ради

СРСР "Про збільшення держдопомоги вагітним жінкам, багатодітним, самотнім матерям, посилення охорони материнства і дитинства, про встановлення почесного звання "Мати-героїня", заснування ордену почесного ордена "Материнська слава" і медалі "Медаль материнства". Постановою Раднаркому УРСР від 23 жовтня 1944 року передбачалося надавати вагітним жінкам-колгоспницям, починаючи з 5 місяців вагітності легшу роботу, а той, хто має грудних дітей, на час годування забезпечити роботою неподалік дому. Виконкоми районних і сільських Рад та правління колгоспів зобов'язані були забезпечити своєчасне відкриття постійних, сезонних дитячих ясел, садків, колгоспних пологових будинків. Передбачалось систематично виділяти кошти і продукти для нормального функціонування дитячих і жіночих лікувально-профілактичних закладів.

3 травня 1957 року дозволялось безкоштовно видавати необхідні суміші дітям до 6-місячного віку, переведеним на штучне вигодовування, батьки яких матеріально не забезпечені. З кінця 1965 року забезпечувалось розширення мережі спеціалізованих магазинів, відкривалися відділи по продажі продуктів дитячого харчування. Вживалися заходи для виділення в кожній школі приміщення для організації харчування школярів, поліпшення роботи їдалень, буфетів, практикувалася продаж сніданків і обідів. В цей час було 6 медичних установ, в них 555 ліжок, 81

лікар, 3777 чоловік середнього медичного персоналу .

В 1960 році Остропільська райлікарня №2 мала 50 ліжок, в 1962 – 75, 1987 – 100, з них у хірургічному відділенні 2 ліжка, терапевтичному – 5, онкологічному – 18, дитячому – 15. Жеребківська дільнична лікарня з 1967 року по 1987 рік кількість медперсоналу скоротилася з 26 до 16. Самчиківська медична амбулаторія в 1960 році мала 15 місць, зубний кабінет. З 1961 року почала функціонувати медична амбулаторія. В 1967 році кількість терапевтичних ліжок збільшилася до 22, а пологових – до 3. В 1987 році терапевтичне відділення мало 40 ліжок, в цьому ж році кількість медичного персоналу зменшилась з 4 до 3, середнього медичного персоналу з 12 до 4. Саніепідемвідділення з 1940 років стало органом санітспекції, з середини 1950 років – санітарно-епідемічним закладом, підпорядкованим головному лікарю району.

До початку 1970 років в районі було 628 ліжок, що на 10 тисяч населення становить 8,1%. В 1960 році Старокостянтинівська райлікарня мала 180 ліжок, всі спеціальні відділення: терапевтичним на 35 ліжок, хірургічним – 20, пологовим – 24, дитячим – 25, неврологічним – 5, інфекційним – 12, травматологічним – 5, кістково-туберкульозним – 10, лор – 5, офтальмологічним – 5, шкірно-венерологічним – 5, урологічним – 3. Остропільська райлікарня мала 50 ліжок. Підгірнянська дільнична лікарня і Самчиківська

медична амбулаторія, Бутовецька амбулаторія мали по 15 місць.

За період 90-тих в районі було 628 ліжок, в стаціонарах району за рік лікувалося біля 15 тисяч населення, з них біля 2000 дітей, проводиться 3,5 тисяч операцій, з них біля 400 при наданні термінової медичної допомоги. В фізіотерапевтичному відділенні робили біля 24 тисяч процедур, проводилось біля 15 тисяч рентгенодосліджень, 32 тисячі флюорограм. Працювали апарати ендоскопічного і ультразвукового досліджень, при лікуванні проводились амбулаторні дослідження.

В пологовому будинку приймали біля 1000 пологів, нагляд за дітьми, породіллями забезпечувався досвідченими лікарями, акушерками.

Тепер лікарня продовжує свою роботу. Лікарі пильно стежать за здоров'ям людей. Відбулося поліпшення діагностики, амбулаторних обстежень за рахунок введення нових технологій, використання в роботі комп'ютерів, здобутків сучасної медицини.

Розділ III

Народна медицина Старокостянтинівщини

Майже з появою самосвідомості людина наштовхнулася на велику кількість незрозумілих, невирішених для неї загадок, які надавали природа, оточуючий світ. Ці загадки діяли на людину дуже сильно, вони рано пробудили її розумову діяльність: допитливий розум людини не міг задовольнитися простим спостереженням за змінними природними факторами.

Перш за все, на собі зосереджували увагу явища, добру чи погану силу яких людина відчувала на собі вперше. Цей подвійний характер прояву сили примусив людину дійти до висновку, що існує дві причини всіх явищ – добра та зла.

З одного боку, в основу чародійства були покладені поняття "нечистої" сили, ідея чорта – істоти, яка наділена великою силою, а з другого боку – можливість людини вступити в контакт з чортом, користуватися його послугами. Було два види контакту з чортом. В першому з них було достатньо лише одних заклинань і заговорів, щоб чорт виконав бажання знахаря. В іншому випадку допоміжними засобами ставали відомі магичні предмети, трави. І в першому, і в другому випадку між чарівником і чортом укладалася угода, в силу якої чорт віддавав себе на певну кількість років в

повне розпорядження майбутнього чарівника, який по припиненні дії договору повинен був покинути життя і розплатитися за надані послуги власною душею, яка переходила в повне володіння чорта. Договір підписувався після півночі на перехресті доріг і закріплювався формальним записом, написаним на пергаменті чи папері, кров'ю майбутнього чарівника. Всі необхідні речі для підписання договору чорт носив з собою. З підписанням великої кількості договорів чорт ставав більш досвідченим, бо деякі люди під різними приводами відмовлялися від виконання умов договору.

Всі чарівники відомі під іменами відьом. Відьом можна поділити на два види: народжених чи навчених. Перша категорія – жінки, чорти; діти, прокляті в утробі матері. А інший вид – люди, навчені відьомству за власним бажанням. Важливою особливістю народжених відьом є невеликий хвостик, який, якщо відьма займається чаруванням, виростає до розмірів хвоста собаки. Народжені відьми не такі небезпечні, як навчені; займаються вони виключно доїнням чужих корів. А навченій відьмі достатньо подоїти чиюсь корову в день святого Юрія, щоб молоко останньої належало лише їй. Відьмі не потрібно доїти таку корову, вона робить дирку в одному з стовпів своєї комори чи хати, закриває її палкою, використовуючи різні заговори, після чого відьмі достатньо вийняти палку, щоб молоко лилось, як з крану.

Відьми могли перетворюватися в собак, котів, птахів чи в неживі предмети, знімати зірки з неба, затримувати дощ, насилати на людей різні біди.

Свої секрети відьми тримали в таємниці. Кожний, хто хотів ці секрети взнати, був змушений поплатитися життям: відьма випивала з тієї людини кров під час сну. Приступаючи до своїх експериментів, відьми, як кажуть народні повір'я, знімали з себе одяг, мастили тіло якоюсь речовиною, ставили в піч горщик з рідиною. Коли рідина закипала, то відьма брала мітлу чи кочергу і вилітала на вулицю. В ніч на Івана Купала відьми збиралися на Лисій горі, під Києвом, для веселощів разом з чортами.

Майже всі біди приписувалися чародійству і причину шукали не в гігієнічних чи фізичних причинах, а в злих діях людей. Причиною різних хвороб вважали, так званих, упирів. Упирі – це злі мертвеці. Їх зовнішній вигляд майже не відрізняється від вигляду нормальної людини. Упирі мають багрові лиця, великі тіла. Вони підрозділяються на два розряди: живих і мертвих. Мертві упирі майже не приносять шкоди, бо вони не можуть ходити, живі люди змушені носити їх на своїх спинах. Мертві упирі лежать в трунах, залишаючи свої могили лише вночі, бродячи по світу, літають в повітрі. Страшнішими упирями є ті, які заходять в будинки і випивають кров у людей.

В 1720 році в містечку Красиліві поширилася морова виразка: міщани містечка Красилова скликали нараду, яка стосувалася страшної біди. Майже всі були переконані, що хвороба була накликає кимсь. Увагу привертала на себе стара жінка Єфросинія Каплунка, яка дожила до 120 років. З відома красилівського управляючого, дворянина Стеткевича, міщани віддали її під сторожу, а самі відправили депутацію до знахаря, щоб запитати, чи були справедливими їх підозри. Поки шукали знахаря, Каплунка 5 днів була під сторожою і ледве не померла від страху, її діти, зяті та внуки просили Стеткевича відпустити її на поруки, їх прохання було прийняте до уваги, зять Каплунки (О. Мельник) разом з всією сім'єю був змушений покинути місто та сховатися на березі річки Случ. В цей час депутація від знахаря повернулася, яка підтвердила підозри міщан відносно "упирства" Каплунки. Зібравшись цілою громадою за містом, на перехресті двох доріг, жителі м. Красилова послали 4 людей знайти чарівницю. Притулок Мельника був відкритий, його і тещу посадили на віз і повезли до місця зібрання громади, де вони побачили велику кучу гілок. В цей час почали копати яму. Каплунку зняли з воза та поволокли до ями, не питаючи, чи була її вина в поширенні хвороби, не даючи їй часу для молитви, не покликавши священика. Жінку посадили в яму по плечі та закидали землею, поклавши зверху

колоди. З землі було видно лише голова та плечі. Зверху поклали гілки і підпалили .

В 1870 році в м. Ярмолинцях спалили турецького підданого, Іосифа Маронита, який з'явився в місті під час поширення чуми. Того, що він був іноземцем, та ще й практикуючим лікарем, стало достатньо для звернення уваги на Іосифа. Маронит був визнаний винним цієї хвороби. Його спалили, попередньо вмочивши в бочку з смолою.

Взагалі, всі медичні прийоми нетрадиційної медицини були дуже складними, оточувалися таємничістю, нашіптуваннями, заговорами, використанням дій різноманітних речовин.

Та таємничість, з якою оточували свою професію знахарі, ті таємниці, якими оточували знахарі свої дії, виходили з практичних та матеріальних ідей. Знахарство було спеціальною професією деяких осіб, було для них роботою, яка приносила матеріальні блага. Конкуренція була не вигідною, хоч багато знахарів насправді були шарлатанами, які намагалися приховати свою недосвідченість, щоб не втратити засоби для існування. Але між знахарями траплялися справді люди, які знали всі дії цілющих трав, лікували добросовісно всіх хворих. Одним з них був вільнопрактикуючий лікар Іосиф Маронит, який став жертвою підозр населення міста Ярмолинці.

Майже до кінця ХІХ століття люди вважали, що Бог посилає хвороби, як покарання. А тому в разі хвороби люди спочатку зверталися до Бога.

Розподілялися хвороби за їх походженням – від пристита, подвія і дання.

В першому випадку використовували "замову" над непочатою водою: кидали вуглину в воду і давали напитися цієї води. В другому випадку качали яйцями по всьому тілу, били ці яйця, пускали на воду і по будові в воді білка визначали ступінь захворювання, а також видужання або смерть. В третьому випадку ставили п'явки.

Проте вже в останній чверті ХІХ століття таке лікування втратило своє значення. Люди частіше зверталися до медичних посібників. Волосне правління сіл Свинное та Сковородок звернулося до лікарської управи з проханням відкрити аптеку і амбулаторію в цих селах. Це прохання задовольнили, та люди майже не користувалися наданими медичними послугами.

З роками народна медицина почала відходити на другий план. Але можна було знайти знахарів. Можливо, деякі з них не були висококваліфікованими спеціалістами своєї області, але вони знали властивості рослин і могли застосувати свої знання на практиці.

Тепер люди надають перевагу лікуванню в медичних закладах. Але слід зазначити, що в деяких селах люди продовжують застосовувати здобутки народної медицини. Саме в селах навіть в наш час розвивається народна медицина.

Висновки

Тепер в ЦРЛ у м. Старокостянтинові в терапії міститься 50 ліжок, в кардіології – 40, в інфекційному відділенні для дорослих – 20, для дітей – 15, також є 15 боксів; в хірургії є 25 ліжок, у гнійній хірургії – 20, в офтальмологічному відділенні – 20, в урологічному відділенні – 5, у травматології – 30, є 23 пологових ліжка, 12 ліжок для виявлення патології вагітних, 25 гінекологічних, 35 неврологічних, 20 отоларінгологічних, 40 педіатричних ліжок, разом – 380.

У сільській дільничній лікарні у с. Самчики у терапії 25 ліжок, у СДЛ у с. Підгірне – 20, у СДЛ у с. Самчики – 20 ліжок. У Старокостянтинівському районі 115 ліжок у терапевтичних відділеннях, 40 у кардіології, 53 в інфекційному відділенні, 25 ліжок у хірургічному відділенні, 20 у гнійній хірургії, в офтальмологічному відділенні 20 ліжок, в урології 5 ліжок, у травматології – 30, 23 ліжка в пологовому відділенні, 25 у гінекологічному відділенні, 35 у неврологічному відділенні, є 20 отоларінгологічних ліжок, 40 ліжок у педіатрії, разом – 445 ліжок. В штаті робітників апарату управління знаходиться 718,75 посад, з них 150 становлять лікарі, 305,75 посад медпрацівників середнього персоналу, 157 посад молодшого персоналу.

В минулому році головним лікарем райлікарні були видані накази: №163 від 7.09.2001 про реорганізацію відділення сімейної медицини Старокостянтинівської ЦРЛ у амбулаторію сімейного лікаря з метою покращення надання медичної допомоги населенню на засадах сімейної медицини; наказ №170 від 17.09.2001 про організацію відділення анестезіології з ліжками інтенсивної терапії та зміни в штатному розкладі, згідно з яким організовується 6 ліжок інтенсивної терапії в межах існуючого профілю.

Лікарня продовжує свою роботу. Щороку надання медичної допомоги стає кращою завдяки застосуванню нових технологій та досягнень науки, амбулаторні обстеження стають кращими.

Мінімальне завдання, яке я перед собою ставила – популяризувати історію нашого краю, заповнити існуючі прогалини в історії розвитку медицини Старокостянтинівщини, я виконала. Для цього мені довелось використати різну літературу переважно авторів Хмельниччини – книгу Теодоровича "Историческое описание церквей и приходов Вольнской епархии", "Богдан Хмельницький" Крип'якевича, книги Грушевського та Барановича, інші літературні джерела, дані архіву нашого міста та міста Хмельницького.

Мені здається, що завдання кожного з нас – зрозуміти те, що кожний творить історію нашої країни. Якщо люди внесуть свою часточку в розширення історичного кругозору, то, мабуть, в

історії нашого краю не залишиться темних плям та прогалин. Ми повинні зробити так, щоб зайняти своє потрібне місце в нашій країні. В будь-який момент, поглянувши назад, зрозуміти, що життя пройшло немарно.

Список використаних джерел

1. Старокостянтинівський край у просторі часу, с.40-41
2. С.А. Перхваський, П.Ю. Заблудний. Історія медицини. с.24
3. Л. Крушинський. Історичний опис Волині. 1867, с.127
4. Довідник фельдшера. 1983, с.388-389
5. Опис міста Старокостянтинова від часів заснування і до наших днів (1561-1884), (виписка), написаний поручиком 45-го піхотного полку Зуцем.
6. М. Манкевич. Старокостянтинівщина: історичний формуляр. 1997, с.56
7. М.Гонак. Динаміка населення міста Старокостянтинова. с. 92
8. Державний архів Хмельницької області, ф. 112, оп. 1, од. 1760
9. Історія міст і сіл УРСР (Хмельницька область), с. 394
10. Дані музею м. Старокостянтинова.
11. Архів Хмельницького обкому КПУ, ф. 402, оп. 1, с.42, арк. 34, арк. 28
12. Держархів Хмельницької області, ф. 953, оп. 1, од. 731, с. 109
13. Історична довідка про охорону здоров'я в Старокостянтинівському повіті в дореволюційний час і в Старокостянтинівському районі з 1917 року по 1940 рік.

Приречений собор
Конкурс "Краса і біль України"
Напрям "З попелу забуття"

Козачук Надія

Вступ.

"Мовчить собор... Він все бачив і бачить усе" – писав відомий письменник Олесь Гончар. І істину правду писав. Адже саме тут знаходили підтримку повстанці Косинського та Северина Наливайка. Тут громили шляхтичів славні козацькі полки Богдана Хмельницького, Максима Кривоноса, Данила Нечая.

Чому ж я зацікавилася і взялася за роботу?

Випадково доля звела мене з Грибковою Лідією Миколаївною, яка відіграла важливу роль у моїй роботі. Одного разу із нашої розмови я дізналась, що вона була охрещена саме у міському соборі. У якому соборі? Невже? Але це ж неможливо! А я думала, що він пустує уже 2 століття. Та виявляється моє припущення помилкове. Ще у 1924 році собор був діючим. Коли я почула цю дивну для мене новину я була приголомшена, але водночас мене охопило безліч думок: "А яка ж доля собору". Якщо собор був ще діючим зовсім недавно, чому зараз ні?

"Невже і не було спроби реставрувати собор і чому? На що ж він був приречений? – щоб пустувати, бути смітником, звалищем усякого лахміття, на що? Серце охопило жаль і неспокій...

Але ж ні, це неможливо! Собор діяв на протязі 354 років і не просто діяв і усе. Кожного дня у цьому місці можна було побачити безліч людей, які молилися, просили у Христа Господнього здоров'я, щастя і наснаги та благополуччя.

В душах людей вселялася віра і мрія у майбутнє. От же і приречений у здійснення цих мрій, покращення життя. Та ні, про що я? Що ми бачимо сьогодні – анічогісінько. І знову смуток огортає у свої обійми, а з ним і цікавість. Така думка вразить серце й душу кожного.

І ось, крок за кроком стала працювати. Бібліотека – музей – книги – нові, незнайомі люди. І кожен день з'являлося ще більше натхнення працювати. Безліч запитань – а що ж далі було? Та хотілося не просто переписати щось у М.І.Теодоровича, але й самій зробити якісь висновки, достукатись до сердець, до розуму.

Використала я для цього, звичайно не мало літератури. І почала роботу з назви собору: "Соборна церква в ім'я воздвиження чесного і життєдайного Христа Господнього". Походить вона ще із сивої давнини.

В християнському бутті свято Здвиження пов'язане з подією, яка сталася у IV ст. після Різдва Христового. Згідно з переказом, цього дня

було віднайдено і піднесено (здвинуто) Хреста, на якому був розіп'ятий Ісус Христос. Після того, як тіло Христове було знято для поховання, його хрест іудеї закопали в землю разом із хрестами двох розбійників на горі Голгофі. Пізніше на цьому місці було побудовано Іудейський храм. Кили християнство ствердилося, мати імператора Костянтина Великого, Єлена наказала відшукати хреста, на якому був розіп'ятий Спаситель.

В Єрусалимі один старезний єврей показав місце на Голгофі, де слід шукати хреста. Однак там стояв Іудейський храм. Зруйнувавши храм, стали копати і знайшли однакові хрести. Та котрий з них той, що на ньому був розіп'ятий Христос? Неподалік саме ховали небіжчика. Хрести вирішили прикласти до тіла мерця. Після прикладання двох хрестів, нічого не сталося. Та коли приклали третього – мрець воскрес. Після цього цариця Єлена й патріарх Макарій піднялися з хрестом на узвиштя, здвигли (підняли) його.

А тепер я хочу у декількох словах розповісти історію заснування нашого міста і його засновника. В історії Старокостянтинова 70 років, випадає власне на Костянтинів (1564 – 1632) – який майже 60 років належав князям Острозьким. В місті час від часу упродовж 30 років жив сам князь Костянтин-Василь. Перша писемна згадка про Костянтинів з'явилася у 1565 році, але саме така назва міста закріпилася тільки на початку 80-х років XVI ст. Достовірно відомо, що місто започаткував князь К.В. Острозький у 1561 році у

межах тодішнього села Колищенці, що належало землевласнику Лабунському і було викуплене К.Острозьким.

Місцевість Колищенець досить вигідно вирізнялася своєю ландшафтною зосередженістю між річками Случ і Ікопоть. Місцевість, яка була ніби замкнута в трикутник, що омивають ріки, сама себе боронила, зманюючи ворога у своє логово, джерелом якого мав стати кам'яний замок. На луці, за яким зливаються Ікопоть і Случ 10 років (1561–1571) будували фортецю.

Соборна церква в ім'я Воздвиження чесного і життєдайного хреста Господнього".

Побудована церква біля 1570 року захисником Православ'я і руської народності в Західній Русі, князем Констянтином Костянтиновичем Острозьким. Син його – князь Іван (Януш лат.) Костянтинович Острозький, зрадивши древньо-православну віру своїх предків, перший з цього славного роду прийняв римсько-католицьку віру, при чому цю ж Хрестовоздвиженську церкву в 1612 році віддали латинським монахам Домініканського ордену, які перетворили її на костьол і при цьому збудували кляштор (монастир).

Цей храм дійсно прекрасний, православний храм з відтінками візантійської архітектури в ім'я Воздвиження чесного і життєдайного хреста Господнього. Побудований храм південною стороною до фронту високої кам'яної башти, призначеної, ймовірно, для військових цілей.

Стіни башти розмірами аршина (приблизно 3 м.). Уся будівля побудована над самою річкою Случ.

На мій погляд Хрестовоздвиженський собор важко цілком віднести до якогось одного архітектурного стилю. Переважають елементи барокко. Характерними рисами якого є: наявність п'яти куполів, стіни і дах мають яскраве забарвлення. На фасаді приміщення стилізовані колони, і Дзвіниця воздвижується над головним входом. Пропорційне співвідношення близьке до того, що було вироблене в античному світі. На другому ярусі цієї споруди знаходилася кімната Івана Острозького, яка була оздоблена в східному стилі різними зображеннями.

Поблизу храму є три будинки – один кам'яний, великий, двоповерховий, інший дерев'яний, також двоповерховий і третій – одноповерховий. Раніше у кам'яних двоповерхових будинках знаходилася в'язниця, потім жив не довго священик. Будівля зі сторони річки Случ розвалилась, а зі сторони міста була лише налагоджена і на другому поверсі розміщувався з'їзд світських суддів. Раніше – у дерев'яній двоповерховій будівлі розміщувалося Духовне Правління. У бокових флігелях жили диякони та псаломщики. Крім того, церкві належали дві кам'яні лавки, – одна з двома лавками, інша невелика, всередині міста, між єврейськими будинками. Кошти від лавок надходили на користь церкви.

Думка імператора Миколи Павловича – стирати сліди чужого латинства з древньо-православної Русі – показала позитивний результат і чудово відбилася і на цій древньо-православної Волинській святині, знаходившись в полоні у латинства, більше 200 років, протягом яких при соборі правили такі священники, як Іван Кликовський, Лука Ловицький, Микола Бляновський, Осодор Капустинський.

Домініканці у 1832 році були виведені з храму і він був переданий знову у відання православного духовенства. Настоятель Протоіерей Никифор Пахалович, який правив при соборі до 1851 року разом з православними віруючими влаштував іконостас, святий престол і після освячення 28 березня 1837 р. відновилося богослужіння православної церкви. Але через півтора року – у квітні 1838 року – з причини нечастого богослужіння, та ще й поганих санітарних умов, в церкві заявила сирість. Взявши це до уваги, Єпархіальне відомство розпорядилося припинити богослужіння у цій церкві, запечатати її і віддати під нагляд місцевої міліції.

У квітні 1838 року церкву закрили. На протязі 14 років храм залишився пустувати. На протязі цього часу в церковних приміщеннях розміщувалися:

- інвалідна команда та майстерні майстеруючого принца – Карла Пруського.

Святиня до того була зруйнована так, що не було ні покрівлі, ні дверей, ні підлоги, не кажучи вже про цінні предмети, наприклад:

- чудову різьбу з позолотою, різних орнаментів, церковних прикрас, які взагалі зникли. Усе це було церковним начинанням...
- кістки покійників викинуті з гробниць; віконні рами, двері з усіх входів, сходи па башту вкрадені, святий престол перекинутий.

Ось такою пустокою знаходився древній, старовинний храм до 1852 року – під час свого встановлення.

Літом 1852 року помер настоятель храму Никифір Пахалович і священником собору став на деякий час Никанор Карашевич.

Був очищений церковний погост від сміття стін, коридорів, які мали направлення на різні сторони і використовувались Домініканцями для хрестових походів. Робочі ламали до фундаменту стіни і відкривши вид на храм з вулиці через так звані святі ворота, (на яких була зображена ікона Воздвиження чесного і життєдайного Хреста Господнього). Столярі, слюсарі, ковалі, художники та інші допомогли своїм місцевим жителям виготовляти вікна, двері, сходи та інше, так, що до закінчення серпня храм був уже готовий до освячення.

Напередодні дня освячення, 12 вересня 1853 року о 5 годині вечора з сажевої башти, де була влаштована дзвіниця, пролунала благовість і Успенський собор переповнений віруючими на чолі з настоятелем Протоієреєм Андріаном Пурієвичем, наповнився голосним співом.

Храм продовжував працювати. З квітня 1873 року по грудень 1880 року проводилося ремонтування собору. Далі через 6 років, тобто у 1886–1894 роки церква також працює. Останній священник при соборі – Іларіон Гутовський, який працював з 1878 року по 1894 рік. Після чого храм починає знову руйнуватись, оскільки немає нікого хто б займався собором. Тобто перестало проводитись богослужіння, стало сирі і храм почав руйнуватись. В період визвольних змагань

гарматними снарядами було розбито верхи та башні, а потім і сам собор. На башні – розповідають очевидці – сидів з біноклем розвідник (коректувальник вогнем гармат). Із боку села Воронківець, супротивники з гармат збили башту і до цього часу башта, на превеликий жаль, не ремонтується. Очевидці розповідають, що ще у 1924 році собор був діючим, але подальша його доля невідома. На жаль реставрувати собор ніхто не намагався.

Висновки

Коли я працювала, мене охоплювало безліч думок і почуттів. У кожному з слів приховані сум і переживання, біль і здивування, занепокоєння і водночас гордість. Гордість за наше минуле, те що ми колись мали, але немає тієї краси сьогодні. І те, що ми зараз можемо побачити, що чарує і дивує зір не до кінця розтраченого величчя заставляє нас задуматись про наше майбутнє.

Адже кожана щілінка, нова тріщинка і таж цеглинка, яка випадає чим день тим більше, попереджує нас про нові і нові збільшення майбутніх затрат. Братися за роботу реставрування собору треба негайно. Адже ця краса створена руками наших предків. І нехай ця краса минулого зробить красивим наше майбутнє. А наш чудовий пам'ятник архітектури та історії відродиться. Але хто їх відновить? Хто? І не будемо дивуватися, коли наші старокостянтинівці через роки стискатимуть плечима і на питання: "Чи відбудуємо нашу міську святиню?" відповідатимуть: "Навіщо?". Для чого? Адже на сьогодні відбудували лише Золотоверхий собор у Києві, відреставровано багато храмів, будуються нові. Та це там, у великих листах, бо це вони – символи могутності і величі Української держави, а наші прості символи батьківської землі?

І все, що залишиться, це будуть матеріали у музеї, у приватних колекціонерів і в пам'яті тих,

хто бачив красу і велич, неповторність перлини архітектури нашого міста – собору.

Ми втрачаємо не лише храм, ми загубили свою духовність, ми забули не лише дорогу до храму та його існування, нам важко знайти дорогу до себе, свого "я". Чи не тому чиниться зло, що не кличе своїми дзвонами, зруйнований собор.

Список використаних джерел

1. Теодорович М. "Староконстантинов Волынской губернии". 1894, с. 53-64
2. Несторенко В. "Старокостянтинівщина і край: в просторі і часі". 1997, с. 10-11
3. "Старокостянтинівщина: історичний формуляр".
4. Районна газета "Життя Старокостянтинівщини" № 62, 1997, с.3
5. Євтушок М., Мех В. "Старокостянтинів". 1992, с. 3-5
6. Н.И.Зуц. "Описание города Староконстантинова" (1561-1884). 1884, с.14
7. Посібник для 9 класу "Історія України".
8. Детская Библия. 1990, с. 404 Вера Мательмяки и Борислав Арапович.
9. В.Пироговский "Отрывок из истории г.Староконстантинова". 1883
10. О. Гончар "Собор". 1994, с.119

Моя Україна
Твір-есе
Всеукраїнський конкурс учнівської
творчості
Номінація "Історія України та
державотворення"

Суліма Віталій

*Я так, я так люблю її
Мою Україну убогу,
Що прокляну святого
Бога, за неї душу
погублю!*

Т.Г.Шевченко

Я ще мало прожив, щоб повторити за поетом ці рядки. Я народився вже у незалежній Україні. Так склалося, що мій день народження майже співпав з днем проголошення Незалежності. Мені, як і Україні, 15 років. Я ровесник нашої новітньої держави.

Моє раннє дитинство проходило з відгуками тієї комуністичної влади. Вздовж гастрономів вишикувалися величезні черги за продуктами. В той час більша частина Європи крокувала уперед, а ми ще не могли вилізти з того болота, в якому були.

Швидко летів час. Підростала наша держава, а з нею і я. Через 5 років, після прийняття незалежності, була прийнята Конституція, яка здобувалась роками. З бабусиних розповідей, я дізнався про наших славних предків, які жили в соловецьких підвалах, які страждали на сибірських каторгах. Я вважаю, цих людей поєднувала одна мета: свобода та незалежність нашої держави. Все, що ми маємо сьогодні, – духовну і матеріальну культуру, це справа їхнього життя, їхніх сподівань, помилок і успіхів. Проходив час, і я прийшов до школи. Перші роки навчання, я згадую, як останній штрих раннього дитинства. З вечірніх розповідей від сестри, дізнаюся про якісь страйки вчителів. Для мене це дивно. Протягом початкових класів (тай понині) постає питання про забезпечення дітей підручниками. Пам'ятаю, як у школі, майже з трьох, чотирьох предметів була лише одна книга на парту.

Люди, під впливом, неідеального життя виїжджають в інші країни. З часом, утворились діаспори: східна і західна. Саме українська діаспора є найчисленнішою в світі. Вона налічує 20 млн. чоловік. Але, я думаю, що життя за кордоном України, для справжнього українця не є повноцінним. Але є й такі люди, які жили за кордоном і творили для України. Такою людиною був Петро Яцик. Він був справжнім патріотом рідної мови. Любив, творив і надіявся на розвиток української мови. Як мовиться, медаль має дві сторони. З часом, люди повертаються з зарубіжних

країн цілком забезпеченими людьми. І на місці, в Україні, стають дрібними бізнесменами. Це є вигідним для держави і для їхніх інтересів.

Мені прикро, що за 15 років існування України як незалежної держави, зменшується чисельність населення. Зростає смертність, зменшується народжуваність. Прикро, що економіка України не стоїть на європейському рівні. У моїх дитячих мріях, я хотів стати футболістом. Ще змалку вболіваю за український футбол. Коли підростав, розумів, що стати відомим буде важко, і майже нереально. Для простого хлопця, який ганяє м'яча по подвір'ї – це просто утопія. Чому вибитись "вверх" так важко? Чому за навчання у провідних спортивних школах України потрібно заплатити кругленьку суму? На ці питання зможе відповісти лише час.

Українці – нація трудолюбива, розумна, допитлива. Нашим людям не потрібно друкувати інструкцію на пляшці кока-коли як її відкрити. Але якщо ми такі обдаровані і працьовиті, чому не живемо гідно! Думаю, що знаю відповідь – бо наші державні мужі не люблять свій народ! Проте – це хвороба молодого держави. Потрібно знайти шлях становлення.

Україна ще досить молода держава, і тому закони, уряд, управління не досконалі. Думаю з часом все налагодиться. Адже 15 останніх років – це реалізація спроби мати свою державу.

Але, все таки, я радію, що в мене є домівка, є місто, є безкоштовна освіта, що я маю право

вільно висловлюватись. Я – патріот своєї держави, я вірю в неї. Я гордий, за те що Україну знають не лише за Чорнобилем. Нині, знають, що Україна – це Майдан, брати Кличко, збірна по футболу, Руслана. Я гордий за те, що Україну визнають, як державу світу...

Пройде час, і ми покажемо, браття, що ми козацького роду!

Демонологія у світогляді українців

Білокінна Тетяна

Вступ

Після прийняття християнства на Русі, церква почала активну боротьбу з давніми віруваннями, пристосовуючи язичницькі вірування до християнських традицій, обрядів і звичаїв. Боротьба ця тривала цілі століття, проте старі традиції викоринити не вдалося практично нікому. Так, на Русі запанувало двовір'я, співіснування двох релігійних світоглядів українського народу: язичницького і християнського. Давні язичницькі божества отримують двійників, поганські свята пристосовуються до християнських. Давня українська язичницька міфологія у своєму християнському вигляді – один із яскравих феноменів українського національного і культурного буття.

Характерні прояви язичницьких вірувань в християнському світогляді українців.

1. Формування релігійних вірувань давніх слов'ян.

В основі духовності будь-якого народу лежать світоглядні уявлення, котрі, зокрема, проявляються через систему вірувань та повір'їв. Народний світогляд українців має три основних історичних шари: *демонологічний, міфологічний та християнський*. Перший – більш глибинний, притаманний найдавнішим часам, коли люди ототожнювали як надзвичайні природні явища, так і конкретні предмети оточуючого світу, вбачаючи в них демонів. Другий шар зароджувався із появою владних суспільних структур, які потребували належного освячення. В основі цього шару лежало обожнювання природних, переважно небесних, стихій, уособлених в образах богів. Система уявлень про богів – міфологія – вже відтворює їх певну ієрархічність, виділяючи головних богів і богів другорядних. Християнська релігія абсолютизувала цю ієрархічність, разом із тим намагаючись якщо не зруйнувати стару світоглядну систему, то максимально пристосувати її до своїх потреб. Результатом такого протиборства ідей став *релігійний дуалізм* (двовір'я), котрий відчувається й нині.

Продуктом власного релігійного світогляду праслов'ян став демоністичний тип вірувань в надприродне, який полягав у вірі в духів (від

грецьк. *diamon* – "дух"). Ці вірування, сформовані в умовах розвинутого родоплемінного суспільства, були уявленнями про існування надприродних істот – духів, які вже мають досить широку сферу впливу на довкілля, можуть переселятися з речі в річ або в людину і виявляють деякі ознаки природного. Демоністичні вірування були найважливішою і найпоширенішою формою релігійного освоєння світу праслов'янами.

В умовах суспільства, що ставало на шлях соціально диференційованого розвитку, поступово зароджується історично третій тип уявлення про надприродне – теїстичний, пов'язаний з вірою в богів. Для цього типу, що існує спершу у вигляді політеїзму, а потім набирає й монотеїстичного змісту, характерними є уявлення про надприродне як могутню, всевладну істоту – Бога з широкими функціями щодо природних і суспільних явищ та світу в цілому. У слов'ян початки теїстичного типу вірувань зароджується ще в надрах демоністичної релігійності й перетворюються у давньоукраїнський політеїзм у ході формування феодалських відносин.

Історичні дані щодо найдавніших вірувань слов'ян, на жаль, дуже обмежені, все ж дають підстави вважати, що серед них мали поширення фетишистські вірування (від португ. *fetiko* – "зачарована річ"). Люди гадали, що фетишизовані предмети – камінці, кістки, панцирі черепак і т. ін. є живими істотами і можуть мати для них охоронне значення (амулет, талісмани), завдавати

ворогові шкоди, викликати чи притягати дощ, лікувати від пропасниці тощо.

Що ж до тотемістичних вірувань (від індіанськ. *ot-totem* – "його рід"), то вони полягали в уявленнях про кровні зв'язки даного роду чи племені з певним тваринним чи рослинним "співродичем". Тотем видавався реальною істотою, котра, проте, має особливі, "надчуттєві" якості, завдяки яким вона може надавати людям як своїм братам і сестрам певної помочі. Зокрема, люди орла або ведмедя, вовка і т. п. вірили, що їхні співродичі-тотеми можуть передавати їх цінні риси – гостроту зору, силу, прудкість ніг тощо.

Але особливо поширеними серед залишків найдавніших уявлень праслов'ян були анімістичні вірування (від лат. *anima* – "душа"). Вони полягали у вірі в існування у тілі двійника – душі, що видавалася цілком реальною істотою – чоловічком у зіниці ока, пташкою у грудях, парою, кров'ю і т. ін. Вважалося, що від душі, яка має особливі властивості, залежать стани людини – життя і смерть, сон і неспання, здоров'я й недуга і що на душу, в свою чергу, можна впливати засобами контактної магії (харчем, ласкою тощо).

Найдавніші вірування, зароджуючись ще за часів ранньородового суспільства, пізніше не тільки не зникають безслідно, а й чіпко тримаються в масовій свідомості, протистоять вірі в духів і богів, поєднуються з нею.

2. Християнський світогляд українців через призму язичницьких вірувань.

Зі впровадженням християнства у віруваннях та повір'ях зростає елемент надприродного, але він все ж таки пов'язується з вірою в реальне його існування і, отже, з вірою в реалізацію будь-якого бажання, коли звернутися по допомогу до надприродних сил – богів, наприклад. Усе, що стосувалося фантастичного, надприродного, але не пов'язувалося з вірою, не належало до релігії та вірувань; воно становило основу традицій, поезії, або ж казок. І хоча елемент фантастичного в них мав місце, людьми він не сприймався за реальність.

Щодо традицій, звичаїв, обрядів та ритуалів, то вони в своїй першооснові належали до релігійно-магічних явищ, оскільки люди вірили, що за їх допомогою можна досягти бажаного результату, скажімо, забезпечити родючість, позбавитися нечистої сили, зберегти врожай. З часом обрядовість втрачає релігійно-магічну спрямованість, зберігши лише певний зв'язок із релігійно-магічними уявленнями. Обрядові дії дедалі більше набувають розважального характеру, хоча за традицією мають певну магічну властивість.

Поширення християнства приводило до розшарування сутності надприродного – більш фантастичного у християнстві і більш раціонального в демонології. Утвердження

дуалізму стало результатом боротьби різних релігійних систем, зокрема язичницької та християнської. При цьому християнська релігія всіляко спростовувала язичницькі («поганські») уявлення і вірування, оголосивши їх «диявольськими», «нечистими», «проклятим» світом, а християнський світ – священним. Відповідно ставилася вона і до язичницьких богів, демонів тощо.

Боротьба ідей не була, проте, однозначною й одномоментною, оскільки давні вірування й повір'я становили не тільки широку сферу ритуалізації життєдіяльності людей, а й основу їхньої самосвідомості. Саме тому найсприйнятливішою виявилася демонологія («нижча» міфологія) – уявлення про духів, чаклунів, відьом, водяних тощо, – окремі компоненти якої зберігаються на побутовому рівні й дотепер.

«Вища» ж міфологія (вірування у головних богів) дохристиянського світу виявилася менш сталою. У народній свідомості збереглися лише розмиті уявлення про колись головних богів дніпровських слов'ян: Перуна, Дажбога, Стрибога, Велеса. Дослідники пояснюють цей феномен по-різному. Одні пов'язують швидке зникнення «Володимирових богів» із тим, що вони були об'єктами офіційного культу і не впліталися у канву народних вірувань. Ця думка знайшла пізніше обґрунтування у працях багатьох дослідників, які доводили, що саме за Володимира

бог Перун отримав статус верховного бога. Інші дослідники, вважали, що давні боги східних слов'ян, у тому числі дніпровських, не зникли, а злилися з образами християнського пантеону, продовжуючи жити під іншими, вже християнськими, іменами.

Характерною особливістю української демонології є пантеїзм, тобто філософсько-релігійні вчення, за яким Бог ототожнювався з природою. Ще з давніх-давен в Україні існувала своєрідна ієрархія Богів: на чолі всього світу стояли найстарші Боги, які керували всім життям, далі йшли нижчі за рангом Боги, а також демони, які за одними джерелами протистояли, ворогували з Богами, а за іншими джерелами – надавали послуги старшим Богам; у самого ж "підніжжя" були люди, наділені достатньою силою для того, щоб подолати демонів.

У деяких народів існує чіткий розподіл духів на злих (демонів) та добрих. В українській міфології існує відносна байдужість до такого розподілу, адже добро і зло, які несуть духи, визначаються не стільки природою походження самих духів, скільки їх роллю в певній ситуації. Тому наші предки приносили жертви різним духам, що могли нести зло, аби задобрити їх, відвернути від себе небажані випадки та явища. Навіть після прийняття християнства, як і в старі часи, так і через тисячі років, українець завжди ладен діяти по принципу: "Бога люби, але і чорта не гніви".

Перші відомості про демоністичні вірування літописних слов'ян подають київські книжники та зовсім особливий фольклорний феномен – українська міфологічна новела, яка разом із казками, піснями, легендами, прислів'ями, колядками тощо доносить до нас образи демоністичних персонажів.

Демоністичний тип вірувань охоплює великий період історії слов'ян, праслов'ян та їхніх індоєвропейських попередників. Характерним для демоністичних персонажів, створених уявою людини є зооморфне уособлення їх. Демоністичним віруванням, через цілком зрозумілі причини, ще не властиві уявлення про ієрархію духів або ж такі уявлення мають зародковий вигляд.

Демонологічні уявлення українського народу – невід'ємна частина історії української духовності, а основні образи – це пласт української культури, який живе у душах українців.

Список використаної літератури

1. Біблія. – К.: Народ, 2001
2. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. – К.: Либідь, 1994
3. Боднар І. Наш народ. – Харків: Орбіта, 1996
4. Великий довідник з історії України. – К.: Довіра, 1992
5. Гватюк К. Демонологія. –К.: Довіра, 1993
6. Грушевський М. Як жив український народ. – К.: Орбіта, 1991
7. Квітка-Основ'яненко Г. Конотопська відьма. – К.: Наукова думка, 1982
8. Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. – К.: Либідь, 1991
9. Ястребов І. Історії людських помилок // www.biblioteca.narod.net

Джерела правового нігілізму в українському суспільстві

Хіцінська Іванна

Вступ

Я вибрала цю тему, щоб розібратися чому в нашій державі низький рівень правової свідомості та правової культури, чому привселюдно порушується закон, чому засоби масової інформації пишуть про "корумповану владу"?

Я розумію, що моя освіта та життєвий досвід не дають можливості ґрунтовно відповісти на ці питання, і тому я свідомо зупинюсь лише на причинах правового нігілізму в українському суспільстві.

Звичайно, обмежений доступ до літератури не дав можливості дослідити цю проблему глобально, але я й мети такої не ставила. Мета мого дослідження – вияснити і проаналізувати причини правового нігілізму в українському суспільстві.

Поняття правового нігілізму. Правовий ідеалізм.

Правовий нігілізм – різновид соціального нігілізму як родового поняття. Сутність його – загалом, в неповажному ставленні до права, законів, нормативного порядку, а з погляду причин – у юридичному неуцтві, відсталості, правовій невихованості основної маси населення. Подібні антиправові установки і стереотипи є "елемент, риса, властивість суспільної свідомості і національної психології – відмінна риса культури, традицій, способу життя". Мова йде про те, що велика частина суспільства не потребує права. Одним із ключових моментів тут виступає зарозуміло-зневажливе, поблажливо-скептичне сприйняття права, оцінка його не як базової, основної ідеї, а як другорядного явища в загальній шкалі людських цінностей. Стійке упередження, невіра у високе призначення, потенціал, можливості і навіть необхідність прав – такі морально-психологічні витоки правового нігілізму. Нарешті, відношення до права може бути просто індиферентним (байдужим), що теж свідчить про нерозвинену правову свідомість людей.

Правовий нігілізм має в нашій країні сприятливе підґрунтя, що завжди давало і продовжує давати рясні сходи. Причому це підґрунтя постійно удобрюється, тому "неврожайних років" практично не було. Як і

раніше, живемо в морі беззаконня, що часом приймає характер національного нещастя і наносить суспільству величезну і непоправну шкоду.

Якщо правовий нігілізм характеризується негативним відношенням до права і його цінностей і невірою у його силу, то правовий ідеалізм займає протилежну сторону, тобто переоцінює силу права і приписує йому ті функції, що право по своїй сутності не може виконувати. Обоє ці явища "харчуються" одними коренями – юридичним неучтвом, нерозвиненою і деформованою правосвідомістю, дефіцитом політико-правової культури. Зазначені крайності, незважаючи на них, здавалося б, протилежну спрямованість, у кінцевому рахунку, стуляються й утворюють як би "подвійне" загальне зло. Іншими словами, перед нами дві сторони "однієї медалі".

Правовий ідеалізм – це невинуватене і необґрунтоване перебільшення можливостей права, до нього приписуються те, що воно не в змозі дати суспільству.

Це явище супроводжує людську цивілізацію практично на всьому шляху її розвитку. Так, ще Платон вважав, що головним засобом здійснення його задумів, будівництва ідеальної держави будуть ідеальні закони, прийняті мудрими правителями. В епоху Просвітництва вважалося достатнім, знищивши старі закони, прийняти нові, і царство розуму буде досягнуто. І донині, є люди, що вважають, що за допомогою закону можна

"нагодувати країну", ліквідувати безробіття, підвищити соціальний і економічний рівень життя і т.д.

Я вважаю, основною причиною цього явища невірне розуміння права. Адже держава і право – це явища надбудовні, покликані врегулювати економічний базис і суспільство. Виходячи з цього, право лише врегулює відносини по створенню, обміні і споживанню матеріальних благ. І ті люди, що помилково покладають на право занадто великі надії і якщо вони стоять на чолі держави або займають інші відповідальні державні посади, можуть принести велику шкоду і державі, і суспільству.

На право не можна покладати нездійсненні надії – воно не всесильне. Наївно жадати від нього більше, ніж воно свідомо може дати, йому необхідно відводити те місце і ту роль, що випливають з об'єктивних можливостей даного інституту.

Джерела правового нігілізму.

У державній цільовій програмі по посиленню боротьби зі злочинністю на 2003–2004 роки, говориться про те, що сформована в суспільстві криміногенна ситуація стала наслідком ряду причин, у тому числі і правового нігілізму. Ситуація, що склалась, сприяє подальшому "процвітанню" правового нігілізму і його проникненню в усі сфери суспільних відносин. Отже, серед джерел, що формують правовий нігілізм в українському суспільстві, поряд з іншими можна окремо виділити сформовану криміногенну ситуацію в суспільстві. До аналогічних висновків приходять багато авторів.

Одна з головних причин правового нігілізму криється власне в самих законах – у їхній недосконалості і суперечливості. Справді, стан нинішнього законодавства багато в чому залишає бажати кращого – закони переповнені, так званими, "мертвими нормами" – тобто положеннями, що не діють у реальній дійсності через слаборозвинені механізми їхньої реалізації. Недосконалість законодавства найбільш яскраво виявляється в процесі виборів на пост Президента України.

Закон України "Про вибори Президента України" передбачає повторне голосування. Проте в законі не передбачено "повторного – повторного голосування" як це склалося з минулорічними виборами Президента. Вибори Президента

України в 2004р. створили правовий прецедент розв'язання цього питання.

Іншою великою проблемою, що викликає недовіру людей до законів, є боротьба усередині самої влади, точніше боротьба між її гілками. Коли дві гілки єдиної державної влади замість того, щоб займатися правотворчістю у межах своєї компетенції, підвищувати рівень законності і правопорядку в країні, ніяк не можуть поділити свої повноваження, усіяко блокують виконання рішень "конкурентів", обвинувачують перед громадянами один одного в зрадництві державних інтересів,

Наступним джерелом і причиною правового нігілізму є порушення закону, хоча й недосконалого, про яке вже говорилося вище.

Багато фактів правопорушень, а також минулий період первісного нагромадження капіталу і та величезна кількість правопорушень і злочинів, що його супроводжували, нанесли також безсумнівно серйозний удар по вірі людей у правовий порядок.

Мене вразив факт продажі "Криворіжсталі" за 4 млрд. гривень, хоча й економіст без досвіду зрозуміє, що підприємство окуповлює себе вже за 2 роки, бо за рік дає біля 2 млрд. гривень прибутку. Можна легко зрозуміти, що влада проявила правовий нігілізм, продавши "Криворіжсталь" і цим самим завдавши шкоди економіці України.

Іншим прикладом може стати судова система України, яка працює за колишніми радянськими канонами, відправляючи у місця позбавлення волі величезну кількість людей, які не повинні там бути. (За даними на 2004 рік в місцях позбавлення волі знаходиться 300 тис. чол.) Альтернативна система покарання перебуває в зародковому стані... На сьогодні місця позбавлення волі в Україні є вогнищами епідемії туберкульозу ... Найстрашніша ситуація у так званих колоніях для інвалідів, де безправ'я ув'язнених ускладнено фізичною, а іноді й психічною безпорадністю багатьох з них. Хуліган, грабіжник, гвалтівник часто знаходяться в одній камері. Обстановка в тюрмах не сприяє покаяттю.

З однієї з передач "Кримінал" на ТРК "Інтер" у 2004 році була показана тюрма у м. Вінниця. Я вжахнулась, коли були показані переповнені камери, сіро-сині пофарбовані стіни і в'язні, більшість яких без зубів. На моє глибоке переконання, відсутність не просто достойного проживання у місцях позбавлення волі, а елементарних санітарно-гігієнічних умов є як причиною правового нігілізму, так і рецидивів злочину.

Тепер потрібно перейти до ланцюжка причинно-наслідкових зв'язків, до діяльності правоохоронних органів, вірніше до тієї деформації, що у її діяльності присутня. Криміногенна ситуація в країні залишається складною. Не буду "ходити" далеко за

прикладами. За даними Старокостянтинівського РВ УМВС, коли пройшов II тур виборів Президента кількість злочинів, які кожен день реєструються, дають підстави вважати, що криміногенна ситуація погіршилась. Якщо до 21 листопада реєстрували 1-2 злочини по місту, то на сьогодні 4-5 і це злочини досить значні. Це перш за все крадіжки колективного, державного і приватного майна, грабежі і розбої. За період з 21 листопада по 6 грудня цього року кількість грабежів зросла до 9. Загалом за 11 місяців 2004 року до райвідділу міліції надійшло 2532 заяви і звернення від громадян установ і організацій. На території району за цей же період скоєно 469 злочинів. На сьогодні вже розкрито 331 або 70,6%. За цей же період виявлено та відповідно задокументовано 1178 адміністративних правопорушень.

Отже, почати потрібно з визнання того факту, що більшість ресурсів органів спрямовано на піймання дрібних злочинців, тоді як організовану злочинність, що без сумніву є куди більш небезпечною, турбують не часто. Я думаю, це явище можна пояснити наступними причинами:

- Дрібні кримінальні справи більш вигідні з погляду звітності. Візьмемо хоча б "касетний скандал" та справу Гонгадзе. Вони ведуться вже не один рік, бо злочини вчинили високопоставлені чиновники.
- Дрібні кримінальні справи є менш небезпечними (на правоохоронні органи – у

тому числі на слідчих органів прокуратури, що розслідують кримінальної справи по організованій злочинності, часто виявляється різкий тиск, у тому числі і силовий)

- Розслідування вже порушених кримінальних справ усіляко гальмується "зверху" – його затягують ті самі "корупціонери", яких до нещастя, чимало й у правоохоронних органах.

Наступним джерелом правового нігілізму є порушення конституційних прав і свобод. При порушенні цих основних прав і свобод, тим більше (як це часто буває) якщо злочинці не будуть піймані і справедливо покарані, у потерпілого виникає цілком природне почуття недовіри до закону і держави, що не змогли його захистити. І може виникнути також і почуття всюдозволеності (ніби, все одно ці закони ніхто не виконує якщо усі порушують, то чому не можна і мені?) і звідси вже один крок до злочину.

Як наступне джерело правового нігілізму пропоную розглянути недосконалість нашого державного апарату і всієї системи управління. Ні для кого не секрет, що наша держава цілком загрузла в такому явищі, як бюрократизм (бюрократія в перекладі з латинського – влада канцелярій). Бідою бюрократичного апарату є зневага правовими процедурами прав і обов'язків, що особливо розвинена саме в бюрократичному середовищі з її "паперовою тяганиною". У

спадщину від минулого нам дісталось зневажливе ставлення до правових процедур, особливо розвинуте у вищих ешелонах влади. Адже якщо ми згадаємо недавнє комуністичне минуле, то побачимо, що дуже часто вимоги права, розпорядження закону безжалісно зневажалися в ім'я якоїсь іншої, важливої мети – це і "революційна доцільність", і "пролетарська правосвідомість" або проста "вказівка зверху". По суті справи, це надзвичайно тривожна тенденція коли бюрократичний апарат, усе більш здобуває риси живого механізму, крім виконавчих функцій привласнює собі ще і функції законодавчі, тим самим порушується найважливіший принцип будь-якої цивілізованої держави – "принцип поділу влади", що не допускає зрощування однієї галузі влади з іншою. Це, звичайно, згубно, коли яка-небудь проблема вирішується не на основі права, не шляхом проходження "букви закону", а за допомогою протекції, високого заступництва – простіше говорячи за допомогою дзвоника якогось могутнього чиновника М., що вирішує всі проблеми краще, ніж самий зроблений нормативний акт. Створення подібної "законності", свого роду чиновницької, бюрократичної "юстиції" самим негативним чином впливає на законність і правопорядок. Справді, як громадянинові не впасти в глибоку кризу правового нігілізму, якщо він, марно бігаючи по численних інстанціях і доводячи там з посиланням на закон свого правоту й обґрунтованість вимог,

наштовхується на бюрократичну протидію чинного апарата. А варто йому звернутися до якого-небудь високопоставленого друга з проханням про сприяння і проблема моментально виявляється улагодженою.

Перш ніж продовжити розповідь про причини правового нігілізму, я б хотіла поділитися власними спостереженнями та невеличкими дослідженнями, які я бачу щодня по дорозі до школи, чи знаходячись в громадських місцях. Мене завжди обурюють такі картинки: пошматовані пакети, побутове сміття, пластикові пляшки, нецензурна лайка.

Картинка показна для нашого міста! Звідки витоки такої не просто безкультурної, але й протиправної поведінки?

Перше – загальний рівень вихованості, культура поведінки. На моє тверде переконання, сьогодні вихованням молодих людей займається переважно школа. Батьки учнів зайняті боротьбою за виживання (це в кращому випадку). А скільки сімей де батьки алкоголіки, або тільки одна мати виховує дітей?

В загальноосвітній школі I–III ступенів №7 м. Старокостянтинова 17 учнів знаходяться на внутрішньому обліку. З них 2 напівсироти. В одного з них, Сашка, мама на заробітках, живе з сестрами, 1 – алкоголік! В школі 5 сиріт, 1 Світланка – кругла сирота, в інших батьки позбавлені батьківських прав, або мати чи батько знаходяться в місцях позбавлення волі. Є 6 дітей, в

яких матері-одиночки. В надзвичайно важких умовах виховується 25 дітей. 80 дітей виховується в неповних сім'ях, де батьки розведені. Розлучення батьків негативно впливає на формування особистості дитини. 115 дітей з малозабезпечених сімей навчаються в нашій школі. Із наведених цифр такі висновки: морально-психологічна обстановка в сім'ї, соціальне середовище впливають на поведінку учнів у школі, в громадських місцях, на вулиці. І недивно, що діти здійснюють правопорушення.

Наступне – це недосконалість законодавства, відсутність дієвих засобів впливу чи реагування на тих, хто нецензурно висловлюється в громадських місцях, порушує спокій, гучно вмикаючи магнітофон.

Звичайно, до кожного стовпа з ліхтарем чи під'їзду будинку охоронця не приставиш. Але пора зрозуміти, що в нашому перехідному суспільстві безкарність породжує вседозволеність. Тим паче, що прикладів цієї безкарності дуже багато.

Явні порушення закону – ось наступна причина правового нігілізму. Якщо Павло Лазаренко вкрав мільйони і за крадіжку не відповів, то середньостатистичний підліток, здійснюючи крадіжку велосипеда, думає, що йому теж минеться.

Ще раз про недосконалість законодавства. Конституція України проголошує рівність усіх перед законом. А як же депутатська недоторканність? Чи багато було б

охочих іти в депутати Верховної Ради, якби не всі ті блага за які вони голосують (із 450 депутатів Верховної ради 300 мільйонерів)?!

Наступна причина правового нігілізму – це сучасне соціально-економічне становище України.

Протягом значного часу Україна перебуває у глибокому кризовому стані. Початкова орієнтація на політику "шокової терапії", лібералізацію цін, форсування ринкових відносин, зміна рубля купоном, пропаганда і фактичне здійснення ідеї невтручання держави у господарську діяльність привели до обвального падіння товарного виробництва і розкрадання державних ресурсів, вибухового зростання цін та емісії, розвалу грошово-фінансової системи, формування мафіозно-спекулятивної структури з бурхливими темпами особистого збагачення. Адже відбувся не лише розвал тоталітарної держави й командно-адміністративної економіки, але й як часто буває в революційну епоху, втрачались старі моральні орієнтири і цінності, а нові не набувались. Адже на громадян нашого суспільства хлинула нова інформація – голодомор, репресії, хрущовська відлига, застій, впала "залізна завіса", більше стало інформації про життя на заході. Суспільна свідомість (в тому числі і правова свідомість) не встигала за змінами в суспільстві.

І в цих об'єктивних обставинах нам треба шукати витоки правового нігілізму.

Разом із падінням "залізної завіси" на нас із екранів телевізорів хлинула низькопробна продукція.

Раніше – сувора цензура, і одразу – відсутність будь-якої. Насильство підняте до доблесті, високі почуття кохання замінені тваринними інстинктами, а хороші фільми замінені примітивними серіалами, які прив'язують до себе мільйони. Уже класика стає не потрібною, а почуття Наталки Полтавки – пережиток.

Правда останнім часом передачі такого гатунку пересунуті в часі на пізніші години. Але якість передач кардинально не змінилась. Візьмемо, наприклад "Каламбур", "Прихована камера", "Джентельмен шоу" – примітивний гумор, кривляння, мова – суржик.

Для розвитку інтелекту, морального виховання передач мало. Можна й так: "Не хочеш, не подобається – не дивись!" Але ж дивляться. Бо для перегляду таких передач не потрібно робити над собою великих зусиль.

Яка користь мені знати про сексуальні досягнення Біла Клінтона, чи про сексуальну орієнтацію інших закордонних політиків? Чомусь саме така інформація знаходиться на шпальтах сучасних газет. Я вважаю, що кожного громадянина хвилюють маса інших проблем, які, до речі, важливіші ніж, наприклад, який колір білизни полюбляє обирати Алла Пугачова, якщо у неї був вдалий день. А саме аналоги цього ми читаємо у газетах. Це обурливо!

Мало аналітичних статей і компетентних поглядів з питань політики, екології, охорони здоров'я, культурного життя, погоди, в решті решт. А натомість нас "годують" брудною "бульварщиною".

Серед витоків правового нігілізму я б ще назвала і рівень матеріального забезпечення сім'ї і соціальне середовище. З рештою, що характерно особливо для молоді – найнікчемніше почуття заздрості. У нього джинси, комп'ютер і т.д. – а в мене! Віддаленої перспективи, коли все це можна буде заробити власною працею, чекати не хочеться. Простіше принизити того, хто це має, або ж і відібрати у нього.

Прояви правового нігілізму.

Правовий нігілізм багатолікий, витончений і підступний. Він здатний швидко змінюватися, пристосовуватися до ситуації. Є безліч, форм, сторін, граней його конкретного прояву. Вкажемо лише на деякі, найбільш гострі й очевидні з них і в яких я розібралася.

1. Насамперед, це прямі порушення діючих законів і інших правових актів (навмисні або ненавмисні). Вони складають величезний, важко доступний для огляду масив кримінально карних діянь, а також цивільних, адміністративних і дисциплінарних провин. Корисливий карний кримінал – найбільш грубий і небезпечний вид правового нігілізму, що наносить шкоду суспільству – фізичну, матеріальну, моральну.

2. Повсюдне і масове невиконання (недотримання) юридичних розпоряджень, коли суб'єкти (громадяни, посадові особи, державні органи, громадські організації) попросту не співвідносять свою поведінку з вимогами правових норм, а прагнуть жити і діяти але "своїми правилами". Невиконання законів – ознака безсилля влади. Нерідко чиновники, виробничі колективи привселюдно відмовляються виконувати ті або інші закони, тому що, на їхню думку, вони "неправильні". Або висувають ультиматуми – не зробіте (не дасте) то-то, не будемо виконувати то-то або вживемо зустрічних заходів (перекриємо газ, магістраль і т.д.).

Непоко́ра ж зако́нам завдає не меншу шкоду суспільству, чим їх пряме порушення.

Зако́ни легко обходять, блокують, з ними не рахуються. Це свого роду соціальний бойкот, саботаж. Закон для багатьох став досить умовним поняттям: подобається – корюся, не подобається – ігнорую. Така загальна неслухняність – результат вкрай низької і деформованої правосвідомості, відсутності належної правової культури, а також наслідок загальної розхитаності і безвідповідальності. У подібному середовищі, тобто в умовах "кримінальної демократії", досить вільно почувають себе всілякі ділки, махінатори, нувориші, що не звикли жити за законом. Легально і напівлегально відмиваються "брудні гроші", перерозподіляються матеріальні блага, суспільство розшаровується на "дуже багатих" і "дуже бідних".

3. Видання суперечливих, або навіть взаємовиключних нормативно-правових актів, що ніби нейтралізують один одного, розтрачуючи дарма свою силу. Нерідко підзаконні акти стають "надзаконними". Вводяться у великій кількості юридичні норми, які не стикуються, погано синхронізовані, зіштовхуються "чолами". Усе це разом узяте створює правове сум'яття, плутанину, "війну законів". Існує думка, що війна законів – справа минула, що вона велася, коли був союзний центр. Це не зовсім так. "Війна законів" не припинилася, а видозмінилася. Звичайно, пік її спав, особливо в галузі риторики, емоцій, але

вона продовжується. Тепер ця війна йде в рамках України між законами, указами, судовими рішеннями, урядовими постановами, а також між державними і регіональними актами. Відомо, що деякі області проголосили пріоритет своїх законів над загальноукраїнськими. Але ж саме з цього почалася у свій час війна законів у період розпаду СРСР.

4. Підміна законності політичною, ідеологічною або прагматичною доцільністю, виходи на не правове поле діяльності, прагнення різних суспільних сил реалізувати свої інтереси поза конституційними рамками. Політична логіка дуже часто бере верх над юридичною. Поряд з "телефонним" і "мегафонним" правом нерідко діє "право сильного". Дає про себе знати "лівий" і "правий" екстремізм. Це нагадує нещасливу "революційну" або "класову" законність, хоча всім зрозуміло, що спроби затвердити демократію поза правом незаконні у своїй основі.

5. Конфронтація представницьких і виконавчих структур влади на всіх рівнях, особливо до саморозпуску Рад. Постійне з'ясування того, яка влада головніша, боротьба за роль "обкомів", "міськкомів", "райкомів" приводили до того, що закони ніхто не дотримував. Плюс особисті амбіції і суперництво лідерів, їхнє прагнення бути "першими особами", "хазяїнами" у даній "вотчині". Верх брали розуміння престижу або кар'єри, честолюбство, а не законослухняність. Більш

того, закони в цій боротьбі ставали прикрою перешкодою. Виникали стани двовладдя або, навпаки, безвладдя. Любий параліч влади означає і параліч права, закону.

6. Порушення або недотримання прав людини, особливо таких, як право на життя, честь, гідність, майно, безпеку. Слабка правова захищеність особистості підриває віру в закон, у здатність держави забезпечити порядок у суспільстві, відгородити людей від злочинних зазіхань. Безсилля ж права не може породити позитивного відношення до нього, а викликає лише роздратування. Людина перестає цінувати, поважати, шанувати право, тому що не бачить у ньому свого надійного гаранта й опори.

У таких умовах навіть у законослухняних громадян виробляється юридичний нігілізм. Визнання і конституційне закріплення природних прав людини не супроводжується поки адекватними заходами для їхнього зміцнення і практичного втілення в життя. А неможливість здійснити своє право породжує в особистості відчуження від нього, правову розчарованість.

У літературі вірно помічено, що при слові право одні згадують про існування Кримінального Кодексу з його суворими санкціями, а інші – про Декларацію прав і свобод людини. Діапазон сприйняття явища досить широкий. Узагалі полеміка про дефініції права починає нагадувати відому суперечку про склянку, що, на думку

одних, наполовину повна, на думку інших наполовину порожня.

Такі основні сфери поширення і разом з тим найбільш типові на сьогодні форми вираження правового нігілізму. Є й інші його прояви і модифікації (правотворчі імпровізації, неповага до суду, відомчість, неконтрольовані процеси суверенізації і сепаратизму, розбалансованість правової системи, непогодженість у керуванні, перетинання повноважень і юрисдикції різних органів, вседозволеність і т.д.). Правове свавілля на всіх рівнях суспільства і серед населення не знає меж, тому і називається беззаконня. Боротися з ним звичайними методами – неефективно, потрібні надзвичайні заходи. Усе це – непривабливі гримаси, що спотворюють молодий вигляд сучасної України до невпізнанності.

Правовий нігілізм – продукт соціальних відносин, він обумовлений безліччю причин і наслідків. Зокрема, він підтримується і такими реаліями наших днів, як політиканство і цинічний популізм лідерів усіх рангів, боротьба позицій і амбіцій. Дають про себе знати егоїзм і владолюбство старої і нової бюрократії, некомпетентність і безглуздість чиновників.

Підсумовуючи все сказане, можна виділити деякі загальні риси сучасного правового нігілізму. Він, по-перше, має підкреслено демонстративний, зухвалий і некерований характер; по-друге, є глобальним, масовим, широко розповсюдженим не тільки серед

громадян, соціальних і професійних груп, прошарків, але й в офіційних державних структурах, законодавчих, виконавчих і правоохоронних ешелонах влади; по-третє, має, різноманіття форм прояву – від кримінальних до легальних (легітимних), від парламентсько-конституційних до мітингово-охлократичних, від "верхівкових" до побутових; по-четверте, має особливий ступінь руйнівності, опозиційною або популістською спрямованістю, регіонально-національним фарбуванням; по-п'яте, зливається з політичним, моральним, духовним і економічним нігілізмом, що утворить разом єдиний деструктивний процес; по-шосте, зв'язаний з негативізмом – більш широким явищем, що охопило в останні роки спочатку радянське, а потім українське суспільство в ході демонтажу старої і створення нової системи, зміни способу життя.

Правовий нігілізм придбав якісно нові властивості, якими він не володів раніше. Змінилися його природа, причини, канали впливу. Він заповнив усі пори суспільства, прийняв шалений, повальний характер. Склалося вкрай несприятливе соціальне середовище, що постійно відтворює і стимулює антиправові стремління суб'єктів. Виникло грізне явище, що може відкинути демократичні перетворення на багато десятиліть назад.

Чому ми так погано живемо? Питання, що задають собі багато людей. Чому? Адже в Японії,

Німеччині, Франції живуть набагато краще. Найчастіше це пояснюють політичними й економічними причинами. Я ризикну запропонувати іншу точку зору. Фундамент гарного життя японців і німців – у повазі до права. І ця повага впливає на рівень соціального, культурного й економічного благополуччя їхніх суспільств.

Право в даному випадку трактується в широкому змісті – це чинне законодавство, реалізація, захист своїх прав і дотримання прав сусіда. У Японії і Франції право визнають і дотримуються більшість представників суспільства. У нашій державі процвітає правовий нігілізм. "Правовий нігілізм – це відношення суспільства, людини до права, що виражається в запереченні його соціальної значимості". Дача хабара для рішення проблеми, звертання до "авторитетів" для вибивання боргів, порушення правил гуртожитку, терплячість при приниженні власної гідності – це лише деякі прояви правового нігілізму. Діючи таким чином, люди не використовують правові механізми для розв'язання проблем. Вони придумують альтернативні – неправові варіанти виходу з конфліктних ситуацій. Бабуся, що дарує судді поношені чоботи, людина, що використовує своє службове становище собі в благо, міліціонер, що стягує данину з вуличних продавців, – усі вони забувають про власне людську гідність, норми моралі, моральності. Вони навіть не задумуються над тим, що вчиняють

правопорушення, вони звикли так жити і так діяти. У країні, де процвітає правовий нігілізм, поширені такі думки: усі судді куплені; у міліцію звертатися даремно; у всьому винен уряд і депутати, що видають безглузді закони; рука руку миє; закон, що дишло... І при цьому люди не цікавляться не тільки законами, механізмами захисту прав, а навіть своїми основними правами і свободами, закріпленими Конституцією. Моніторинг, проведений ХОФМЗ по питанню дотримання прав людини в школах міста Херсона (опитані 10-11 класи), показав: переважну більшість школярів (77%) знають або чули про права людини, але з них тільки 32% змогли назвати деякі права, а 23% узагалі не знають ніяких прав людини. Після школи у вузах і ПТУ молоді люди проходять скорочений курс по основах Конституційного права України, і в деяких вузах – основи трудового, фінансового права. Багато студентів відгукуються про ці дисципліни, як про зубний біль, і не розуміють: навіщо їм це? Ніхто в їхньому оточенні – ні батьки, ні педагоги – не застосовують правові знання на практиці. Ні в школах, ні у вузах не читається окремий курс по правах людини. Так відкіля довідатися молодій людині, що таке людська гідність і які є в нього права і свободи? Цим незнанням користуються буквально усі в нашій країні – починаючи від шахраїв і закінчуючи представниками правоохоронних органів. Ризикну стверджувати, що в цьому є велика провина самих громадян, що

завзято не бажають вивчити хоча б Конституцію, і знаходять виправдання своєї інертності в зручній відмовці: у нашій країні правди не доможешся. Але якщо не пробувати домагатися, то що за користь запитувати: чому ми так погано живемо? Адже давним-давно сказано: "Під лежачий камінь вода не тече".

Прояв правового ідеалізму, як і правового нігілізму різноманітний. Вкажу найбільш основні форми.

По-перше, це за забігання законодавства вперед, тобто створення таких норм які будуть регулювати правові відносини, які не виникли в суспільстві. Видання правових актів, що не враховують існуючі об'єктивні і суб'єктивні умови у даному суспільстві, веде свідомо до не правильної "роботи" актів або взагалі їхньому невиконанню.

Друга форма прояву правового ідеалізму полягає у відсутності реального механізму для реалізації юридичної норми. Якщо законодавець не передбачив органу, що повинен стежити за виконанням даної норми або нормативно-правового акта (інструкції), то дана норма буде залишатися на папері. І ті, що потребують в правовому регулюванні суспільні відносини в підсумку лише зазначені законодавцем як існуючі, але не опосередковані правом.

Третя форма складається з неврахування тих економічних, політичних, соціально-психологічних умов, у яких будуть

реалізовуватися прийнятій юридичній нормі. Законодавець при створенні юридичної норми повинен враховувати всі умови середовища, де буде працювати дана норма. Повинен подивитися, як створювалися подібні норми до нього в цій державі, подивитися досвід у даній сфері законодавців інших країн, подивитися наукові досягнення і напрацювання в даній сфері правового регулювання. І на основі цього створити таку норму, що буде реально діяти.

Можна помітити, що правовий ідеалізм виходить від законодавця, що по своїй недбалості і неграмотності створює "неправильні" норми. Які у свою чергу можуть породжувати скептичне або нігілістичне ставлення до права і його цінностей. Так само в суспільстві може зароджуватися правовий ідеалізм. Візьмемо випадок коли народ сподівається на закони, що, на його думку, поліпшать положення в соціальному й економічному житті суспільства.

Отже, це найбільш загальні прояви правового нігілізму та ідеалізму.

Шляхи боротьби з правовим нігілізмом.

Знову повертаючи до проблеми нігілізму, хочу підкреслити, що він настільки глибоко засів у сучасному житті, настільки міцно заволодів розумом людей, що витравити його звідти найближчим часом не є можливим. Можна однак спробувати хоча б послабити його позиції, рішуче діючи по декількох напрямках.

1. Необхідно негайно припинити "війну законів" . На рівні ж регіонів усі регіональні нормативно-правові акти повинні строго відповідати державним.

2. У діяльності правоохоронних органів також необхідно забезпечити торжество законності без перегинів в одну, ні в іншу сторону.

3. Потрібно негайно припинити волюнтаристський стиль управління і володарювання – ніяких "директивних" методів, ніяких "переступань" через право – тільки закон і всі рішення тільки на його основі.

4. Треба усе більше вдосконалювати механізми реалізації правових норм, спираючи насамперед на правові процедури.

5. Використовуючи ЗМІ і пресу потрібно повести активний наступ на протиправну поведінку, проповідуючи загальну законослухняність (починаючи з верхніх ешелонів влади).

Необхідна комплексна правова база по подоланню правового нігілізму в суспільстві.

Одним з напрямків на шляху подолання елементів правового нігілізму в суспільстві і формування високого рівня суспільної правосвідомості – це об'єднання спільних зусиль держави і громадських організацій.

Для держави було б економічно більш вигідним приділити гідну увагу справі формування правосвідомості в порівнянні з тими витратами (моральними, правовими), що настають через низький рівень правосвідомості.

Говорячи про правовий нігілізм і ідеалізм потрібно вказати і на методи боротьби з цими явищами. Оскільки ці явища виникають у зв'язку з низьким рівнем правової свідомості, то методи подолання будуть схожі.

По-перше, це підвищення рівня правової свідомості і правової культури, насамперед у громадян і посадових осіб. Для цього потрібно розширити мережу спеціальних юридичних навчальних закладів і проводити правову пропаганду.

Для того щоб люди мали повну інформацію не тільки в області кримінального права (кримінальна статистика), але й в області цивільного, державного права, щоб люди знали які закони приймаються в країні.

По-друге, створення економічних, ідеологічних і інших умов для реалізації учасниками суспільних відносин своїх прав і свобод. Щоб облишений у правах громадянин зміг безперешкодно захистити порушені права у

правоохоронних органах, щоб він не боявся звертатися в суд, тільки через те, що його справу не розглянуть, а якщо і розглянуть то через невизначено тривалий термін.

По-третє, держава повинна забезпечити реальний контроль над злочинністю і по можливості її ліквідувати. Крім контролю над злочинністю треба проводити боротьбу з правопорушеннями, насамперед адміністративними.

По-четверте, ліквідувати інфляцію законів. Законів не повинно бути багато і вони не повинні дублюватися і повторюватися. Законодавець повинен приймати закони розумно і тільки ті, котрі потрібні суспільству.

При реалізації цих дій у комплексі, наше суспільство вдасться звільнити, а потім і остаточно вилікувати від згубної для права хвороби за назвою "правовий нігілізм".

І варто вказати ті, що нас найбільше цікавлять явища правової дійсності зв'язані з мало розвиненістю правової свідомості – це правовий нігілізм і правовий ідеалізм. Правовий нігілізм – це активне заперечення права, його цінностей, як у цілому, так і окремих його інститутів. Правовий ідеалізм – це невинуватене і необґрунтоване перебільшення можливостей права, до нього приписуються ті, що воно не в змозі дати суспільству.

Висновки

Працюючи над роботою я зрозуміла, що доки існуватиме держава і закони, той існуватимуть громадяни, які їх порушуватимуть. В своїй роботі я намагалася дослідити чому після проголошення суверенітету Україна ще не стала правовою державою, в ній не сформоване громадянське суспільство? Чому правовий нігілізм такий багатолікий, які його витoki і чи існують шляхи його подолання?

Дослідивши причини правового нігілізму, в яких я розібралася, я зрозуміла, що в більшості випадків винні лише ми – громадяни держави. Якщо ми хочемо жити у дійсно правовій державі ми повинні зробити усе можливе, щоб викоринити його.

Практичне значення моєї роботи... По-перше – це для мене. Я досконаліше навчилася працювати з різними джерелами, обробляти інформацію, робити висновки із певної статті, краще почала розуміти теперішнє суспільство. По-друге, пишучи цю роботу, я зацікавила своїх однокласників. Я розказала їм тему і мету роботи, про ту бульварщину і беззаконня, які на даний час існують. Можливо я зробила не правильно, але якщо хоч один із них прислухався до мене і зробив правильні висновки, то я вважаю, що я вже не даремно писала цю роботу. Крім того, я член шкільного клубу "Феміда". На його засіданнях я розказала своїм колегам про свою роботу і в

майбутньому ми плануємо провести ряд шкільних заходів, які б відкрили очі оточуючим на проблеми пов'язані з правовим нігілізмом. По-третє, чим більше буде наукових робіт, в яких розкриватиметься тема правового нігілізму в українському суспільстві, тим більше, на мою думку, люди зможуть протистояти цьому явищу.

Я вважаю, що я виконала ті завдання, які перед собою ставила, а саме: дослідити витoki, прояви та шляхи подолання правового нігілізму. В контексті розкриття теми (але лише побіжно) я намагалась розкрити поняття правового ідеалізму, що є антиподом правового нігілізму. Я розумію, що розкриті мною питання не такі вичерпні, як у професіональних юристів, тому якщо я добавила хоч краплю своєї частки у боротьбу проти правового нігілізму, то це вже досягнення.

Використана література

1. Словник іншомовних слів, Київ, 1985, с. 465
2. Тригубенко Г. «Термін «нігілізм»: історія та сучасність», «Право України» 2002р. №9 с.129
3. «Філософія. Курс лекцій» Київ 1991 р. с. 476
4. Закон України «Про вибори Президента України» науково-практичний коментар, Київ, видавництво «Консультант» 2004р., стаття 85, с.368
5. «Дебати між кандидатами на пост Президента України В. Януковичем та В. Ющенком», ТРК «Перший національний», 2004р. 21 листопада
6. «Напередодні. Україна на рубежі тисячоліть.» Український вимір 2004р. с.66
7. «Криміногенна ситуація погіршується», «Наше місто» 2004р. № 46
8. Шаповал В. «Місце та призначення охорони: доцільність її функціонування» «Право України» 2004р. №3 с. 82
9. Марків І. «Організована злочинність: її аналіз та сучасний стан» «Право України» Міністерство юстиції України 2004р. №6 с. 54
10. Шкільна документація.

Великі справи "малих" людей

III Всеукраїнський конкурс дослідницьких учнівських робіт "XX століття. Доля людини"

Дерикот Олена

Ось і проминуло XX століття. Воно залишило глибокий слід в історії людства, а особливо в пам'яті людей. Через пелену часу згадується голодомор, репресії, війна, розкуркулення, жадана незалежність. Усе це, мов би ввійшло у наші думки та почуття. Особливо свіжі ці суперечливі події у пам'яті старшого покоління. Часто розмовляючи бабуся говорить: "А ось колись ...". Так, XX століття це вже минуле, його не повернути, але й забувати не можна!

Мій дідусь – Івасюк Михайло Іванович, прожив найкращі роки життя у XX столітті. Народився він 23 листопада 1924 року в селі Баглайки Красилівського району Хмельницької області. Його батьки були прості селяни. Мати – Феодора Василівна займалася сільським господарством, доглядала дітей, яких в сім'ї було чимало – шестеро чоловік. Батько – Іван Матвійович займався торгівлею. Дідусь був середнім у сім'ї, і тому частенько доводилось доглядати менших братів і сестер. Часто він згадує

своє важке життя, але мені найбільше запам'ятались розповіді про страшні воєнні роки та розкуркулення...

Одним з найсумніших спогадів було розкуркулення прадідуся. Це сталося темної ночі 1932 року. До хати під'їхав "чорний ворон" (народна назва машини). З неї вийшли невідомі люди, які забрали прадідуся. Пізніше сім'я дізналась, що він працював у далекому Забайкаллі на залізничній дорозі. Вранці у хату знову прийшли незнайомці. Вони забирали усе домашнє начиння. Закарбувався у пам'яті дідуся плач матері і як у найменшої сестри з рук видирали шмат хліба.

До цих пір дідусь згадує ці події з болем у душі. Його сім'я заплатила занадто дорогу ціну лиш за те, що мала пару коней, адже після цих подій шестеро дітей залишилися лише з матір'ю на три роки, саме такий термін голова сім'ї не міг підійти до села в радіусі 100 км, саме з цього часу діти і матір почали тяжко працювати й голодувати...

1941 рік... Війна. Це слово було у кожного на устах, але лиш деякі розуміли його страшне значення, адже це був лише початок. Так і село Баглайки Красилівського району ще не відчувало її страшний подих, але настав грудень... Прийшли німці. Вели вони себе, як справжні господарі.

В ту пору підлітків віком від шістнадцяти років і старше німці почали забирати на роботу у

Німеччину. Так мій дідусь потрапив на примусову роботу.

Після прибуття німці проводили медогляд. Вони поділяли людей на дві групи: фізично міцних й слабких. Дідусь, як фізично сильніший потрапив на роботу у трудовий табір при заводі. Адреса: місто Берлін, станція Фалькен-зе, табір № 35, завод "Сіменс-гальс".

Коли дідусь згадує про важке життя у Німеччині у його душі панує смуток. Кожен день приносив лиш нові страждання. У душі буяла лиш ненависть, адже у спадок українському народу передалась безмежна любов до свободи. Пам'ятає дідусь, що працювали на наждачних точилах, хоч до цих пір не знає, що саме виробляли. Прибульцям видавали спецформу, спали у бараках на дерев'яних лавах. На подвір'ї заводу стояли печі з казанами, саме у них варили їжу. Продуктів видавали дуже мало, серед них були: картопля, бруква, редька. Один раз на день отримували 200 грам хліба, а раз на тиждень – 50 грам маргарину. Добре пам'ятає дідусь, що видавали також тютюн, але він не курих і міг його обміняти на що-небудь інше.

Прали вони також самі. Для цього їм видавали шматок мила. Навкруги табору стояла висока огорожа із колючим дротом, ходили наглядачі з нагайками та автоматами. На пропускному пункті сидів німець із собакою.

Їжі не вистачало. Все частіше і частіше голод нагадував про себе. Люди страждали. Згадує

дідусь з усмішкою і сльозами на очах, що вийти було практично не можливо, але голод не тітка, і тому ув'язнені ризикуючи своїм життям вдавались до всяких хитрощів. Так одного разу дідусь зумів через огорожу непомітно проникнути у жіночий табір, який знаходився поряд. На території жіночого табору були розміщені продовольчі склади. Проникнувши у них, він захопив продукти і поспішив назад. Усі ув'язнені раділи його поверненню, а особливо їжі. З усмішкою на устах розповідав дідусь, що розмовляти гуртом не дозволяли, і тому вони щоб поспілкуватись разом ходили у вбиральню, саме там вони дізнавались про всі новини, які хто-небудь почув або побачив. Так пройшло 2,5 роки... Все частіше у вбиральні поширювались чутки, що наші перемагають по всіх фронтах. І все частіше в ув'язнених з'являлась думка про втечу. Серця полонених охоплювало бажання стати вільними та страх, адже за втечу розстрілювали на місці. На початку 1945 року табір № 35 переводили на інше місце. Саме в цей час, використавши вдалу хвилину, дідусь та ще декілька чоловік втекли з табору і йшли у напрямку на схід. З тривогою згадує дідусь ці тяжкі хвилини страху і неспокою, коли його могли вбити кожної миті. Невдовзі він зустрів стрілковий полк № 1028 першого Білоруського фронту дивізії № 260, який вів бої під Берліном. Зустріли його з розумінням і прийняли у свої ряди. Він був зарахований бійцем цієї частини і разом з ними продовжував брати участь у боях за взяття

Берліна. Напевне, саме в цей час дідусь зрозумів, що таке війна. Він бачив смерть та страждання, на його очах гинули справжні герої та віддані друзі.

Була весна 1945 року, наближався день Перемоги. Пам'ятає дідусь зустріч з американцями на Ельбі. Вони не розуміли один одного, але відчували одне і теж. Усі солдати з радістю у душі салютували день Перемоги.

У цьому полку дідусеві присвоїли звання єфрейтора, а потім старшини. Згадує він, як поранило його під час вибуху під самим Берліном. Дідусь отримав поранення двох очей, внаслідок цього він зовсім нічого не бачив і довго лежав у шпиталі. На велику радість зір повернувся. Пишається дідусь своїми нагородами. А у нього їх чимало: "За победу над Германией", "Орден Жукова" та інші.

Війна закінчилась, але призовний вік дідуся не закінчився. До квітня 1947 року він служив у Німеччині. Дідусь був ковалем. Він підковував коней та навчав цього ремесла інших солдат. Служив у ветеринарному шпиталі.

В 1947 році служба закінчилась і він повернувся додому. На радість усі його рідні були живі.

І яким би дріб'язковим не здавалося його життя – це і є справжня історія України. Адже українська нація складається з таких людей як мій дідусь. Думаючи над цим, я все частіше запитую себе: "Чи заслуговують вони на мізерну пенсію, на нашу байдужість до їхніх проблем?". Здавалося б,

становище в країні покращується. Але чому людина похилого віку не може отримати гідне її медичне обслуговування? Чому після відвідин будинку для пристарілих ми відчуваємо гіркоту болю, а на очах з'являються сльози? Чому пенсія така мала, що пенсіонеру важко прожити?

Чому? Невже це питання буде вічним, а ми – нове покоління, покоління нових технологій, комп'ютерів, механізації просто забудемо про нього? Невже люди, що страждали і вмирили за те, щоб ми жили нічого не важать? Все це турбує мене щодня все більше і більше, адже я – це майбутнє. Мені дуже хотілося б, щоб ця моя розповідь потрапила до книги "XX століття. Доля людини". Я думаю, що саме "малі" люди завжди вершили великі діла, що саме з таких розповідей складається історія України! І, можливо, затеплится погляд у мого дідуся і він повірить, що не марно гибів у концтаборі, лежав у шпиталі, долав повоєнні труднощі, коли і його доля стане повчальною і цікавою не лише для його дітей і внуків, а й для багатьох незнайомих людей...

Список використаних джерел

1. О.Субтельний "Україна. Історія.", с. 286
2. Інтерв'ю з Івасюком Михайлом Івановичем, місто Красилів, Хмельницька область
3. Історія міст і сіл України. Хмельницька область Красилівський район, 1967, с. 248

Штрафні батальйони: правда і вигадки

Історична розвідка

Килівник Марина

Тема "Штрафні батальйони", вибрана мною не випадково. Приводом став фільм "Штрафбат", російського режисера Миколи Достая. У цьому дев'ятигодинному художньому фільмі йдеться про те, як штрафбати кидали в атаки на самі недоступні ділянки оборони німців. Штрафні батальйони зовсім необов'язково було постачати боєприпасами і продовольством. Смерть оточувала їх звідусіль: попереду їх косили кулемети ворога, позаду – кулемети загороджувальних загонів НКВС. Фільм розповідає про трагічні долі штрафників, життями яких здобували перемогу в самий важкий період війни.

Після перегляду фільму я захотіла дізнатись, де тут історичні факти, а де художні домисли. В пошуках цієї правди я зіткнулась з труднощами в отриманні достовірної інформації, які, на жаль, залишаються і сьогодні.

Мій виступ є лише історичною розвідкою з огляду на такі причини: про штрафників воєнні історики говорити не люблять, їх могили невідомі;

література з цієї теми недоступна учневі невеликого міста; Інтернет видання, з якими я працювала: "Військово-історичний форум", Інтернет газета "Трибуна", "Психологія спецслужб та військових підрозділів", не дають наукових оцінок ролі штрафників у радянсько-німецькій війні. Також я користувалася обласною бібліотекою імені Миколи Островського, проте, в матеріалах, що я знайшла йшлося більше про саму карально-репресивну систему в Радянському Союзі. І лише опрацювавши доступну літературу я можу дати відповідь на деякі питання.

Штрафники – хто вони такі? Коли вони з'явились в Червоній Армії? За що людей відправляли в штрафні підрозділи? Яку роль вони відігравали у війні? В чому полягала суть цього покарання? Ці та багато інших питань про штрафників сьогодні широко обговорюються в країні. Про них немало пишуть в книжках. На жаль, ніхто не може сказати правду про штрафників. Будь-яка інформація є суб'єктивною, навіть в деякій мірі упередженою. Кожен усвідомлює факти в зручній для себе формі: зрозумілій, спрощеній, і тоді це вже не реальні речі, а фантазії далекі від реальності. Саме тому, я поставила перед собою ціль розповісти вам факти, реальні події нашої історії. Речі, які замовчувалися понад 50 років і дійсно гідні того, щоб про них знали і пам'ятали...

Перший такий батальйон з'явився на Сталінградському фронті 22 серпня 1942 року, за

день до того, як німецькі війська досягнули Волги. Штрафні підрозділи існували в Червоній Армії з вересня 1942-го по травень 1945-го року. За весь цей час через них пройшло 427 тис. 910 чоловік. Якщо врахувати, що до кінця війни в армії було майже 12 млн. військовослужбовців, а всього загинуло за війну 8 млн. 668 тис. солдат і офіцерів, то кількість штрафників виявляється не настільки великою, як говорять. До того ж з 428 тис. загинули далеко не всі. Статистичні дослідження Г. Ф. Кривошеєва дають такі цифри за 1944 рік. Загальні втрати Червоної Армії (вбиті, поранені, полонені, хворі) – 6 503 204 чол. З них штрафників – 170 298. Всього в 1944 році в Червоній Армії налічувалось 11 штрафних батальйонів по 226 чоловік в кожному і 243 штрафні роти по 102 чоловіка в кожній. Потрібно також знати, що штрафний батальйон і штрафна рота – це не одне і теж. Штрафний батальйон приймав офіцерів, штрафна рота – солдат і сержантів. В основному штрафники попадали по 58-й, розстрільній статті радянського кримінального кодексу, яку заміняли штрафною ротою для рядових чи, штрафним батальйоном для офіцерів. В штрафники попадали і військові і цивільні, і ті, що тікали з полону, і так звані «вороги народу», яких з тюрем направляли на фронт. Вони вважались смертниками.

В штрафбати попадали не лише піхотинці, але й льотчики. Повітряні штрафбати відігравали величезну роль у веденні війни. Літаки з штрафниками не просто атакували противника, а

ліквідували його повністю. Вони направлялися на військові склади із зброєю, їжею, медикаментами. Льотчиків-штрафників живих не лишилося. Задачі перед штрафбатами ставились дійсно дуже важкі. Офіцерські батальйони були надійним бойовим інструментом, який не підведе ні при яких обставинах. "Наші підрозділи були терміново перекинуті в самий небезпечний напрям, посиливши собою бойові порядки полку. Змішавшись з його солдатами, ми помітили, що в їх рядах виникло якесь пожвавлення. Адже, вони розуміли – поряд з ними, в ролі рядових бійців, знаходились офіцери в самих різних званнях, і в атаку вони підуть разом. В них ніби влилась свіжа непоборна сила", – згадував Олександр Пильцин. Бійці штрафбату постійно демонстрували не лише неосяжну відвагу, але й високий професіоналізм. Таких людей першими кидали в кожен безнадійну битву, вони першими приймали на себе смертельний вогонь. Наказ "Ні кроку назад!", був єдиним путівником штрафників у битві. Кожен раз перед ними стояв вибір – померти за свою Батьківщину від кулі ворога, чи ганебно втекти з поля бою і отримати кулю в спину. Дивно, але при таких обставинах штрафники боролись героїчно. Звісно, вони також боялись смерті, але їм вкрай потрібно було змити з себе ганьбу, за скоєні гріхи. Та які вони були ці гріхи? Дійсно, були в'язні приречені на смерть, тому їм було все одно – померти у в'язниці чи на полі бою. Та були й інші – молоді, ні в чому не винні солдати, що сумлінно

виконували свій військовий обов'язок. Інші попадали за дрібну провину, яку характеризували, як спробу повалення радянської влади.

Так значить, знову легенда, скільки їх ще залишилось в нашій свідомості, цих легенд, народжених замовчуванням, брехнею, мутною водою офіційної пропаганди? А ті, хто знають правду, хто був учасником, очевидцем, ідуть від нас. Їх "наздоганяє війна", та й без війни – це в більшості люди досить похилого віку. Мабуть, цієї сторінки історії нам не вивчити ніколи, а білі плями будуть одвічною загадкою для нас і наших нащадків. Знову ж, для кожного з нас в цьому залі склалося своє уявлення про штрафників – для одних вони герої, для інших, справедливо покарані злочинці. З усього вище сказаного здається, що воювали лише штрафники, а решта відсиджувалися в окопах, та це не так. Просто солдати відчували себе гордими воїнами, а штрафники покараними смертниками, смерть яких була страшною і лежала на плечах вищого керівництва. Правда залишається такою, що, мабуть, таємниці Другої Світової війни не будуть розгадані ніколи. Однією з таких таємниць є штрафні батальйони. Хоча для себе я знайшла певну правду про штрафників. Вони були приреченими, узаконеними смертниками, які є одними з найдостойніших героїв Другої Світової війни. Це були люди, що своєю кров'ю очищували чужі гріхи, молоді бійці в яких забрали майбутнє та віру в справедливість. Та я маю надію, що в наш

час не знайдуться люди, які будуть вирішувати долі інших, не будуть вирішувати, кому жити, а кому вмирати...

Використана література

1. Український історичний журнал "Трагедія 1941 року у контексті історіографічних переоцінок".
2. Всесвітня історія: навчальний посібник. К., 2004
3. І. Білас "Репресивно-каральна система в Україні 1917-1953 рр.". К., 1994
4. В. Косик "Україна і Німеччина у Другій Світовій війні".
5. Інтернет стаття "Військово-історичний форум".
6. Інтернет газета "Трибуна".
7. Інтернет стаття "Психологія спецслужб та військових підрозділів".

*З історії гарнізонного
шпиталю
Конкурс "Краса і біль України"
Напряв "З попелу забуття"*

Довбня Лілія

У кожному місті є свої історичні пам'ятки. Незаперечно те, що вони всі важливі, проте одні цікавлять нас більше, ніж другі. Вони завжди залишаться у наших серцях і душах, бо це наше минуле, а без минулого немає майбутнього.

В 30 роках люди розчарувалися в демократії. Вони були пригнічені національними утисками і погіршенням життєвого рівня. Все це призводило до рішучих дій.

Жахливий подих війни відчувався в Європі. Здавалось, українці мало втрачають. Люди страждали від ран сталінізму, а західні частини – від гноблення Польщею, Румунією, Угорщиною, що дедалі зростало. Люди надіялись, що війна, можливо, принесе покращення умов існування. Але це було не так, бо внаслідок змін їх доля стала ще гіршою. Опинившись між нацистським і радянським режимами, позбавлені держави, яка б могла захистити їх інтереси, українці були беззахисними перед спустошенням війни.

Гітлер не приховував ненависті до радянської системи. Він хотів нейтралізувати Радянський Союз. Зі свого боку Сталін намагався

підписати з Гітлером угоду про ненапад, сподіваючись спрямувати агресивність Німеччини проти Англії та Франції, тим самим виграти час для накопичення власних сил.

Ще в 1937–1938 роках Сталін почав збирати сили. В прикордонних містах почали будувати укріпрайони і шпиталі для їх обслуговування.

Одним з таких шпиталів став шпиталь у місті Старокостянтинові, побудований в 1938 році для обслуговування Старокостянтинівського укріпрайону.

Шпиталь сьогодні

Будівля триповерхова, побудована в стилі ампір. Старожили говорять, що шпиталь будувався під керівництвом Ворошилова. В процесі роботи

прибудовувались допоміжні приміщення. В цей самий час створювались ідентичні шпиталі у Проскуріві, Слауті, Новоград-Волинському. При будівництві враховувалась специфіка самостійності (на території шпиталю є котельня, столова, льодовня для зберігання м'яса та інших продуктів, електростанція). При розвертанні бойових дій шпиталь може прийняти велику кількість поранених.

В 1938 році почали набирати медперсонал. До 1941 року він лікував не тільки військових, а й цивільних громадян.

З початком війни шпиталь евакуювався в Новосибірськ. З медперсоналу брали найкращих. Хворих забрали, шпиталь закрили. Проте існує версія, що шпиталь потім відкривався для лікування людей. В шпиталі німці застали хворих. Хворих вилікували і відправили в концтабори Німеччини.

По трагічній випадковості шпиталь не повернувся назад. За свідченнями очевидців, майже всі працівники шпиталю загинули.

Під час війни будівля була німецьким шпиталем. В тих стінах, де в минулому рятували життя людей, які захищали Вітчизну, панували люди, що вбивали наших земляків.

Ганс лежав в шпиталі. Його охопили різні думки. Страх підступав все ближче і ближче. Вночі померли двоє його товаришів. Він стояв у коридорі, де лежали люди. Деякі стогнали від болю, інші щойно померли. Йому боляче було

дивитись на все це. Скільки ще має померти людей, щоб жахлива війна закінчилась, скільки ще має страждати безневинних людей від її чорних рук, які вона простягає так далеко!?! Ганс перескакував з думки на думку. Вже всього його охопив безмовний гнітючий страх. Він дивився йому прямо в вічі, відчував зловіщий тихий подих. Він всього лиш солдат і виконує накази, а не віддає їх. Була б його воля, Ганс давно б припинив війну.

Схожі думки були у багатьох, але ці люди з гордістю захищали свою Батьківщину. Вони ладні були віддати все за мирне існування дітей.

Хірург-фронтвик Бестужев знайшов кілька хвилин, щоб піти додому. Його наздогнав санітар: "Олександр Івановичу, там хворий... без операції він помре". У лікаря на лобі з'явилися зморшки. Він не був вдома кілька днів, скучив за донькою і дружиною, але без нього помре хворий. Він давав клятву Гіппократа і мусить допомогти! Не вагаючись рушив назад. Швидко прийшов у операційну. Пацієнт чекав.

Олександр Іванович робив операцію кілька годин. Потім вийшов і коротко сказав: "Виживе" і поспішив до сім'ї. Він прийшов та лагідно посміхнувся. Дружина і донька радісно подивились на нього. Вони розуміли, що інакше не можна.

Через кілька днів Бестужев зустрів пацієнта, якого врятував. Той вдячно посміхнувся і сказав:

"Спасибі за все". Більше нічого не треба. Це варте всього того, що він терпить.

Люди, які пройшли крізь війну, вдячні тим, хто стільки разів рятував їх. Лікарі завжди залишаються в людській пам'яті лагідними і розуміючими. Ті, хто мав справу з лікарями, запам'ятають, що лікар – благородна професія. Їх робота здається монотонною, інколи незначною. Щодня вони рятують людське життя та душу, бо на першому місці завжди людина.

Шпиталь йшов у напрямі до Берліну. Попереду йшли радянські війська. Очевидці розповідають, що інколи, зайшовши в хату, санітари бачили страшну картину: перини розірвані, посеред кімнати лежать трупи людей. Але, можливо, в міру етичних міркувань, це продовжувалось лише один день. Чим був викликаний цей наказ? Сталін хотів відплатити німцям за свої витрачені нерви, коли він ходив по кабінету, переживаючи через поразки, які одна за одною зазнавала Червона Армія? Чи, може, хотів показати міць своєї держави, яка вистояла під час війни, щоб ніхто не звинувачував саме його в тому, що загинуло стільки людей; піклувався про свою репутацію? Відповідей на це запитання ніхто не має.

Почались тяжкі часи відбудови. Хворі прибували кожного дня. Медперсонал робив все, щоб пацієнти не почували себе, як в медичному закладі. Кожен намагався створити затишок в стінах шпиталю.

Проїшли роки. Вже у 1982 році в шпиталі лікувались військові з Афганістану. Тим людям, які стільки натерпілися на війні, надавали допомогу.

Лагідна усмішка медсестри, добре слово лікаря робили свою справу. Через деякий час хворі одужували та були вдячні тим, хто їм допоміг.

З кожним роком робота налагоджувалась. Лікарі відповідають за людей і їхні життя. А люди, в свою чергу, віддають своє життя в руки лікарів, надіючись тільки на краще. В довоєнний час в шпиталі було 100 ліжок, в післявоєнний – 200, проте в кінці 1950 року їх кількість скоротилась до 100. Люди, які вмирали, хоронились на території шпиталю. Очевидці розповідають, що в теперішньому саду було 124 могили. Після війни (ніхто не пам'ятає точної дати) люди були захороненні в одній братській могилі.

З березня 1960 року шпиталю дана назва в/ч 65406. Ця назва проіснувала до 1 грудня 1997 року, з якого вона змінилась на в/ч А 1067.

Подвір'я шпиталю

Список використаних джерел

1. Інтерв'ю з Олешко Марією Василівною, яка проживає по вулиці Попова 2/257 кв.3
2. Інтерв'ю з Лебінь Анною Остапівною, яка проживає по вулиці Карла Маркса 49
3. Інтерв'ю з Дригіною Оксаною Степанівною, яка проживає по вулиці Миру 3/23 кв.11
4. Архівні дані шпиталю, ксерокопії фотографій, які люб'язно надала Лебінь Анна Остапівна

Людомор 1932 – 1933 рр.

Виступ на міській конференції

Ахулкова Світлана

Назва моєї роботи – "Людомор 1932–1933 рр.: наш край".

Оскільки протягом довгого часу всі факти, що стосувались голодомору, замовчувались, то найважливішою метою написання своєї роботи я вважаю популяризацію історії України і нашого рідного краю в період 1932–1933рр.

В процесі дослідження я використала таку літературу:

"Голод у 1932–1933 рр. на Україні, очима істориків, мовою документів", "Голод на Поділлі, книга свідчень", та "Голод на Поділлі".

Не останнє місце займає й Український історичний журнал.

Хоч голод на території Хмельниччини вже висвітлювався в працях істориків, та я надіюсь, що моя робота зробить деякий внесок в історію нашої малої Батьківщини.

Терор – супутник тоталітарної держави

Згорблений блідне місяць
Привидом у півмлі.
Тишу холодну місяць
Подуви вітру злі.

Ніч розсіва старанно
Тишу холодну скрізь
– Скільки ще днів до ранку?
Хлопчик на лаві звівсь.

Звівсь і питає в мами –
Мами ж більше нема...
Образ божий руками
Зсохлими обійма.

Морок до шибки мертвий
Тупиться, як лишай.
Хлопчику лиш четвертий:
– Мамо моя вставай ...

Страшно йому, із хати
В розпачі вибіга,
Йде – почало світати
На мовчазних лугах.

Бачить, по стежці скраю
Входять в двір журавлі.
Кожен пов'язку має –
Траурну – на крилі.

На десятиліття можна засекретити архіви,
можна прикопати в глибинах спецховищ
викриваючі документи, можна замести сліди
злочинців. На догоду диктаторові можна

переписувати історію. Але нічого не зробити з пам'яттю народу. Після заборон, утисків, принижень людської гідності все оживає, все відроджується, все таємне рано чи пізно стає явним.

Протягом десятиліть голодомор 1932–1933 був оточений мовчанням, мільйонів смертей ніби не було. Не було тоді ні війни, ні суші, ні потопу, ні моровиці, а була тільки зла голодна смерть.

Чи була весна в 33-му? Чи прилетіли до знайомих людських осель довірливі лелеки? Чи співали травневими ночами у вербах над річкою солов'ї. Щоб дати відповідь на це запитання, треба звернутись до подій, які передували голодомору.

Народжений в обстановці терору, тоталітаризм підтримував себе за допомогою ідеологічного впливу на людей, позбавлених здатності практично мислити. Ті, хто такого впливу уникав, і чинив активний опір, встановленим порядком позбавлялися засобів до існування, ув'язнювалися в психіатричних лікарнях і лише в крайніх випадках діставали тюремний строк за політичним звинуваченням.

Слід зазначити, що голод використовувався Леніним. Він казав: "Саме тепер, коли в голодних місцевостях їдять людей і на дорогах валяються сотні, якщо не тисячі трупів, ми можемо, тому й повинні провести конфіскацію церковних цінностей. Захопити декілька сотень мільйонів золотих рублів" (голод 1921–1922). Щоб поставити на коліна народи, Ленін ефективно

поєднував голодомор з терором: "Суд повинен не робити терор, а принципово його узаконити".

Все це започатковано на нашій землі Леніним – і громадянська війна, і голодомор, і розруха, і масовий терор, і концтабори.

Хоч і дивно, та на тлі таких страхіть Ленін вважав себе демократом, пишався, що був засновником РСДРП.

З кінця 20-х років масове насильство тривала майже без перерв кілька десятиліть. Почалося вона з селянства, у якого нібито з метою здійснення соціалістичних перетворень на селі стали примусово відбирати землю. Для цього було здійснено колективізацію – насильницьке усуспільнення нажитого важкою працею, відчуження селянина від землі-годувальниці, а також розкуркулювання – фізичне і моральне знищення сотень тисяч справжніх сільських господарів. Внаслідок проведення цих антидемократичних актів, а також штучно організованого голодомору 32–33 рр. загинули мільйони селян. У тих, що залишилися живими, було вбито хліборобський талант, їм були уготовані тривалі поневіряння, а саме село зазнало відчутного соціально-економічного розорення. Таким чином Сталін розправився з соціальною верхівкою населення, яка володіла землею, тому й становила загрозу його деспотичним прагненням. Найбільше непокоїла вождя позиція інтелігенції, яка не сприймала насилля. Тому в умовах

сталінщини всі заходи були спрямовані проти інтелігенції.

Отже голод 32–33 року був спланований тоталітарною державою.

Жертви голодомору

Беспригодуки

Людомор 33-го: наш край (спроби власного погляду)

Восени 1932 – зимою 1933 село жило за рахунок овочів, фруктів, зібраних на садибах. Весною почався голод. Люди їли здохлятину, листя, коріння, полову, були випадки людодїдства, викрадання їжі з погребів, городів, колгоспних комор, ферм. Таким чином в селі склалась драматична ситуація.

Виникає питання: чи можна було купити якісь продукти на ринку? Так, в великих селах відкривалися базари, та привіз товарів значно знизився. Базарна торгівля була в'яла, в продажі переважали молочні продукти.

18 травня на вінницьких базарах корова коштувала до 3300 крб, свиня – до 1500, вівця – 800, 1кг яловичини до 13, олія – 45, молоко – 3, масло – 42, курка – 12, яйце – 7 карбованців, збіжжя, крупу, квасолю, боби міряли склянками що коштували по 2 крб. На перший погляд здається, що ціни на продукти були не такі вже й високі, але треба пам'ятати, що селянин не одержував в колгоспі зарплати, вів натуральне господарство, не пов'язане з ринком. Гроші за реалізовані продукти селянин віддавав на виплату податків, позики. Отже, селянин не мав грошей, тому ринок не міг його врятувати, більшість була приречена на загибель.

Продовольча проблема вирішувалась погано. Після жнив, у жовтні 1933 р. учителі м.

Тульчин отримували всього по 300 грам хліба на день.

Голод досяг свого апогею на початку 33-го. За розрахунками, на початку того ж року родина з 5 чоловік мала не більше 6 кг зерна. Відчуваючи брак хліба, їли пацюків, листя, відходи з кухонь партійних активістів(?!), які мали добрі продукти. Почали з'являтися випадки людожерства.

Варто згадати й про голод на нашій малій Батьківщині – Хмельниччині. В с.Попівці почали розбирати господарські клуні, конюшні, комори, щоб побудувати все необхідне в колгоспі ім.Постишева. Після цього село стало майже безлюдним. В людей почали забирати худобу, сільськогосподарський реманент. Скрізь чувся плач і лемент. Люди йшли на колгоспний двір , щоб хоча б чимось підтримати свою колишню скотину, але все було марно.

По селі їздила бригада активістів, забираючи в «куркулів» майно, яке звозили до сільради. А там його розпродував з молотка голова Михайло Войтко. Малі діти, які збирались коло натовпу, чули як він вигукував : «Жіноча хустка! Хто більше?» А люди стояли і мовчки дивились на злодіяння грабіжників, що уособлювали в собі Радянську владу в с.Попівцях.

Жінка одного «багача» не хотіла, не змогла їхати з села бо була вагітна , а гонили її сім'ю на Дон пішки. І вона залишилась, на біду, на загибель. Її вигнали з хати, забили вікна й двері

колючим дротом. Войтко наказав : «Хто прийме її до себе, те саме буде й з ним»

Холодної осінньої пори, прямо в рясний дощ, у рові з'явилась на світ первістка жінки, тут же, майже одночасно, згасло життя обох.

Зі свідчень селянки Зозулі І.О., яка жила в селі Лажева. Для викачки хліба і негайної організації колгоспу в село прислали уповноваженого з району – Крижника Марка. В сільраді був створений штаб, яким керував Крижник. Сюди день і ніч викликали людей, щоб записати в колгосп. Зранку приходила рознарядка про висилку і розкуркулення. Хоч у Лажеві не було куркулів, та план є план, його треба виконувати. Тоді дивились в кого кращі коні, в кого хтось бачив пшеничний хліб, в кого хата була під бляхою.

Незабаром в селі почали розбирати клуні і хліви селян, які записувались в колгосп. Усуспільнену худобу не було де тримати, чим годувати. По селах з'являлись блукаючі коні, часто з биркою на шії: «Ходжу, блукаю, притулку шукаю, хто мене знайде, хай додому забере».

В селі той, хто мав якийсь фунт зерна, не міг його ніде змолоти. В млині мололи зерно лише за справкою Крижника. Люди почали молоти зерно в жорнах. Тоді створили бригаду, яка біла по селі жорновий камінь.

В червні 1933 сільрада с.Лажева доручила Зозулі І.О. обміряти по городах, скільки в кого чого посаджено. На вулиці було 150 дворів, в 1

хаті був хліб, в 49 хатах були опухлі люди, в 100 ходили і варили лободу, пекли пампушки з гречаної полови, на цвинтарі були непоховані мерці. В селі були випадки, коли батьки вмертвляли своїх дітей.

На 17 травня 1933 року в Проскурівському районі голодувала 21 сілрада з 57. На цей час на Поділлі зафіксовано 71 випадок людоїдства, 9 випадків трупоїдства. За повідомленням в 10 районах станом на 15 травня 1933 року від голоду померло 8 тисяч 985 людей. Навесні 1933 року в Старокостянтинівському районі було 1 село, де голодувало 7 сімей колгоспників, 1 одноосібник. Ці статистичні дані стали мені відомі з книги Шульги «Голод на Поділлі» Старокостянтинівський район згідно статистичній таблиці мав дещо кращий вигляд ніж Полонський, Ізяславський.

Документи свідчать, голодне лихоліття досягло апогею навесні 1933 року. Але голоду тоді могло і не бути, бо в тому ж році на Україні був гарний врожай хліба. Судячи з цього, голодомор – не що інше, як геноцид, спрямований проти українського народу. Про це свідчать очевидці з сіл Малашівка, Іршики, Хижники, Северини, Чорне, Мартинівка, Самчики в кожному з цих сіл від голоду померли десятки, а в деяких й сотні людей.

Висновки. Наслідки геноциду.

Де порожньо і голо
Сірів безбарвний лан,
Шугав безчолий голод
За п'ятирічний план.
Згадавши дні татарські,
За владу всіх рабів,
За «щастя пролетарське»
Твій темний тез згорів.

Відповідальність за голод лежить на системі, котра хотіла здійснити колективізацію недостатніми засобами, передчасно й поспішно, привела сільське господарство в величезне безладдя, не врахували, що кардинальне значення мало питання про те, чи піде за нею 22 мільйонне селянське населення України і чи виявить воно замість вкорінених індивідуальних поглядів розуміння й трудовий ентузіазм стосовно нових комуністичних форм господарювання.

Вражає те, що в могилу зійшли найкращі. Гинули працьовиті, самостійні хазяї, яким пришивали «куркульство». Лягали в сиру землю непокірні нащадки козацькі, що не змирились з свавіллям влади. Найкращі несли в могилу найкраще, що є в нації – гени розуму, здоров'я, фізичної культури й духовної досконалості, гени милосердя, справедливості, мужності, відваги всіх людських чеснот і талантів. Обривався вічний живий ланцюг поколінь українського народу,

якого ніколи не щадила доля, було завдано нищівного удару.

Через голод 1932–1933 років духовність народу була втрачена. Було створено «новий тип» людини, вихованої в атмосфері жорстокості, брехні, зрадництва, відданості вождю. Змістились вічні цінності народу – біле стало називатись чорним, честь і благородство – пороком, донос на ближнього – громадською доблестю. Було завдано удар по святая святій народу – духовній, національній самосвідомості, моралі.

Голодомор, людомор, геноцид. Ці страшні слова нікого не залишають байдужим. Турбота, спомин, біль відчутні серцем, неспопелені часом. На сьогодні все сказано: час народжуватись і час помирати, час руйнувати і час будувати, час розкидати каміння і час його збирати, час мовчати і час говорити. Час – говорити.

Список використаної літератури

1. Газета «Корчагінець» за 15 січня 1989 р. с.6-7.
2. Український історичний журнал, № 12,1991 р. с.22-23.
3. Бойко О.Д. Історія України в ХХ столітті, 1994 р. с.48.
4. Український історичний журнал, №12,1991 р. с. 25.
5. Український історичний журнал, № 7, 1991 р. с. 107.
6. Голод 1932-1933 років на Україні очима істориків, мовою документів, 1993 р. с.84.
7. О.Субтельний. Україна. Історія. 1993 р. с.511-512.
8. Голод на Поділлі. Книга свідчень. 1993 рік с.64.
9. Голод 1932–1933 років на Хмельниччині, причини, наслідки, уроки, 1993 р. с. 19.
10. Шульга. Голод на Поділлі, с. 64.

Програна справа Міхновського

Всеукраїнський конкурс учнівської творчості

Килівник Марина

*Вождів багато – рядових нема.
О, Україно, це твоя страма,
Твоє прокляття гірше, як тюрма –
Вождів багато – слугових нема.*

Дмитро Павличко

Свого часу ці рядки дуже вразили мене. У них – біль, гіркота та наша історія, а, може, і наша сучасність?... Проте повернімося в той далекий початок ХХ століття, де були люди, які не прагнули вождями стати. Хоча помисли їхні, та проголошені ідеї, гідні вождів. Ось це і були слугові, та не почули їх...

Не чули їх, стримували дух, намагалися замкнути велику енергію спротиву в тюрмах, але стояли "рядові", не падали в обійми зради, вірили в самостійну Україну, боролися до самого кінця. Серед них, на мій погляд, на першому місці – Микола Міхновський, якого інколи згадують напередодні Дня Соборності чи Дня Незалежності як ідеолога українського націоналізму.

А чи варто згадувати про нього взагалі, як про офіційно прилизованого Міхновського-адвоката, а не як про справжнього Міхновського-борця, що

проголосив ідею самостійної України, який жертовно служив їй до кінця своїх днів?... Не знаю, і ніхто не знає... Бо звикли йти на поступки, чекати, діяти мирно, по совісті, а результат? Всі чекали, а він ні, всі мовчали, а він кричав: "Геть, чортова кацапня, з наших українських тюрем! Чого поналазили сюди?!" За цими словами ідеолога українського самостійництва впізнавали його сучасники – інтелігенція початку ХХ століття.

То, яким же був Микола Міхновський? Братство Тарасівців з його присягою незалежності України на могилі Шевченка у Каневі. Перша на Лівобережжі партія – РУП та маніфест "Самостійна Україна" – як програма до неї. Коли проголошених у "Самостійній Україні" злякалися навіть його однопартійні, Міхновський пориває з РУПом і намагається створити Українську народну партію. З'являється праця "Україна для українців" – заповіді українського самостійника. Але крайній радикалізм його постулатів (москалі, жиди, румуни – вороги наші, вигонь їх звідусіль) насторожував тоді і тепер. Але знову ж таки, він знав тогочасний етнічний розклад – 90% землевласників – не українці, промисловість – не українська.

Злякалися, та хто ж? Свої... Ті, хто хотіли бачити вільну Україну, хотіли результату, а не робили нічого, думали, подарують свободу. А не можна було тоді чекати, поступатись, а треба було йти напролом без вагань! Саме тому

переконаєшся, що досягнути мети – незалежності, реально можна було лише накресленим Міхновським шляхом. "Державна самостійність є головною умовою існування нації". "... ми візьмемо силою те, що нам належить по праву, але віднято у нас силою..."

Під час революційних подій 1917 року він почав формувати українську армію. І робив це всупереч офіційній позиції влади. Микола Міхновський, застосовуючи військову силу, – найвидатніший полк імені Павла Полуботка – організовує невдалий самостійницький переворот у Києві. У відповідь, настроєні на автономію у складі Росії, керівники Центральної Ради відсилають головного самостійника на румунський фронт. Адже ще не настав 1918 рік, і засновники УНР наївно вірили, що їх врятує принцип "самовизначення націй". Вони вчасно не почули Миколу Міхновського, який був переконаний, що незалежність потрібно відстоювати силою. Адже тоді, саме тоді потрібно було скинути завісу нерозсудливої віри в подарунок радянської влади, забути про толерантність та поступки, а молити в Бога:

... не літості – лютості,
Боже, не ласки, а мсти,
Дай розірвати нам пута ці,
Ретязі ці рознести.

В. Стус

Але сталось як сталось. І замовчується сьогодні той величезний шанс, що, був утрачений.

І Микола Міхновський увійшов в історію простим адвокатом. Адвокатом, який головну справу свого життя програв. Програв, але не нам його судити, бо його внесок вже великий тим, що не "вождював", а тоді, на початку з ХХ століття, дав українській нації думку про те, що Україна має бути самостійною.

Так, було тоді вождів багато і, навіть державність українську вони намагалися будувати. А тих, хто, дійсно, виконував щоденну важку роботу – катма.

Зміст

1.	Від упорядника	5
2.	Переднє слово	7
3.	Вічні святині	9
4.	Дитинство, опалене війною	27
5.	За Україну, за її волю... ..	38
6.	Людина – звучить гордо	52
7.	Медицина Старокостянтинівщини: історичний аспект	58
8.	Приречений собор	101
9.	Моя Україна	113
10.	Демонологія у світогляді українців	117
11.	Джерела правового нігілізму в українському суспільстві	126
12.	Великі справи "малих" людей	157
13.	Штрафні батальйони: правда і вигадки	164
14.	З історії гарнізонного шпиталю ...	171
15.	Людомор 1932 – 1933 рр.	178
16.	Програна справа Міхновського ...	190